

XV LETNIK
1934

MLADIKA

1

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. **Naročnina** za Mladiko je letno Din 84—, s krojno prilogo vred Din 100—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42—) in četrtletno (Din 21—).

V **inozemstvu** stane Din 100—, s krojno prilogo Din 116—; v Ameriki dol. 2—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladikev v Celju**. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **dr. Jože Pogačnik**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v St. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

*Ūsem cenj. naročnikom želita blagoslovljene
božične praznike in srečno novo leto*

Uredništvo in uprava Mladike.

V S E B I N A J A N U A R S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Obnošena ogrinjača (Janez Jalen) — Huda ura (Francè Bevk) — Moj-dunaj (Anton Komar) — Voz pod cesto (Venceslav Winkler) — Večni kamen (Janez Rožencvet)

PESMI: Zgodaj (Lado Truhlař) — Duše romajo (France Arnsëk) — Božič v predmestju (Milan Šega) — Novoletna; Božični nemir; Svetonočno romanje (Draga Kranjc) — Svetonočno razpoloženje: Vas v snegu (Vinko Beličič) — Ugasnil je (Viktor Šonc)

POLJUDNI SPISI: Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (France Stelè) — Z učenimi ljudmi je križ! (Bogdan Kazak) — Prvo poglavje: Pisavec — samo ob sebi umevno po nepotrebnem — pripoveduje o samo ob sebi umevnih zadevah (dr. Janez Plečnik)

PISANO POLJE: Ivane Zadnikar-Wohlmuthove povesti o Prešernu (Tomo Zupan) — Univerzitetna knjižnica — Slikar Jožef Petkovšek (K. Dobida) — Nove knjige

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Pranje volnenih pletenin (Š. H.) — O hrani in ženski obleki pri zimskem sportu (Š. H.) — O duševni in telesni kulturi — v premislek! (K. H.) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček in zabavne igre — Smešnice — Uganke

SLIKE: Jožef Petkovšek: Doma; Ženska v narodni noši; Pismo; Perice; Ob košnji — Leopold Layer: Rojstvo Gospodovo — Fr. Gorše: Francè Bevk — Svetoslav M. Peruzzi: Don Juraj Biankini — Cerkevna slikarska dela: Odlomek slike Kristusa Kralja v minoritski cerkvi v Ptuj; notranjščina podružnice v Gostečah; slika sv. Bernarda; Križani v freskah podružnice v Podzidu pri Trojanah; freska v kupoli cerkve na Sladki gori na Štajerskem — Fotografije (Fr. Krašovec): Park pod snegom; Zimsko brstje; Novoletno jutro; dvoje vinjet

N A S L O V N O S T R A N J E N A R I S A L M A K S I M S E D E J

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Plemiško gnezdo. Roman. Ivan S. Turgenjev - Jože Arko. Leposlovna knjižnica 14. Jugoslov. knjigarna, 1953.

Lovčevi zapiski I. Ivan S. Turgenjev, preložili Bogomil Vdovič, Marija Kmetova in Janez Rožencvet. Ljudska knjižnica 53. Jugoslovanska knjigarna, 1953.

Legniško bojišče. Roman. Žofija Kossak-Szczucka. Iz poljščine prevedel Francè Vodnik. Ljudska knjižnica 52. Jugoslovanska knjigarna 1953.

Koroške uganke in popevke. Zbral Vinko Möderner-dorfer. Ilustriral Joža Vokač. Mohorjeva knjižnica 61. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1953.

Oči večnega brata. Legenda. Štefan Zweig. Prevedel Mirko Ferenčak. Mlada založba. Tiskala Slovenija v Ljubljani.

Prigode krojačka veseljačka in druge pravljice. Poslovenil Mirko Kunčič. Jugoslovanska knjigarna, 1953.

Knjige Goriške Matice za leto 1953. Tiskala Tipografia consortiale v Trstu. In sicer:

Koledar za leto 1954.

Dedič. Povest. Francè Bevk. Risal Milko Bambič.

Zdravje iz rastlin. Dr. Josip Potrata.

Ljubi moj domek. Sestavila Martina Seljak.

Prirodni pojavi in človeški izumi. Prirodoslovne črtice za mladino. Zbral Nande Vrbanjakov.

Knjige Cankarjeve družbe za l. 1953. Tiskala Ljudska tiskarna v Mariboru. Tele:

Koledar za l. 1954.

Veliko mravljišče. Povest iz življenja in trpljenja slovenskih delavcev v Ameriki. Ivan Molek.

Zlato tele in druge zgodbe. Janez Samojev.

Naš svetovni nazor. Teorija in razvoj dialektičnega materializma. Po Thalheimerju in drugih teoretikih socializma priredil Sigma.

Alkohol. Upton Sinclair. Prevedel in mestoma okrajšal Pavel Brežnik. Založba Prijatelj (»Evalit«) v Ljubljani, 1953. Tiskali J. Blasnika nasl. Univerzitetna tiskarna. Trije zvezki.

Zagorke. Pripovijesti iz života zagorske Dalmacije. Napisao Fra Lujo Plepel, župnik. 1951. Tiskala tiskarna »Kačič« Šibenik.

Dalmatinske narodne pobožne pjesme i legende. Sbralo Fra Lujo Plepel, župnik. Tiskala tiskarna »Kačič«, Šibenik.

MLADIKA

LETNIK XV = I = LETO 1934

OBNOŠENA OGRINJAČA

Janez Jalen

Ponoči se je bila s prostranih ravnin odtekla zadnja voda. Med širokimi, počrnelimi, po troh-nobi zaudarjajočimi lehami se je svetlikala zaostala kaluža. Razpotegnjena jata rac, ki so se bile že kar nekako udomačile v naraslih vodah, se je že od zgodnjega jutra v prečudnih obratih pozibavala nad žalostno zemljo, pa ni našla nikjer več tako prostorne vode, da bi mogle stotine tovarištva pristati in se napasti. V strnjenem zaletu so se pognale pod meglo in odletele proti jugu.

Žalostno tiho je bilo vsenaokrog, le zrakoplov je zabrnal visoko nekje nad meglami.

Prišel je pršeti znova dež, se kmalu sprevrgel v sneg, ki je sproti kopnel na premočenih tleh.

Resno in zaskrbljeno, kakor ob mrliču, so se pogovarjali ljudje med seboj v vaseh na višinah okrog črne ravnine.

Pri Hojarju pa so dišale koline in ocvirki. Vonj po obilnosti dobrin je ovijal visoko hišo, prostorne skednje in hleve, obsežno kaščo in se zgubljal zadaj na žagi med skladi po smoli dišečih desk.

Od ognja in dela vsa pregreta je stala gospo-dinja, Hojarjeva mama, ob širokem, bogato z me-denino okovanem ognjišču. Tako je bila zaverovana v kuho, da ni slišala, kdaj je stopila med vrata beračica. Šele na nekako prisiljeno in pi-skajoče voščen dober dan je zaokrenila glavo in odzdravila: »Bog daj.«

Neža ni imela navade, da bi berače na hitro odpravljala z najmanjšim denarjem ali da bi komu vsiljevala kako postano jed. Ne, vedno je počakala, česa si bo revež zaželel.

»Če bi mi mogli s kakšno kronico malo po-magati,« je zaprosila beračica.

Hojarica je segla v žep in položila v na pol odprto roko kovanec za dva dinarja. — Manj kakor dinar ni nikomur dajala. Začudila se je lepi, beli, ozki roki prosjakinje in zopet odhitela k loncem in ponvam.

»Če bi bila kakšna klobasica že pečena —?«

»Kar tjale k mizi sedite.«

Neža je brž ustregla na pol izrečeni želji. Vedela je, da prosjaki niso baš prevečkrat deležni kolin. Pa tudi žensko samo je hotela pridržati, ker je kar takoj videla, da se močno loči od drugih beračic. Skoraj bala se je, da bi prehitro ne odšla.

Hojarica tudi nikdar ni silila v prosjake z nepotrebnimi vprašanji, posebno kadar so jedli ne. To beračico bi bila pa najrajši začela takoj izpraševati, pa se je premagala. Na drugo stran ognjišča je pa le stopila, da jo je laže opazovala. Kljub temu, da se je beračica odmikala pogledu, jo je Neža vso premotrila.

Za roke je že vedela, da bi se jih nobena mestna gospodična ne sramovala. Čevlji so bili tudi gosposki in ne kdovekaj ponošeni. Čudno se je Neži zdelo posebno to, da je bila obutev kljub razmočenim potom tako malo blatna. In oko? Oči niso bile žalostne in motne od pomanjkanja in stisk. O ne! Mlado življenje je sijalo iz njih in o zadovoljnosti je govoril njih lesk. Glas, hoja in vse vedenje je bilo nekako prisiljeno, narejeno. Poteze na obrazu so pa govorile o trpljenju in siromaštvu, pa so bile le bolj naslikane, tako nekako, kakor slab in prav nič pobožen slikar skuša z barvami prenesti na obraz Matere božje njenih sedmero žalosti.

Kakor hitro se je spomnila primere z obrazom Matere božje, je vedela, da bo ta čudna beračica od nje dobila vse, karkoli si bo pozelela, čeprav niti od daleč ni mislila, da bi jo prišla preizkušati, kakor pripovedujejo legende, v beračico preoblečena sama Mati božja. Bog obvaruj! Neža bi od groze skoprnela. Predobro se je zavedala, da je vse Hojarjevo bogastvo prepojeno s solzani revežev in sto in stokrat prekleto od trpinov. Zato je pa tudi z odprtimi rokami dajala vbogajme. Kolikokrat se je že pokesala, da se je dala preprositi in je vzela Hojarja, vdovca. Kako je mledovala prva leta, naj začne drugače gospodariti, pa je ni hotel poslušati. Sedaj jo celó nekateri

izmed njenih lastnih otrok postrani gledajo, ker skuša z radodarnostjo vsaj malo popraviti, kar zagreši oče, da ne bi otroci dajali pretežkega odgovora.

Skrivnostna prosjakinja je narahlo odrinila prazen krožnik. Neža jo je skušala zaplesti v pogovor, pa je bila žena tako kratkih besedi, da je ni hotela nadlegovati. »Bog ve, kakšne bridkosti je že preživela ta reva,« si je mislila.

Beračica je zasukala pogovor na mrz in zaprosila še za gorko obleko.

Neža se je spomnila, da ima Janja, njen najstarejši otrok, zavrženo, obnošeno ogrinjačo, katere gotovo ne bo hotela nikoli več ogrniti.

Stopila je v sobo svoje hčere, kar takoj našla ogrinjačo in že hotela hitro oditi, da ne bo beračica predolgo sama v kuhinji, ko je še mimogrede opazila na mizici pred ogledalom lepotila, kakršna je v mladih letih tudi sama uporabljala, kadar je igrala na odru. Sklenila je, da ob prvi priliki povpraša Janjo, počemu nosi take stvari na dom.

Beračica se je s ponarejenim glasom zahvalila in ogrnjena v Janjino ogrinjačo odšla. Neža je še dolgo pogledovala skozi okno, pa ni mogla nikjer več na vasi spaziti skrivnostne žene. Kakor bi se bila vdrla v tla: »Človek bi res skoraj verjel, da me je prišla preizkušat vsaj sveta Elizabeta, mati ubogih, če bi se v današnjih časih še dogajale take stvari.«

Zunaj so se megle za spoznanje dvignile, prav čez Hojarjevo domačijo je letela na široko razpotegnjena jata rac na jug.

Pri južini je bil Hojar čmeren. Neža je videla, da mu spet nekaj ni prav. Ko sta ostala sama, je pa hitro zvedela, zakaj je bil nasajen. Sam je povedal:

»Neža! Kolikokrat sem ti že rekel, da ne navali vsakemu beraču kar na trbos. Dva dinarja, klobaso in še čisto dobro ogrinjačo beračici v najboljših letih. In v teh slabih časih.«

»No, no, je že dobro, saj si že stokrat povedal,« ga je hitela zavračati Neža, da bi se ga prej odkrižala. Sama je pa premišljevala, kako neki je mogel zvedeti. Siromaki so ga vsi dobro poznali in če je prejšnje čase kdaj koga ustavil, je pred njim vsak tajil, kaj je dobil od mame.

Mož je godrnjaje odšel. V veži ga je slišala spregovoriti z Janjo. Koj za tem je pa vstopila Janja, ogrnjena v obnošeno, pred kratkim beračici podarjeno ogrinjačo. Mama se je začudila:

»Janja! Kaj je mar ata ustavil beračico in ji vzel ogrinjačo?«

»Ne.«

»Kako pa je vendar prišla ogrinjača na tvoja ramena?« Neža bi skoraj verjela v legende, v beračico sveto Elizabeto in v revno romarico Marijo.

S čudnim nasmehom, kakršnega še nikdar ni videla na obrazu svoje hčere, je odgovorila Janja:

»Saj si me prav s to ogrinjačo pred kratkim sama ogrnila.«

»Janja?«

»Z atom sva se bila dogovorila, da se prepričava, če res ne veš prave mere, kadar daješ vbogajme.«

»Janja!«

»Ni čudno, če ata včasih godrnja.«

»Janja, kako si grda!«

»Grda? Fantje vedó drugače povedati,« se je skušala ponorčevati hči.

Mami je pa šlo na jok:

»Betlehemka si, Janja. Zato, ker... Če bi na tvoja vrata potrkala sama Mati božja in te prosila za streho, da bi nam sina Odrešenika rodila, bi jo tudi ti pognala v črno noč. Grda si.«

Bolj jezna kakor osramočena je Janja odšla molčé.

Neža bi bila pa zavoljo svoje najstarejše hčere pri priči voljno skolnila glavo smrti pod koso.

Megle so se bile spet ponižale in streh se je začel prijemati sneg.

*

Spomladi, ko so vzcvete tulpe po barju, se je Hojarjeva mama ob bogato z medenino okovanem ognjišču zgrudila smrti v naročje. Dolga vrsta siromakov se je solzila za njenim pogrebom.

Na mamin grob je dala Janja sama na svojo odgovornost izklesati jokajočo revno mater z brezskrbno spečim otrokom v naročju.

Molčé je plačal ata težak račun.

Tiste obnošene ogrinjače pa Janja za vse na svetu nikomur ne dá, pa čeprav je sama nikdar več ne ogrne.

Z G O D A J

V temnih jutrih, ko vse duri v vetru drhtijo,
ko preko streh zasneženih plaho zvonjenje hiti
in ko še ceste v krvavem soju svetilk molčijo,
v bleščeči se cerkvi se sklanjam nad blede dlani.

Čez vrte v meni stopa On. Opojni vonji vztrepetajo,
nad belo cvetje pesem dahne odnekod,
pod sinjim svodom rosne kaplje lesketajo,
jaz samo tiho šepetam: Gospod, Gospod!

Lado Truhlač.



Jožef Petkovšek: Doma. (Narodna galerija v Ljubljani.)

H U D A U R A

France Bevk.

1.

Bil je že večer, ko je Mohor legel po peči, da bo nekoliko zadremal. Ko se je prebudil, je bilo že pozno v noč. Sédel je in prisluškoval v temo. Na steni je stokala ura. Skozi odprto okno je bilo slišati cvrčanje kobilic v vrtu. Toda čutil je, da je poleg njega še nekdo v izbi in da gori luč. Duh gorečega stenja mu je dražil nosnice.

Molk.

Za mizo je sedela mati. Medli prameni brlevke, ki jo je bila potegnila čisto k sebi, so se ji preliвали po rjavem obrazu in po kostanjevih lasih. Brala je iz velike mašne knjige. Na peči je za-

šumelo, tedaj je položila naočnike na mizo in se ozrla po sinu.

Če se je spomnila, kakšen je bil nekdaj — in vselej, kadar ga je pogledala, se je spomnila na to — jo je zapeklo. Da, saj je bil zmeraj velik in močan, zdrav, v obraz rdeč z izrazitimi potezami, s svetlimi brki. Nafrljeni lasje so mu silili navzgor ko grm, mu delali visoko čelo. Le modre oči — moj Bog, le te oči! Desno oko mu je bilo na videz nespremenjeno, le da se je upiralo v človeka brezizrazno, kakor da je iz stekla. Levo je bilo iznakaženo, z belo kroglico v zenici, mrtvo, brez duše, skoraj grozno. Nad njim je prav pod obrvjo zijal globok obrastek stare rane... Naj ga je pogledala kadarkoli, vsakokrat ji je obstal pogled na njegovih mrtvih očeh.

»Mohor, pojdi v posteljo!«

To mu je rekla z glasom, kot bi prigovala bolnemu otroku. Odkar se je vrnil iz vojske, je tako govorila z njim. Da, saj je dobro čutila, da ga njena nežnost nekako draži. Sprva je to molče prenašal, bolj radi nje kot radi sebe. Saj ji je moral biti le hvaležen, ker ga je učila hoditi po klancih kot otroka: »Tu je tepka, to skala, tu grm, a tu jarek.« Zdaj je vedel za vse, ni več potreboval njene pomoči. Če mu jo je kljub temu nudila, je nestrpno zalajal nad njo. Toda ona ni odnehala, kakor da mu hoče s svojo nežnostjo olajšati težke ure. Ne, saj ga ni hotela nalašč vznemirjati, a se skrbljivosti tudi ni mogla odreči.

Sin se je zgenil, kakor da se je prestrašil materinega glasú. Da, saj je čutil, da je nekdo v izbi. Ni ji odgovoril. Poguznil se je s peči, poiskal črne naočnike, ki jih je zmeraj nosil pred ljudmi. Odkar je slišal po strani: »Kako grozno ga je gledati...« Oblekel si je jopič, s klina na tramu je snel klobuk.

Bregarica ga je opazovala. Vsako reč je gladko našel. Z večjo gotovostjo v temi kot podnevi... Glasno je zaprla knjigo in vzdihnila.

»Že zopet boš ponoči hodil okrog?«

»Ne bom se izgubil, ne!«

Glas mu je bil nejevoljen, skoraj zadirčen. Prestrašil se ga je in se zdrznil. Poslednje čase je bil čudno razdražljiv. Krotil se je, a je samo po sebi uhajalo iz njega... Ozrl se je proti uri, ki je stokaje nihala na steni. Ali je že pozno? Vprašal bi bil, a je požrl besedo.

»Vsako noč se bojim, da se ti kaj ne zgodi.«

Molk. Vzel je palico, ki ga je čakala v kotu, in stopil pred hišo.

Julijska noč. Dan je bil soparen. Proti večeru se je bil dvignil izza Jalovca velik oblak, visel nad Kozaršči ko temno pristrešje. Zapihal je veter. Zrasel je bil iz tihote tako naglo kot blisk. Veje so se zganile, listje je zašumelo. Oblak se je preklal in se zdrobil ko ledena plošča. Izginil je. Nebo se je docela očistilo. Redke zvezde so bile narahlo zastrte. Zemlja je od trenutka do trenutka bolj sveže dihala. Luči v hišah so ugašale druga za drugo, ljudje so legali k počitku.

Slepec je stopil v enega izmed klancev, ki so se razpredali po vsem pobočju ko pajčevina in vezali med seboj bajte in kmetije. Sapa je šuštel, voda je curela v plitvih, izsušenih grapah. Pesem kobilic, glas sove. Od cerkve, ki je stala na položišču nasprotnega hriba, se je oglasila ura. Zateglo, šibko, a bistro slepčevino uho jo je ujelo.

Postal je in se oprl na palico. »Ena, dve...« Premikal je ustnice in štel. Neka misel, ki mu je

med tem nepoklicana šinila v glavo, ga je zmotila. Enajsta? Polnoč? Ni vedel. Nejevoljno je stresnil z glavo.

Dalje, dalje... S palico je tipal ob kamenitem zidu, ki je oklepel sadovnjak. Bil je tako raztresen, da se je trikrat ustavil. Ali ni zašel? Klanec se je nagnil globoko pod sé, ob njem je tekla grapa. V ozki strugi, ki je bila polna kamenja, je voda pela, curela in klokotala. Ali ne bo prišel prepozno? O tem je bil skoraj prepričan, vendar se je podvzival dalje. Včasih je še bolj pozno hodil isto pot.

Hoja po kamenju, po razritem klancu, ki je bil ko izsušena struga potoka, mu je bila v muko. Zdaj pa zdaj je zadel ob kamen, ali pa mu je roka hlastnila v prazno. Vsakokrat se je zamajal in z rokama lovil ravnotežje. Skozi stisnjene zobe se mu je izvila pridušena kletev.

Pa mu je bila vsaka pot še težja podnevi, ko so ga motili vsakovrstni glasovi. Ponoči so bili glasovi redkejši, stalni, čisto določni, po katerih se je ravnal. Napenjal je sluh in jih je lovil. Na vsakih dvajset korakov je voda drugače pela. Tu v brzici, tam v slapcu, ki je padal v kotanjico. Ob brzici stojé gabri, a ob tolmunčku hrast. Zamahnil je s palico, ki je udarila ob deblo. Dà, tu je. Tih smeh mu je razširil lica. Vse kot nekdanj, le da je drevje najbrž bolj košato in ima višje vrhove. Korito. Pod žlebom se je penila voda, da so se delali mehurčki. Zdelo se mu je, da jih vidi. Ko je bil še majhen, so se mu zdeli tako skrivnostni. Razpotje. Ena pot se cepi k Bajtarju, a druga k Slivarju. Tretja gre navzdol.

Mohor je krenil po njej. V rahlem loku se je vila okoli griča, postajala položnejša. Voda je skoraj bridko pela od tolmunčka do tolmunčka. Ob straneh so stala drevesa. Sapa je bila ponehala, da niso šumela, a on jih je čutil. Poleg tega se jih je še razločno spominjal iz prejšnjih dni.

Držal se je zida, vedno zida. Palica mu je zamolklo pela ob mahu. Tam, kjer neha zid in začnjenja plot, se širi Frenconov sadovnjak. Sredi sadovnjaka stoji hiša... Nobena, niti domača mu ni bila tako razločno običala v spominu. Pa je bila skoraj najubornejša v vasi. Nizka, temna — v bregu se ji je streha skoraj dotikala grive. Izba je dišala po tobaku in po krompirju v oblicah. Po revščini. In po cveticah.

Zaprl je veke, kakor da tako laže obuja spomine. Dà, nešteto krat je bil v nji. V prejšnjih časih in zdaj, ko so mu mrtve oči trudno lovile obraze. Ob peči je Ivanc, gospodar — pri Frenconu so pravili le pri hiši — a Zalka sedi ob oknu in šiva predpasnik. Nasmihla se. Kaj bi drugega,

če se ne bi nasmihala! In vendar se mu je po vsakem obisku stopnjevala neka tesnoba v prsih. Vedno redkeje je pritrkal s palico okoli vogala in se pritipal čez prag.

Tisto noč je prvič malce samozavestneje iskal poti do hiše. Prejšnji dan ga je bil ustavil na klancu Ivanc in ga potegnil vstran. Tako in tako, je mečkal v zadregi, če bi prišel k njemu na pomenek. Kadar mu je prikladno, takole zvečer. Ali v nedeljo... Nista bila sama. Bilo je kazno, da nosi Ivanc na duši neko skrivnost, ki ni za vsako uho. Dà, prišel bo. Do nedelje mu je bilo predolgo. Mučila ga je radovednost.

In zdaj je zaspal... Hodil je hitreje. Palica mu je vznemirjeno trkala ob kamenje. Ivanc ga še nikoli ni vabil k sebi. Opazil je bil, da mu je mož nekam naklonjen. Ali je opazil, da se ob blem dnevu že dolgo ogiblje njegove hiše? Če je trezno pomislil, je našel za vabilo eno samo razlago. Ni mu bila všeč. Še v mislih je ni maral ponoviti.

Palica mu je zapela, kot bi bila udarila po košu. »Plot,« je pomislil. Za njim so stali mladi hrasti in javori... Klanec se je razcepil. Ožja pot je vodila nad strmim bregom v Frenconov sadovnjak, ki je oklepal grič. Noge so šumele v travi.

Vonj po sadnem drevju in po cveticah. Slepcec je postal, napel mrtve oči skozi naočnike. Kakor da je nenadoma spregledal in vidi med tenjami dreves nizko okno. Na njem cvetoče nageljne, gorečke in roženkravt. Okno mu je bilo dobro znano. Tudi cvetice. A po vojski je le enkrat prebil noč pod njim. Neko noč, ko mu je bilo najtežje verjeti v svojo slepoto. Odšel je s povešeno glavo. Dvakrat se je tatinsko priplazil in ukradel gorečke, četudi jih je potem zavrzel. Nekatero temno noč je na trebuhu preležal v travi ob plotu. S stisnjenimi zobmi je poslušal, kako nekdo drugi šepeta pod dekletovim oknom. Na uho mu je prihajal Zalkin smeh.

Spomin na to ga je tako zbolel in razjaril, da je krčevito stisnil palico. Zašumelo mu je v glavi. Tedaj je priteknel nekdo od Frenconove hiše, slišal je pridušeno kletev. Preden se je mogel zavedeti, kaj to pomeni, ga je zadel sunek v prsi.

Mohor je zastokal, stežka se je vzdržal na nogah. V pričakovanju novega udarca je dvignil palico, kri mu je udarila v obraz. Neznanec je bil po vsem videzu presenečen. Slišati je bilo le njegovo zateglo sapo. Slepca so bridko zalili občutki ljubosumja in onemoglega srda, ki so ga preplavljali že v nočeh, ko je polegal v travi za

hišo. Preklete! Zagnal je palico od sebe, ujel neznanca v roke in ga vrgel v travo.

»Mohor,« je zaječalo izpod njega, »kdo pa je vedel, da si ti?«

Mohor je bil močan, nasprotnika je tiščal ko s kleščami, v prsih mu je hroplo. Saj ni vedel, koga ima pod seboj, bilo mu je tudi vseeno. Ko je zaslišal glas, se mu je vračala zavest. Občutek, da se je prenaglil, mu je vzel vse moči. Roke so popustile, dvignil se je.

»Saj bi me bil kmalu ugonobil,« je oni sopel.

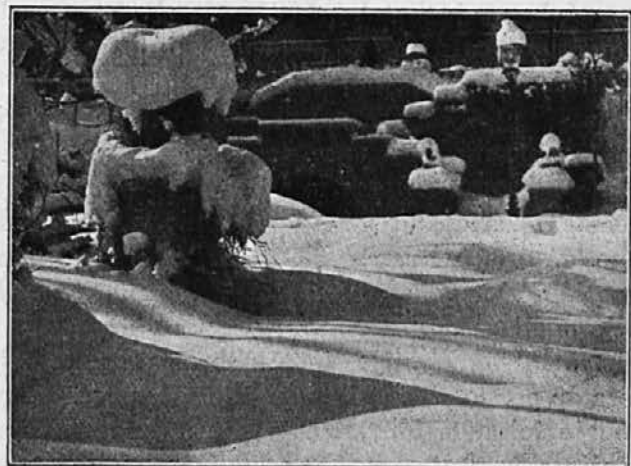
Bil je Tine. Mohor ga je takoj spoznal. Spoznal bi ga bil tudi po šepetu. Ko je on šel v vojsko, je bil še otrok. Neznatno telo, droben obraz, ostre lične kosti in strastne oči. Tak je tudi zdaj. V mislih mu je dodal le nekaj moških potez in brčice. Bil je nagel, bolešno občutljiv fant, ni rad katere pozabil. Mohor je pričakoval, da se bosta zopet spoprijela. Obračal je glavo, ko da išče palico.

Tine se je oddihaval. Četudi so se mu nejevoljno bliskale oči, ni mislil na boj. Saj bi se bilo sramotno pretepati s slepcem. Poleg tega ga je bil on prvi napadel. Pobrskal je v travi, našel palico in jo podal Mohorju.

Ta je bil tako brez moči, sam nad seboj prepaden, da se je ves tresel. Vse bridkosti poslednjih let hkrati so ga napolnile do vrha. Bil je ko otrok, ki so ga užalili.

»Čemu lazite za Zalko?« mu je težko prehajalo v besede. »Čemu je ne pustite v miru?« je zacepetal z nogami, ko da mu jemlje sapo. »Zakaj ji mešate glavo?«

Tine je zavzet strmel v slepca. Besede so bile izgovorjene s takim glasom, da so ga pretresle. Da, saj mu je bilo znano, da je bila Zalka nekoč Mohorjeva... Obšlo ga je sočutje.



Park pod snegom. (Fot. Fr. Krašovec.)



Jožef Petkovšek: Ženska v narodni noši.
(Narodna galerija v Ljubljani.)

»Mohor,« je hotel nekaj reči. »Mohor...«
»Nič,« ga je slepec rezko prekinil. »Nič!«
Utihnila sta.

Kakor ga je bil glas predramil iz srda, ga je predramil tudi iz bridkosti. Trpko se je zavedel. Nikoli ni komu kazal svoje duše, a tu ga je bilo premagalo. Nič! Niti besede več o tem! Fantovski ponos mu je bil ranjen. Grlo se mu je do vrha napolnilo z nečim grenkim. Tine se morda čudi, da še misli na deklé. Nič.

Da bi hodil dalje, je bilo brez pomena. Biti mora že pozno. Okrenil se je in odšel proti domu. Tine je šel za njim. Molčala sta, le noge so jima razbijale po kamenju. Pod klancem se je znova oglasila voda. Pela je pomirljivo, enakomerno,

kot bi se pretakale sekunde. V grmovju se je oglasil slavec. Dišalo je po poletni noči.

Tine se je nasmehnil neki misli. Že se je zresnil in tiho zaškrtal z zobmi. Srečanje z Mohorjem ga ni prida vznemirjalo. Kadar je pomislil na nekaj drugega, so se same od sebe stiskale pesti.

»Ali nisi nekoga srečal na klancu?«

»Koga?« se je Mohor prebudil iz misli.

»Vprašam,« je vrgel Tine razdraženo. »Nekoga, ki hodi pod Zalkino okno.«

Mohor je obstal in strmé obračal obraz proti fantu.

»Sedi,« je dejal ta, se oslonil na zid in si zvilj cigareto. Delal se je mirnega, a so se mu tresle roke.

Mohor je slušal. Vzel je cigareto in si jo dal prižgati. Puhaje dim skozi nosnice sta buljila nekam v noč in molčala.

»Jaz ji prekleto malo mešam glavo, kot kaže,« je spregovoril Tine zamolklo. »Nisem vedel, da je taka vlačuga.«

Mohor se je zdrznil. Črni naočniki so se mu upirali v temo. Kaj govori? Zatiral je nejevoljo, četudi mu je od nje gomazelo po životu.

»Tako praviš, a sam hodiš k nji.«

»Hodim,« je Tine zaškrtal. »Pa nji ne zado-
stuje le eden. Ne vem, za vruga, čemu se skri-
vata? Nocoj bi ga bil dobil, če bi ga ne bil zame-
njal s teboj. Teči je moral čez vrt. Fej! S prstom
bi lahko pokazal nanj; le v obraz ga moram prej
videti... potem naj se me ogiblje še njegova
senca...«

Izpljunil je srdito. Molk. Voda in slavec sta
pela.

Slepec je zmečka' cigareto in jo vrgel na tla.

»Da bi videl le toliko, kolikor sveti kresnica,«
je stisnil zobe.

Pri koritu sta se fanta poslovala. Tine je pre-
trgano zavriskal. Mohor je zajel sape, da bi od-
govoril, a mu je glas ostal v grlu. Odkar je bil
slep, ga nihče ni slišal ukati. Odzibal se je v noč.
Noge so mu bile ko pijane, palica mu je čimdalje
srditeje tolkla po kamenju.

2.

Bilo je že pozno, a Slivar še ni legel k po-
čitku. Sedé na vogalu mize je vlekel dim iz pipe.
Gledal je nekam predse, iz misli se je medlo na-
smihal. Sredi mize se je kadila brlevka. Iz sko-
posti bi jo bil upihnil, a se je bal, da pojde sin
naravnost na seno, če bo videl temo v izbi. Ni se
še vrnil z vasovanja. Čakal ga je, moral je govo-
riti z njim.

Okrenil je glavo in prisluhnil skozi okno. Po širokem obrazu, ki so ga obkrožali rdečkasti lasje, so se mu pasle sence. Izraz železne volje, celó neke krutosti, ki mu je bil zarezan okoli ust, se mu je poglobil. Prihaja? Ne. Nejevoljen je stresnil z glavo. Nato se mu je iz neke misli rodil nasmeh, mu raztegnil usta in razširil rdečkasto, na kratko pristriženo brado.

Vrata v kamro so bila odprta na stežaj. Iz nje je prihajalo težko dihanje, ki je enakomerno žagalo tihoto. Tam je ležala bolna Slivarica. Bila je že vsa izsušena, bleda ko smrt, roke so ji nemirne iskale po odeji. Ni bila rada sama. Četudi je molčala, da je le čutila koga v bližini!

»Peter, kaj delaš?« se je oglasila.

Menda je mislila, da je mož zaspal. Ali da je natihem odšel, ne da bi ga bila slišala. V širokem pramenu medle luči, ki je padal v kamro, ni bilo njegove sence.

Slivar se je nejevoljno zganil, nasmeh mu je izginil z obraza. Žena je dolgo ležala. Nedorasla hči je morala opravljati vsa gospodinjska dela. Ni znala, prešibka je bila; pri hiši je ležalo vse narobe.

Ne, do žene nikoli ni čutil globokega nagnjenja. A tudi ne mržnje. Pol življenja sta molče hodila po delu, ki sta si ga bila strogo razdelila. Cenil jo je po doti, ki jo je bila prinesla k hiši, in po bremenih, ki jih je mogla dvigniti. V početku bolezní je bil sočuten do nje. Ko je trajalo le predolgo, ga je delalo nejevoljnega. Poslednje čase je kazal večjo skrb do bolnega živinčeta kot do nje. Da bi vsaj tiho ležala!

»Kaj neki delam!« je izpljunil. »Sedim in kadim.«

Bolnica je glasno vzdihnila.

Pipa je bila že skoraj dogorela, Slivar se je ozrl na uro. Tedaj je vstopil Pavle.

Bil je velik, močan fant z okroglastim obrazom. Brki so mu silili na lica, a izpod klobuka mu je mogočen šop las gledal na čelo. Obstal je za vrati, a ko v zadregi se pozibal na eni nogi in pogledal očeta. Še pokonci? Pa ga ni vprašal. Takih nepotrebnosti z očetom nista govorila, le s pogledi sta se sporazumevala.

»Hotel sem ti reči,« je oče iztrkal pipo ob palec, »da greva jutri v Mlakarjevo senožet.«

Pavle je vrgel klobuk na klop in sédel. Hotel si je prižgati cigareto, a mu je obležala na mizi.

»Menda bo pol vasi pri njih.«

»Seno bo suho, senožet je velika,« je Slivar pohrkal. »Tudi Ivanc in Zalka prideta,« je trdó uprl oči v sina.



Jožef Petkovšek: Pismo. (Narodna galerija v Ljubljani.)

Fant se je rahlo zdrznil. Zalka? No, da. Saj je razumel. Nekaj ga je dirnilo tako neprijetno, da se je dvignil in hodil po izbi. Očetu ni odgovoril. Kaj naj mu tudi reče? Trapile so ga drugačne misli, četudi so mu krožile okoli istega predmeta.

Slivar je s pogledom izpod čela meril sinov obraz. Sive oči so se mu motno lesketale. V njih ni bilo niti odbleska kakega čuvstva. V dnu mu je ležalo hladno preudarjanje in večna skrb, kako bi se pognal kvišku. Hiša je imela premalo zemlje. Če je bila družina količkaj številna, ji je grozila lakota. Nekaj let po vojski že ni bilo v zimskih dneh najti kakega zaslužka. Da, malenkosti, ki niso bile vredne besede. Podnevi in ponoči je sanjal o dneh, ko je bila njihova tudi Frenconova zemlja. Od tega je že dolgo. Takrat se je morda dalo živeti. V dušo se mu je zadržala neka misel, vse dni mu ni izginila iz oči... Tista zemlja mu je tičala ko trn v srcu, a bilò mu je, ko da se mu vedno bolj oddaljuje. Šele vojska mu jo je zopet vabljivo približala. Ivanc je bil izgubil edinega sina, ostala mu je le Zalka. Da bi le Pavle ne bil tako divji in vihrav! Smukal se je od dekleta do dekleta, ki so se ga nazadnje ogibala ko ušivca. Slab glas, ki je krožil o sinu, ga ni toliko peklil, saj sam v mladih letih ni bil

nič boljši. Natihem mu je bila fantova nestanovitnost celó po volji. Če bi se resno zatelebal v katero... Tako pa so bila še vedno odprta vrata njegovih upov. Toda ta vihravost traja le predolgo. Hiša potrebuje gospodinje in — zemlje.

Urediti bo treba kar brž.

Dvignil se je in zaprl kamro. Ženi ni rad zaupal svojih načrtov. Sedel je znova, položil dlan na mizo, ko da je ujel tisti kos revščine in jo pokriva z roko.

»Ali si kaj mislil na tisto, o čemer sva govorila? Že veš.«

Pavle je obstal za vrati. Če je že kaj mislil na tisto? Ni mu bilo težko uganiti, kaj misli oče. Da. Spomnil se je dne, ko je začel oče napeljavati vodo na svoj mlin. Da je bil sosedov kos zemlje nekoč njihov, mu je brundal. Gozd, njive, travniki — kot bi jih kdo prerezal z nožem. Če bi vse to imeli oni, bi lahko živeli ko vrabec v prosu. A da zdaj ni niti misliti na to. Ta, ki bo dobil dekle, bo vzel tudi zemljo. Zastonj. Dolgočasna pesem, ki jo je poslušal dan za dnem. Pri tem ga je oče zvito pogledoval z enim očesom.

Zazibal se je po izbi. Ni vedel, kaj naj reče. Še tisto jutro je drugače čutil. Tisto jutro, a ne zdaj in ne pred meseci. Kaj mu je bila takrat Zalka? Veselo dekle, ki se mu je v obraz smejala. Priznal si je, da so mu očetove besede obvisle v srcu. Spremljale so ga vse dni pri delu in se vedno globlje vsesavale vanj. Iz vojske ni bil prinesel ne ran ne težke duše kot nekateri, ampak razbrzdanost. Niti za trenotek ni resno mislil na kako dekle. Pa se je bridko zavedel, da se ga izogibljejo in da ni več mlad. Pod vplivom očetovih besed se je začel ozirati za Zalko. Brez globljega čuvstva ali kakega določnega namena. Ne, če se že mora oženiti, mu ne bo težko izpolniti očetove želje. Pa je svoje nagnjenje še skrival pred ljudmi, vasoval je le pozno v noči. Nekaj radi tega, da bi Zalka ne prišla ljudem v zobe. Poznal je glas, ki je šel o njem. In čudno — tega ni maral. Pa ji tudi ni zaupal. Če se ona le norčuje? Iz njega? Tega ne bi prenesel.

Slivarja je vznemirjal sinov molk.

»Nič nisem mislil na to,« je spregovoril Pavle.

»Če bi ne bil mislil,« je očetu zaigralo v očeh, »bi ne hodil okoli Zalke.«

Pavle je obstal ob peči in ostro pogledal očeta. Ali le ugiblje? Da, starec je imel dober nos. Če bi ne slutil, da je stvar že nekoliko dozorela, bi ne govoril. Sinu je bilo neprijetno. Odprl je usta, da bi nekaj rekel, a se je okrenil in odšel do vrat.

Slivarju se je v nasmehu raztegnil obraz.

»Pa se ne bo branila priti k nam za mlado?«

»Kdo jo je to vprašal?« je vrgel sin rezko.

Ni maral, da je s tem vsaj nekaj priznal.

»Kaj, za vruga, pa sta govorila?«

Sin je molčal. Zalka! Tistega večera mu je bilo kanilo nekaj trpkega v misel nanjo. Pred pol ure je bežal izpod njenega okna. Tine ga je bil tako presenetil, da je za hip izgubil ves pogum. To ga je peklilo. Če bi ne bil bežeč skozi travo zagledal na klancu nekoga drugega, bi ga bil morda počakal, da bi se na samem spoprijela. Če ga je oni spoznal... Hudič! Če je na to pomislil, je bil ves strupen tudi na dekle.

»Ne vem, če bo kaj iz tega.«

»Pa zakaj bi ne bilo?« se je oče zavzel.

Tišina. Pavle je stopil do vrat.

»Saj nisem samo jaz. Ko psi so za njo.«

Slivar ga je gledal, kakor da ga ne razume. Usta mu je spačil porogljiv smeh.

»Seveda, ko se skrivaš ko zajec... Ko sem bil jaz fant,« je potišal glas, da bi ga ne slišala žena, »se ni upal kdo niti ozreti za dekletom, če sem jaz le enkrat plesal z njim...«

Pavle je sédel k mizi, si prižgal cigareto in pihal goste oblake dima predse. Oči so se mu jezno svetile.

»Saj Ivanc bo lahko zadovoljen,« je govoril Slivar mileje, da bi udobrovoljil sina. »Trda mu gre za denar. Nekaj mi je že namigaval. Težko, da bi mu kdo drugi posodil. Jutri bom spregovoril z njim. O tem in o onem. Vem, da se bo upiral, a nočem, da se kaj zgodi proti njegovi volji.«

Slivar ni vsega povedal. Malo mu je bilo za sosedovo voljo. Sin je molčal. Oče je pogledal na uro, se dvignil in odšel v kamro. Od korita se je razlegnil Tinetov vrisk. Pavle se je zlecnil. Nato je stisnil pest in jo položil na mizo. V njej je tičal nov sklep.

(Dalje prihodnjič.)

DUŠE ROMAJO

Tih večer na polje lega,
tajni strah srce mi bega.
Moja duša k Tebi hodi,
misli skrite s sabo vodi,
mene pa je vendar strah...

Sapica čez polja diha,
meni skozi srce piha:
Tvoja duša k meni roma,
tajne želje nosi zdoma,
mene zdaj ni nič več strah.

France Arnšek.



Leopold Layer (1752—1828): Rojstvo Gospodovo. (Župnišče v Kranju.)

BOŽIČ V PREDMESTJU

1.

V vseh izbah je luč —
le pri nas je tema.
Na mizi kos kruha in nož
in košček neba
skozi okno se vidi.
Povsod je veselje in pir —
le pri nas je tišina in mir.
Ob mizi je mati —
pri oknu je brat.
Božično drevo
pa je prazno in pust
ko zimsko nebo ...

Čuj! To so snežinke in mraz:
vse trka na okno in jaz
nad mizo sem sklonil glavo.
Neskončno sem truden to noč:
v vseh izbah je luč in smeh,
a pri nas —
kot bi delali greh,
je mir in tema ...

2.

Brez sonca nebo,
na ceste, na polja sneži.
Brez listja drevo
brezglasno pod snegom ječi ...

In trudni vozniki poganjajo konje —
njih sanje so dom:
otroci in žena in pipa tobaka
za toplo pečjo.

Ob poti dekleta, za njimi tovarna,
pred njimi podstrešje
in rumena kasarna
s kostanji ...

Na oknu otroci: željne oči:
zakaj mi oče ne kupi sani —
hej, kako bi po Rožniku šlo ...

Pa je le zimsko nebo in snežinke
in golo drevo
tam onkraj cesté! ...

Milan Šega.

NOVOLETNA

Kamor v daljo gre oko, belo, belo polje.
Novoletni zvon zvoni o odrešenju ...
Roke stezam po tolažbi, v hrepenenju:
»Saj bo, mora biti boljše!«

Zvon o sreči poje. Ko zdravilo
kanejo glasovi v dušo, da zaprem oči
in sem kakor dete, drobno, brez moči ...
Da tako spokojno bi vse leto bilo!

Draga Krajnc.

BOŽIČNI NEMIR

Pod obokom sivim zimskega neba
se grmadijo oblaki
kakor težki, zarjaveli vlaki,
polni mehkega snega.

Nad poljano belo leta črn gavran
burja trdo pesem svira...
Kot da daleč kdo umira,
sunkoma ihti ravan.

Ah, saj pride sladko odrešenje:
Dete božje, še nocoj
vsem delilo mir bo svoj,
zarje vzidejo v življenje.

O, saj mora priti ura mira!
Pa srce se skoro ga boji.
Čuj, polnočni zvon ječi...
Morda res kdo daleč kje umira...

Draga Krajnc.

SVETONOČNO ROMANJE

V sveti noči pojdi z menoj,
greva v srebrni mir...
Morda naju sreča nocoj
star betlehanski pastir.

Svetlo luč mu dava na pot,
vsujeva v dlan zlata;
sreča nocoj nas srečuje povsod,
greje utrip srca!

Zvona daljni, topli odmev
preko ravnin bo drhtel,
v dušah ožarjenih angelov spev
božično bo gloriojo pel.

O, saj ne moreš, ne moreš z menoj:
med nama brez konca daljava.
Klonim v belih samotah nocoj,
sneg v dremotne poti naletava.

Roma v noči božični vsak sam;
v sreču trpko ihti domotožje.
Tebi ga položiva k nogam:
Blagoslovi ga, Detece božje!

Draga Krajnc.

MOJA SAMOTA

Moja samota je polna miline,
v moji samoti cvet roži brsti.
Moja samota je polna tišine,
v moji samoti bel plamen gori...

V mojo samoto se tiho izliva
zarja skrivnostna, sijoča v nov dan.
V mojo samoto se mehko odziva
tajni klic srca od daljnih poljan...

Moja samota je svetu zastrta,
sladka ko deklic raneči nasmeh,
bela ko lilije z rajskega vrta,
tajni vir mojih najtišjih uteh...

Vinko Žitnik.



Zimsko brstje. (Fot. Fr. Krašovec.)

MOJDUNAJ!

Anton Komar

1. Konca čakam.

A, a, a: ni lahko pisati! Vendar se boš čudil, moj Komar; mojdunaj, da se boš, ko prebereš tole mojo zmes in marnjo. Tvoja naj bo, ki si me, Istiniča, spremil skozi nižje in višje šole. Malo tu in tam popravi in uredi, da bo tebi in še komu v korist. Jaz ne morem, čakam konca; rad bi ga čakal še deset let. Toda začel se mi je prikazovati v sanjah moj stari oče, ded, ki se je osem let, vojaških let, pehal po Lombardiji.

Prikazen. Pa še kakšna! Sicer je tvorba mojega duha, tako mislim, kajpak bežna tvorba, čeprav ne more biti brez pomena, ker se mi prikazuje vedno enaka. Nocoj sem le malo zaspal, a dovolj, da je prišla prikazen. Čuj, takšnale:

Ob ognjišču se prikaže moja mati, le malo se briga za kuho, čudno pozorna pazi na nekaj drugega. Kmalu se pokaže starček, mojega očeta oče, kakor da sta zmenjena, zoper mene kajpak! Mene obide strašna misel: Izgubljen študent sem sredi Dunaja, brez denarja, brez izpita, brez upa, da bi se kako rešil, dasi moj spomin in moj um kljubujeta, saj moram že imeti zagotovljen obstanek, toda spomniti se ne morem, kaj sem sedaj, najbrž posebne vrste uradnik. Ded stopi predme, velik, resen, grozeč, v dolgi vojaški halji, izpod nje pa se pokazujejo ozke golenice čevljev na vzvih, ki segajo nad kolena. Suhljata postava nosi bolj majhno glavo, smešno pokrito z visokim rdečim stožcem, kakor so v tistih časih prodajali čoke sladkorja v črnem ovoju z ostro konico na vrhu, v tem ko zdaj poznamo sladkor samo v sipi in kockah. Starec me zgrabi pod vratom za suknjo, siloma me tira proti odru z giljotino, ki ob njej visé na kavljih — odsekane glave. Branim se, srdit se ustavljam, radi prevelike jeze ne morem dedu povedati, da ga bom butnil v prsi, pa naj se njegove trhle kosti razleté po tleh. Prebudim se z burnim srcem, vendar potolažen uvidim, da je bil sam sen, ki sem se v njem boril za svojo prostost. Da, človek je svobodno bitje, ta resnica ni nič manjša, ako človeku rišeta svet in usoda prečudne krivolje v njegovo ravno pot.

2. Kam?

Po maturi nisem vedel kam. Nisem bil meščan, še manj kmet. Noben poklic me ni veselil. Mar cigan? Da, potoval bi, morda celó pisal. Toda za prvo je treba denarja, za drugo znanja. Mikala me je druga plat, rad bi pisal. Cankar si upa, naredil je tisto enajsto šolo na Vrhniki. Ali jo jaz

nisem pod večjim mostom v Borovnici? On je ujel kapeljna, ki le malo koristi, jaz pa ščuko, ki škodi, kolikor more. Ne vem, zakaj je bila ščuka tako neumna, toda jaz sem bil nedolžen deček in sem jo ujel. Ščuka ni bila preveč majhna; če bi bila ušla, bi bila gotovo trikrat večja. Kakšen strah je bil, ko me je orožnik zagledal v potoku. Sem že nekje! Vprašal me je, če rake lovim, in sem po pravici povedal, da jih, za ribe me ni vprašal, zato sem imel to misel, da se nisem zlagal. Take reči ostanejo, dokler človek živi, morda gredó za njim, da se Bog smeja. Naj se smeja, bolj nego bi se jokal.

Neprijetna mi je bila ob maturi podsmehljiva opazka tovariša, da imam kaj pripravno glavo za kuto. O da bi bil tako pameten, ko je bil čas! Morda še veš, kako sta me skušala pred Šempetrom z Otoničarjem, kaj mislim biti. Ti si rekel, da boš zdravnik, on bo pesnik, kaj pa jaz? Izmazal sem se z navedbo, da bom vaju oba popisal. Kakor sta vidva v resnici dosegla svoj cilj, tako se mi zdi, da ga bom jaz dosegel s temle mojdunajem. Tisto s kuto mi ni bilo všeč, ker sem bil malo poprej pri dolgi spovedi in sem slutil, da mi je takrat stari pater nekaj podobnega namignil. Kaj še, mlad sem, časa je še na pretek, ne mudi se mi nikamor, v kakšno službo nočem, poskusimo torej z Dunajem. Vpisal sem zgodovino in zemljepis, to sta predmeta, ki se prilegata vsakemu stanu. Razen tega ne bom pozabil jezikov, zlasti ne slovanskih, v lepih knjigah bom našel svoje muze. Še cerkvenih očetov dela mi bodo postala dostopna. Z idealne strani me je vse to silno mamilo, ker nisem nikoli mislil z želodcem, tudi nisem verjel, da leta hitro tekó, saj sem imel za potrebo skromno stipendijo, ki bi mi omogočila, priboriti si kak meščanski poklic. Smer svojemu duhovnemu življenju sem dal s tem, da sem se vpisal v akademsko marijansko družbo in tako obtičal med katoliškimi dijaki, kjer sem našel zase primeren posel. Za vse drugo bo že Bog poskrbel.

3. Mislim na Cerkev.

Oba dobro veva, moj dragi Komar, mojdunaj, da veva, da si je v novjšem času laživeda prizadevala, izriniti krščanskega Boga iz filozofije po Kantu, iz narave po Darwinu, iz zgodovine po Marxu, iz Cerkve po Lutru, celó iz svetega pisma po Renanu. Po tej poti seve ne pridemo nikamor, kvečjemu pridobimo nekaj za svojo znanstveno metodo. Najbolj me je zajemala ta razdiralna veda, ki ne more biti brez bistrumnosti in prvin resnice, zavoljo vprašanja, ali bi mogla kaj posvetiti v bistvo Cerkve in posebej še v njen raz-

voj. Zakaj tudi v Cerkvi je razvoj. Za to so pričevalne dogme, novi kánoni, za vsak čas potrebni nauki, novi svetniki, novi redovi, ne da bi stari opešali, nova misijonska polja. Po dobrih učiteljih in knjigah sem se utrdil v ljubezni do Cerkve, zlasti pa sem se skušal ravnati in se tudi ravnal po njenih navodilih. Poudarim: v ljubezni do vedno rastoče in vedno mlade Cerkve, četudi sem po svojih grehotah in negodnostih doprinesel ne morda iver, no kar cel kos k teži Kristusovega križa. — Gospod, usmili se!

Kakor družabno tako je človek tudi cerkveno bitje, ali je za Cerkev ali je zoper njo, to je dušna potreba. Katoliška Cerkev je moja zadeva, moja srčna zadeva. Z nikomer nisem skupaj, da ne bi pomislil, kakšen je do Cerkve, torej do mene, da, želim, naj so vsi ljudje v moji Cerkvi, sicer bi zatajil svojo dušo. Ne pričnem rad verskega pogovora, toda poslušam vsako besedo, ki se nanaša na vero, da izvem, s kom govorim.

Mnogi se nagibajo h katoliški veri ter skrito hrepené po evharistiji, a bojé se cerkvenih pred-



Jožef Petkovšek: Perice. (Skica. — Narodna galerija.)

pisov kot jarma. Radi bi bili v občestvu vernikov, celó priznavajo potrebo vidne učne in zakonodajne oblasti. Toda Cerkev, kakršna je tukajle in sedajle, še bolj pa ona v srednjem veku, jim je zoprna. Všeč jim je stara Cerkev apostolskih časov, ime ji je bilo Agápe = Gostija, ker je imela še poteze same ljubezni v obrazu, brez moči in prava, nekakšno telo brez kosti. Duh Cerkve te ljudi vabi, sodobna oblika jim je spotika. Nočejo vedeti, da je Cerkev delo Kristusovo; da pač podoba Cerkve in nadaljnja zgradba — ali bolje rast — sledi zgodovinskemu razvoju, ali še bolje gre pred njim, da ga vodi, in sicer tako, da je tudi to delo Kristusovo. Katoliška Cerkev ni nastala kot dokončan izdelek — takšne so lažercerkve — ampak še vedno nastaja. Ustanovna listina Cerkve: Sezidal bom... Pasi moje ovce... ni zapisana, temveč živa beseda. Ta gradi z eno roko zidove Jeruzalema, ko z drugo plaši sovražnike in jih tako prehiteva.

Mi ne prebivamo v stari zgradbi, ki se podira, temveč zidamo bodočo stavbo; mi nismo odmirajoč versko zgodovinski pojav, ampak mladina bodočnosti.

Cerkev ima na sebi sledove vseh stoletij in jih skrbno hrani, vendar je vedno mlada in premaguje poteze zgodovine vsak dan. Ima postave, a bi rada videla, če bi jih ne bilo treba; mora imeti kler, a dobro ve, da je le tam celotna, kjer zadnji mož rad izpolnjuje voljo Očetovo. Stare oblike padajo, ko pride ura, ne po zahtevi neučakancev, ampak po zakonih rasti. Kdor pride zdaleč, se morda ustraši, a če premaga prevare svojega srca in vstopi, bo našel, kar išče.

Ne misli, gospod Komar, da je ves ta članek moja last, napisal sem ga, da tebe zresnim in ti pokažem, da tudi o tem nekaj vem. Jedro sem vzel iz Vincencija iz Lerina, drugo sem dobil drugod, vse po svojem srcu.

4. Opazka k moji izobrazbi.

Velemesto me je vleklo, da se v njem izobrazim, da dobim pregled o svetu in kulturi. Res, izobrazil sem se vsestransko, postal sem pravo strašilo, ker skoraj vsako reč nekoliko razumem, toda temeljito nobene. Tako sem na primer zvedel, da je alfa bik, pri beti nisem mislil na bajto, rajši na deklico; ali če ti je jasnejši tale primer: Učil sem tovariše metati kvarte in igrati šah, pa so me sčasoma brez milosti obirali.

Berem skoraj vse jezike tega polotoka Azije, a še v mili materinščini se nerodno izražam, kar brez truda in Breznika lahko spoznaš. Če bi letel

s Faetontom,¹ bi rajši letel v njegovi senci. Tožim, tarnam? Ne! Trnjeva mi je bila pot in je še, kljub temu sem videl zanosne prizore, lepše nego Antona Medveda pesem Enodnevnico. Plaval sem proti toku dobe, videl sem velike in majhne, okrutno majhne reči. Neznani mi ni orel ne maček ne komar. Učene navlake sem k sreči dovolj pozabil, da gledam na kmetih, kako je zeleno življenja zlato drevo. Mh, hmh, mh!

(Dalje prihodnjič.)

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

Uvodni okvir.

V lanski razpravi smo si stavili vprašanje, kje smo danes s cerkvenim slikarstvom. Da v današnji umetnostno splošno neorientirani dobi najdemo zopet zanesljivejše razmerje do tega posebnega kulturnega vprašanja, smo poskusili prodreti predvsem do osnov, iz katerih raste problem cerkvenega slikarstva, da si tako zopet pridobimo vsaj najnujnejša načela, po katerih naj ustvarjamo pa tudi presojava cerkveno slikarstvo. Da bi nam postala ta načela čim bolj jasna, smo že tam svoja izvajanja kar največ opirali na dela domače umetnosti, ki so mnogim bravcem dostopna, ako ne že osebno znana. Tudi osnovno vprašanje, okrog katerega smo nanizali svoja opazovanja: »Bierti ali Maleš?«, smo vzeli iz domače žive aktualnosti. Da pa bo naše posebno stališče še bolj jasno in da postavimo problem sodobnega cerkvenega slikarstva v še bolj jasno luč, smo se odločili, da dodamo lanski načelni razpravi o cerkvenem slikarstvu letos še razpravo o zgodovini slovenskega cerkvenega slikarstva. Ta razprava naj pokaže, ali ima naše cerkveno slikarstvo kako tradicijo, in če jo ima, ali so v njej dejstva, ki bi nam mogla koristiti pri tako zaželenem preporodu te panoge; ugotovi naj dalje, kaj smo dosegli v posameznih vrstah cerkvenega slikarstva, in posebno, kam strema naša sodobnost.

Za uvod bomo orisali okvir zgodovinskega razvoja slovenskega cerkvenega slikarstva, da se tako že vnaprej zavemo osnovne črte, po kateri se giblje ta razvoj.

¹ Faeton je bil po stari grški pravljici sin sončnega boga Helija, ki se vozi s sončnim vozom po nebu. Visokoleteči sin si je izposodil od očeta sončni voz, pa se je ponesrečil. Nesrečni starodavni aviatik je postal simbol previsoko letečih poprečnežev. — Ur.

O početkih razvoja cerkvenega slikarstva med nami ne vemo nič točnega, lahko pa domnevamo, da so se gibali ti početki v okviru umetnostnih teženj obeh zapadnoevropskih cerkvenih središč, iz katerih se je izvršilo pokristjanjenje in organizacija cerkvene uprave med Slovenci, Salzburga in Ogleja. Precejšen vpliv na poznejši razvoj moramo pripisovati tudi velikim samostanom, ki so nastajali kot žarišča zapadnoevropske kulturne kolonizacije med nami v prvih stoletjih drugega tisočletja po Kristusu. Najstarejši doslej znani ohranjeni spomenik cerkvenega slikarstva pri nas pa so odlomki slik za stranskima oltarjema minoritske cerkve v Ptuju iz okrog 1260/70. Kakor nam kaže odlomek slike Kristusa Kralja (sl. 1), gre pri tem za slikarstvo, ki se popolnoma ureja v splošni okvir takratnega slikarstva v Srednji Evropi. Slog, ki mu pripadajo ptujski odlomki, je znan iz prve polovice 13. stoletja, tako iz spomenikov slikarstva ob Renu kakor iz Češke in Saškega in Türinškega, pa tudi iz največjega slikarskega spomenika te dobe v alpskih deželah, iz slik zapadne empore stolnice na Krki na Koroškem. Sorodnost ptujskih odlomkov z onimi na Krki je tolika, da lahko domnevamo, da jih je izvršila ista delavnica, ki je v l. 1260/70 restavriral in dopolnila slike na Krki. Po duhovni vsebini nam ta odlomek nudi primer izrazito reprezentativne podobe, iz katere veje velika, naravnost nadčloveška resnost in od real-



Jožef Petkovšek: Ob košnji. (Narodna galerija.)



Slika 1. Ptuj, minoritska cerkev, odlomek slike Kristusa Kralja iz okr. 1260/70. Najstarejša doslej v Sloveniji odkrita cerkvena slika. Njen skoraj bizantinsko resni slog in izraz je takrat v Srednji Evropi splošno udomačen. V okviru razvoja cerkvenega slikarstva alpske Srednje Evrope se vrši ves nadaljnji razvoj slovenskega cerkvenega slikarstva.

nosti odmaknjena plemenita človečnost, ki spominja na bizantinske obraze in na podobnih osnovah zgrajene obraze romanske umetnosti. Tako nam najstarejši spomenik cerkvenega slikarstva v Sloveniji potrjuje domnevo, da se je razvoj cerkvenega slikarstva pri nas pričel v najožjem stiku z umetnostjo krščanskega zapada, pa ne mogoče na kaki umetnostno primitivni stopnji, ampak ob posredovanju zgoraj omenjenih kulturnosnih činiteljev z deli umetnostno dozorele oblike.

Od tega najstarejšega dosedaj znanega spomenika cerkvenega slikarstva v Sloveniji dalje se odslej vrsta ohranjenih primerov vedno bolj gosti, razvojno črto sloga pa je mogoče od srede 14. stoletja dalje do danes skoraj nepretrgoma zasledovati. Vendar pa tok razvoja včasih zastane in se poplitvi; med temi plitvinami, katerih največjo in prvo pomenja druga polovica 16. in celo 17. stoletje, drugo konec 18. in prva polovica 19. stoletja in tretjo začetek 20. stoletja, pa ležijo dobe razcveta cerkvenega slikarstva, ki so pri nas: doba gotike od srede 14. do srede 16. stoletja, barok od

začetka 18. stoletja do njegove zadnje četrtine, nazarenstvo od nekoliko pred sredo 19. do konca 19. stoletja ter končno začetek preporoda slovenskega cerkvenega slikarstva po svetovni vojski.

V letošnji razpravi bomo označili zgodovinska dejstva iz tega razvoja in opredelili uspehe omenjenih dob. Za uvodni okvir pa naj samo prav na kratko postavimo te dobe drugo ob drugo, da bi bila bravcu ves čas pred očmi nekaka lestvica, v mejah katere je valovil dosedanji razvoj. Tako mu bo že vnaprej tudi jasno, kje so naši relativni ideali in kje naj bi naša živa stremljenja poskušala, da zaplavajo više in dvignejo splošno lego te lestvice. Kar je med temi relativnimi viški razvoja, je — to naj že vnaprej z vso odločnostjo poudarimo — rahlo brnenje izzvenevajočih strun, odmiranje, ki v naslednji dobi večinoma ne najde več oživitve. Pri primerjanju teh razcvetov je zanimivo opaziti, da je rokodelska, tehnična stran cerkvenega slikarstva vseh teh dob na višku in delovna disciplina pogosto daleč prekaša umetniško, vsebinsko tvorno, da ta najnižje pade prav v predzadnji dobi, v 19. stoletju, da se pa po vojski vrši preporod v prvi vrsti prav od te vsebinsko tvorne strani, za katero sedaj pogosto vidno in občutno zaostaja delovna disciplina. Da je v dobah plitvin in prehodov ena kakor druga stran v odmiranju, je naravno in posebno očitno v 17. stoletju, ko podobarstvo vzame slikarstvu prvo mesto in se slikarstvo le redko dvigne preko postranske vloge. Poudariti je treba tudi, da sta prvi dve skupini, gotska in baročna, danes že čisto zgodovinski in v vsem svojem bistvu, razvoju in posledicah že popolnoma zaključeni, v tem ko o nazarenski kot duhovnem pojavu tega še ni mogoče trditi, ker se njeno stremljenje vsaj ideološko še danes prepleta s sodobnim, zato pravega rezultata tako nazarenskih kakor sodobnih prizadevanj še ne bomo mogli točno opredeliti, še manj pa oceniti njih dalekosežnost.

Prvi razvoj našega cerkvenega slikarstva v poznem srednjem veku odgovarja gotski dobi razvoja cerkvene umetnosti. Obsega vse panoge cerkvenega slikarstva, v ohranjenem gradivu pri nas pa prevladuje fresko slikarstvo. Njegova rokodelska stran je zgledno popolna, kar opažamo celo pri umetniško nepomembnih mojstrih. Značaj stenskega slikarstva je izrazito inkrustativen, ploskve pokrivajoč; iluzija tretje globinske razsežnosti se javlja tako, da osnovnega, ploskvo prekrivajočega značaja nikdar ne uniči. Soglasje slikarije z arhitekturnim okvirom je v tej dobi tako idealno, da se more redkokatera doba meriti

v tem oziru z gotiko. Vsebinski značaj gotske slikarije je v prvi vrsti pripovedno poučen in pobožno izpodbuden. Čeprav se javlja posebno v kasni dobi pogosto naravnost sirov realizem, je zgornja osnova vendar vselej tako trdna, da je realizem ne more uničiti. Vsebina tega slikarstva je dalje izrazito kristocentrična, osredotočena okrog Kristusa, ki stoluje v apsidi ali na svodu prezbiterija; v drugi vrsti mu sledi Marija in patron cerkve. Individualnost umetnikova, ki se javlja v obdelavi pogosto izposojene ikonografske snovi, ostaja modro v ozadju, izraža pa se razen tega posebno v čuvstveni poživitvi danih nalog. Dva primera naj nam ilustrirata to stanje: Notranjščina ladje podružnice v Gostečem pri Sori (sl. 2) je lepotno eden najučinkovitejših notranjih prostorov naše domovine. Preprosto pravokotni prostor je izpremenjen v odlično, pri tem pa prav toplo učinkujočo notranjščino s tem, da je oprem-



Slika 2. Gosteče, notranjščina podružnice s slikami iz prve polovice 15. stoletja in stropom iz konca 17. stoletja. Odličen primer poslikane cerkvene prostornine iz srednjega veka. Inkrustativni, stene ne zanikajoči, ampak jih samo pokrivajoči način je nazorno izveden.

ljen z bogato kasetiranim (z okviri okrašenim) in slikanim lesenim stropom iz konca 17. stoletja, s kmečko primitivnim lesenim korom in slikami iz prve polovice 15. stoletja na stenah. Vloga slikarstva v gotski dobi nam je s tem primerom zgledno predstavljena. Kakor velika preproga, okrašena s figuralnimi podobami, pokriva slikarija v nepretrgani vrsti steno; le na vrhu in na spodnjem robu je slikarija resnično omejena, prizori v njej pa so deljeni drug od drugega komaj razločno z dekorativnimi pasovi. Ploskovitega, inkrustativnega, steno pokrivajočega značaja gotske slikarije ne bi mogli bolje ilustrirati. Ta vtis je pa še podčrtan s slikanim zastorom, ki pokriva prtiličje. Vsa stena je zakrita s slikarijo, pod katero pa vendar steno povsod čutimo kot element, ki prostor trdno zapira. Čeprav strop ni več srednjeveški, ampak po svoji obliki ustreza že novemu renesančnemu lepotnemu občutju, se vendar popolnoma veže s slikarijo v naravnost klasično celoto, ki med vsemi našimi spomeniki še najbolj kaže, kakšen je bil ideal naše srednjeveške cerkvene prostornine.

Splošni vtis o gotskem slikarstvu pri nas naj nam dopolni podoba Križanega iz podružnice v Podzidu pri Trojanah iz druge polovice 15. stoletja (sl. 3). Gotovost, s katero je podano to umetniško poprečno delo, je občudovanja vredna. Izraz tega idealno lepega lica je božansko vdan in gotovo ni mehanična kopija kake predloge, ampak nedvomno osebna zasluga slikarjeva. Nazor tega časa o svetu je uravnovešen, strasti in duhovne borbe utihajo pred vrati hrama cerkvene umetnosti; kakor formalno tako manjka tej umetnosti tudi vsebinsko tretja dimenzija; burna strast, ki bi pognala doživetje dogodka v dramatično napetost, se umirjuje pred čarobnim tkivom te jasne umetnosti. Pred tem zrcalom se razjasni tudi najbolj razburjeno obličje. Tam je svet z vsemi svojimi večnimi strastmi in nepreračunjenostmi, tu je uteha, bodreč pouk, umirjenje in čisto snovanje žejne domišljije.

Drugačen je svet, ki se zrcali v delih drugega razcveta našega cerkvenega slikarstva, baroka. Zopet nastopajo vse panoge cerkvenega slikarstva, ohranjeno gradivo pa se osredotočuje predvsem na stensko slikarstvo v fresko tehniki in oltarno slikarstvo v olju. Tudi v tej dobi je tehnično rokodelska stran izdelkov skoraj redno brezhibna. Splošni značaj slikarstva pa je tako krasilno kakor vsebinsko bistveno drugačen od onega gotske dobe. Kratko lahko označimo to razliko s tem, da je tretja dimenzija, razvoj v globino, prevladala



Slika 5. Fortunat Bergant: Slika sv. Bernarda a Corleone. Primer baročne patetičnosti in mistične poduhovljenosti realnega sveta.

na vsej črti, tako glede razmerja okrasja do stene kakor glede vsebine. Namesto pokrivanja ploskev, inkrustacije, vlada sedaj v polnem smislu iluzija, odstranjevanje ploskve in nje nadomeščanje s poljubnim videzom. Franca Jelovška kupolna slika v romarski cerkvi na Sladki gori na Štajerskem nam zgovorno pojasnjuje to razmerje (sl. 4). Na resnično arhitekturo, ki se javlja spodaj v loku, je slikar nastavljal bogato skupino slikanih arhitektur, s katerimi se stavba navzgor zaključuje, pogled pa se odpira prosto v nebo. Tu ni več čutiti stene, ki nosi sliko, tu oko prav nič več ne dvomi, da mu je odprta pot v neskončni prostor, iz katerega se zgrinjajo v resnični prostor nepregledne množice prikazni. Tudi ni več tiste mirne, pregledne jasnosti, kakor v srednjeveških slikah, ampak zamotan kaos, ki ga le s težavo razvozlamo in si s trudom krčimo pota skozenj do jedra in smisla naslikanega dogodka. Kljub temu pa je tudi sedaj arhitekturni okvir, v katerem se razvija

to slikarstvo, najvišji zakon in ta je tudi, ki omogoča orientacijo v neverjetnih igratih domišljije. Čeprav je duh, ki ustvarja to umetnost, podobno srednjeveškemu tudi sedaj kolektiven in je duhovno ozračje, v okviru katerega se vse vrši, prav tako enotno, je vendar vloga ustvarjajoče osebnosti že bistveno druga, mnogo globlje zvezana z usodami dela, ki ga ustvarja kakor poprej. Tretja dimenzija, temperament in z njim vse strasti so se polastile tudi cerkvene umetnosti prav tako kakor perspektivni videz tretje, globinske dimenzije njene forme. Nič več tako rekoč ni tako nesposobno, da se ne bi moglo pojaviti tudi v cerkveni umetnosti: svetno in nabožno, strastno in pobožno, vse se prepleta tudi vsebinsko v tak kaos, da se opazujoči duh le s težavo prebije skozi. In vendar vlada nad vsem še vedno velika kolektivna osebnost, v kateri sta meso in duh mogoče še bolj značilno uravnovešena kakor v srednjem veku. Mesto mirne poučnosti in zgovorne pripovednosti pa je prevzel sedaj patos, pridigarstvo in dramatična napetost, mesto jasnega nazora o dogajanju pa dinamični val. Pred to umetnostjo ne stojiš več kakor pred zrcalom, ki ti umirjeno vrne tvoje razdrapane slučajne poteze, ampak kakor pred površino razburkane vode, ki tvoje borbe še bolj razburi in ti v burnem valovanju šele po borbi elementov luči, ki sliko tvori, in razgibanega elementa, ki jo nosi, le polagoma vrača jasno podobo resnice, ki jo pridiguje.

Za ta patetični, strastni pridigarški ton pa naj nam služi kot primer eno glavnih del Fortunata Berganta, Vizija bl. Bernarda a Corleone (sl. 5). Če ga primerjate s Kristusovo glavo iz cerkve v Podzidu (sl. 3), vam bo takoj jasna vsa razlika med baročno in srednjeveško umetnino. Že zunanje je razlika kar največja. Bernard ni več idealiziran človek, ampak po svojem telesu, kolikor ga vidimo, posebno po obrazu, nogah in rokah kar vsakdanji, neozaljšano realen človek. Če bi njegovega obraza ne obseval notranji ogenj verskega doživetja, bi bil to vse drugo kakor svetniški obraz, vsaj ne svetniški v smislu srednjega veka ali našega sodobnega poprečnega pojmovanja. Slučajna realnost je podčrtana še prav posebej tudi z večkrat zakrpano kuto. In vendar je umetnik uspel, da je to vsakdanje telo dvignil do najvišje idealiziranosti, ki po svoji notranji moči srednjeveško celó prekaša. Bernard je razmišljal skrivnost trpljenja Kristusovega, o čemer priča podoba z orodji trpljenja Gospodovega, ki jo drži eden angelov; pri tem je krotil svoje meso z bičanjem, o čemer priča naježena krogla v nje-

govi desnici. V tem je doživel vizijo prikazni Križanega samega; skrivnostno doživetje te vizije je slikar upodobil z žarečim križem na njegovih prsih, Bernarda je prevzel opoj tolike blaženosti, da je poveljal njegov vsakdanji obraz, roke pa so se nehote zanosno dvignile in nekam triumfirajo. Tu je strast, pijano čuvstvo, najgloblje doživetje; v Kristusu pa, ki doživlja še globljo duševno dramo, pa ni ne strasti ne burnega čuvstva niti znaka zmagoslavja, ki je bilo vendar mnogo večje in pomembnejše kakor je Bernardovo. In vendar ta Kristus v svoji vlogi ni nič manj prepričevalen kakor Bernard! Tu se jasno zrcali dvoje svetov, dvoje slogov, dvoje osnovno različnih življenskih konceptov. Široko življenje baročne dobe se zrcali v cerkvenem slikarstvu tudi v tem, da njegova vsebina ni več osredotočena na Kristusa samega kakor v srednjem veku, ampak se javlja po mnogih individualnih ciklih, ki jim je središče sedaj Kristus, zdaj Marija, zdaj lahko tudi vsak drug svetnik.

(Dalje prihodnjič.)

Z UČENIMI LJUDMI JE KRIŽ!

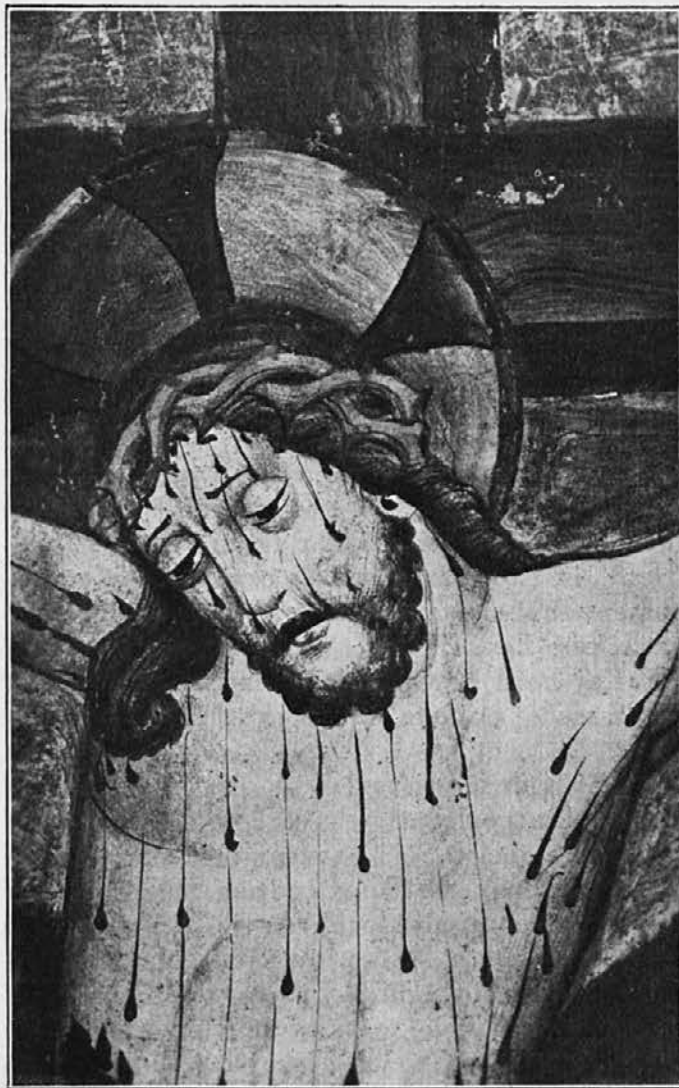
Priobčil Bogdan Kazak

Prijatelj iz mladih let, ki sluje pod samozbranim imenom Trentar med nami Slovenci in še nekaj čez, me je povabil k sebi v Trento. Kot mlad zdravnik, zgaran od napornega dela v bolnici, sem rad odhitel k prijatelju v njegovo divno samoto, da preživim z njim del svojega kratkega dopusta. Za moj prihod so redko posejani Trentarji brž zvedeli, saj je njihov »nunec«¹ razglasil, da imajo v svoji sredi zdravnika, ki da zna odganjati vse tegobe in je pripravljen to svojo umetnost izkazovati kar tako.

Trentarji so bili takrat zelo pametni ljudje in menda so taki ostali tudi pod novimi gospodarji, bolezní namreč niso poznali nikakšnih. V tistih dveh ozkih dolinicah ob Soči in Zadnjici je bilo takrat okoli šestdeset hišic in toliko bajtarskih družin, zemlje pa vse skupaj komaj za šest srednjih kmetij. Kajpada ni mogla pesniško bajna in turistovsko prezanimiva Trenta hraniti svojih otrok, zakaj ob čistem gorskem zraku in bistri vodi — naj je tudi »Krajcarica«² — morda kdo ozdravi, a živeti se ne dá. Tako so komaj odraščajoči Trentarji zapuščali domove: ženske so se obračale na jug in služile po Gorici in Trstu,

¹ Goriški izraz za duhovnika in botra.

² Izvirek v Trenti, ki je baje dobil ime od krajcarja (nekdanjega novca), češ, da je vsak požirek tiste vode vreden krajcarja.



Slika 3. Križani v freskah podružnice v Podzidu pri Trojanah, iz druge polovice 15. stoletja. Dober primer strastnega gotskega idealizma.

moški pa so hodili na sever, največ v rudnik v Rabelj, odtam na Nemško; nekatere je zanašalo celó v Ameriko. Izseljenci se niso vračali, pošiljali so pač domov podpore, a redno so umirali v tujini. Doma ostali Trentarji so doživljali brez bolehanja visoko starost, kolikor se jih ni poprej ponesrečilo. Vsako leto je kdo zdrknil s strmih pečín, ko je mulil travo za svoje koze, ker živali niso mogle tja, vsako leto je koga ubila skala ali zasul plaz. Prehrana Trentarjev je bila zelo zdrava, dasi skrajno pičla. Največ so pele »compe«¹ s kozjim mlekom, ovseni sok in koruzna polenta; koruzno moko so si nosili Trentarji iz Kranja,² kamor so prodajali tudi edini svoj pridelek, kozličje in janjčke. Kruh so si pekli samo za večje praznike in ga spoštljivo uživali kot sladčico. Prešičereje

¹ Trentski izraz za krompir.

² Trentski izraz za Kranjsko goro.

ni bilo, ker ni bilo krme za te živali, a čisto brez mesa Trentarji vendar niso bili. Plazovi, sneženi in drugi, so jim dobavljali divje koze, ki so jih Trentarji znali poiskati; kadar ni bilo takih, so hodili v tuja, netrentska lovišča ponje. Sloviti alpinist dr. Kugy opisuje v svoji znani knjigi na dveh mestih, kako so si znali Trentarji pomagati. Eno pot, pravi sam, so imenovali po njem zato, ker je on hodil po njej prvi brez plena na plečih.

Mojega prijatelja poziv, naj se njegove »ovčice« zatečejo po zdravniško pomoč, je ostal prav za prav brez odmeva, saj Trentarji niso imeli in poznali zdravstvenih potreb.

Moški smo stali v gruči na trati pred cerkvico sv. Marije v Trenti, ko smo opravili prazniško službo božjo z mašo, pridigo, litanijami in blagoslovom, in se razgovarjali. Iz ozadja se je preril do mene droben starec s čedro¹ v ustih, vabeč me s kazalcem k sebi.

»Kaj bo dobrega, stric?« sem se odzval.

»Z menoj pojdete, če vas je volja,« je odvrnil starec.

»Kaj hudega pri vas?«

»Pridite pogledat!«

Pa sva šla ob Soči navzgor in krenila v Zapodenj, majhno selišče pod izvirov Soče. Spotoma mi je starec pripovedoval, da je sam pri hiši. Otroci so po svetu, lansko jesen je izgubil družico. Pod Jalovcem je nabirala travo, dobili so jo z zlomljenim tilnikom, težek sveženj nabrane trave se je zakotalil po meleh skoraj do planine.

»Kdo pa je pri vas bolan, da vam treba zdravnik?« sem se zavzel.

»Saj bova kmalu doma, kjer vse sprevidite,« je odvrnil starec.

Prišla sva do njegovega domovanja, majhne hišice, pokrite s škodljami. Starec ni šel vanjo skozi vrata od spredaj, ampak je zavil na stran, kjer je bilo v tleh pod hišico nekakšno duplo. Zlezal je vanje in privlekel na plano obupno meketajočo kozo, meneč: »Tej revici pomagajte!«

»Saj nisem živinski zdravnik!« sem odgovoril malce nejevoljen.

»Zdravnik ste,« je rekel starec odločno. »Če znate ljudem pomagati, boste tem laže živali. Včeraj je skala strla nogo moji ubogi kozki. Saj bi jo zaklal, a ta je tako dobra za pleme in mleko, da jo je vendar škoda, tudi če bi imel še katero drugo. Usmilite se naju!«

Kaj sem hotel? Ogledal sem si kozo, starec jo je dvignil na nizek zid, ki je bil okoli hiše za ograjo. Žival je imela zadnjo nogo v gležnju zmečkano. Bil sem v zadregi, kaj naj napravim

brez vsakršnih pripomočkov. Med tem se je nabralo precej Trentarčkov in Trentarčic okoli nas, namreč starca, koze in mene. Napisal sem listič in vprašal, kdo zna najbolje teči. Vsi so znali najbolje, listič sem pa izročil največjemu bosopetcu, naj ga nese gospodu nuncu in prinese, kar je bilo naročeno. Drugi je odbrzel v gozd po suh macesnov lišaj, tretji po smolo, četrtega pa sem poslal domov po klobčič preje, kajpada z izpodbudo, da ne bo zastonj. Starcu sem naročil, naj pripravi dve deščici po meri, ki sem jo določil na zdravem kozinem bedru. Čudovito hitro je bilo vse pri rokah, kar sem hotel imeti. Število gledavcev okoli koč je naraslo, ko sem se lotil dela.

Z nunčevim vinom sem očistil kozi rane in jih namazal z oljem istega dobavitelja. Omotal sem poškodovano nogo s platnenimi cunjami, nato obložil z lišajem in pritrtil čez vse deščici na zunanji in notranji strani z domačo prejo. Da bi obveza bolj držala in se ne premikala, sem jo na nekaterih mestih zamazal s smolo. Koza je ves čas milo meketala.

Delo je očitno uspelo, koza je odšantala sama po vseh štirih v svoj brlog. Otrokom sem razdelil nekaj drobiža, starec mi je zagotavljal, da me ne pozabi, če se kozka pozdravi, jaz pa sem odhitel navzdol k prijatelju, ki me je čakal s kosilom. Spotoma sem si v bistri Soči opral roke in odrgnil hlače.

Proti večeru smo polegali na trati pred cerkvijo in se razgovarjali. Tona Špik, takrat vitek mladenič, je razkladal prijatelju in meni poti, ki se dá po njih priti iz Trente na Triglav, kamor sva hotela naslednji dan z njim kot vodnikom. Žuborenje Soče in Špikovo pripovedovanje o krasotah in nevarnostih Zlatorogovega kraljestva me je tako blagodejno zazibalo, da bi si ne želel konca tega večera.

Iz te zamaknjenosti me je zdramil rezek klic izpred župnišča: »Gospod nunec, gospod nunec!«

»Kaj bo, srepina!« se je oglasil prijatelj.

Tisti deček, ki mi je bil opoldne za sela, je prisopel k nam in zakričal: »Koze ni več!«

»Katere koze?«

»Tiste, ki jo je zdravnik zdravil!«

»Mar jo je pobral volk ali medved?« je poizvedoval prijatelj.

»Ne, ne, Kverh sam jo je zaklal. Odkar ji je zdravnik nogo povezal, je uboga žival kakor polblaznela in si poskušala nogo oprostiti, da ni bilo več miru v vsem Zapodnju, dokler se je ni usmilil gospodar.«

¹ Goriški hribovski izraz za nekaj, kar je z običajnim navzkriž.

¹ Trentski izraz za leseno pipo.



Slika 4. Sladka gora na štajerskem. Freska Fr. Jelovška v kupoli cerkve iz srede 18. stoletja. Značilen primer baročnega iluzionizma, patetično pridigarkega podajanja dogodkov in kaotične, skoraj nepregledne sestave slik.

»Beži v hišo, pobič, Mica naj ti odreže kos kruha; Kverhu pa povej, da bom temu zdravniku ostro prepovedal zdravljenje koz po vsej Trentil!«

»Gospod zdravnik je menda preučen za Trento,« je modro pripomnil Tona Špik.

Drugo jutro po tem neslavnem dogodku smo jo veselo mahali po Zadnjici proti Triglavu, jaz prvič. Prijatelj je zbijal šale, večinoma na moj račun, da je Špik kar vriskal. Potem je Špik pripovedoval zgodbo, kako se je njegov oče boril z medvedom in pri tem izgubil vso spodnjo čeljust in kako je revček živel še dolga leta, hraneč se po livku s samimi redkobami. Na koncu doline smo se ob studencu odpočili in okrepčali. Ob tej priložnosti sem se dal poučiti o imenih tistega veličastnega gorskega kotla. Hudomušnost je, da najdemo poleg imena Zadnjica tudi ime Luknja, ki je precej višje sedlo in prehod v svetovno znana Vrata na severni strani Triglava. Presenetila me je okolnost, da se vzpenja nad tema krajema gorski orjak Pihavec, najbolj pa sem se zavzel, ko sem zvedel, da je Pihavčeva sosedna onstran dolinice Belega potoka lična gora z imenom Kukla, kar pomeni v sedanji trentščini čečo ali dekle.

Zabavni del naše hoje na Triglav je bil opravljen, začel se je težavni del, ko smo se vzpenjali

strmo navzgor proti Zelenici. Jaz sem bil po dveurnem kobacanju v skalovitem žlebu popolnoma zdelan. Špik mi je odvzel nahrbtnik, a tudi ta olajšava mi ni dosti zalegla. Nekaj bolje se je godilo mojemu prijatelju, ki je bil že kolikor toliko vaje gorskih potov, a tudi on je tožil, da se oglašajo v njegovem mehu, pljučih, spomini na nekdanje razpoke. Špik je nama lepo prigo-varjal, kakor treba bolnima konjema, a sprevideti je moral, da po tisti naravnostni poti ne prideva pred poldnem na Zelenico, popoldne pa še težje, ker se sonce upre v pečine. Zato se je odločil za ovinek proti Doliču, kamor je pot položnejša.

Gorske poti v takratnih časih niso bile skoraj nikjer nadelane ali zavarovane, izvzemši na Triglavu samem in na Pragu; pot je bila navadno z redkimi rdečimi lisami zaznamovana smer. Špik še tega pomočka ni potreboval, saj je poznal kot lovski čuvaj vse trentske gore in njihova pobočja bolje nego jaz svojo dlan.

Nekaj časa mi je šlo po tistem kraju, ki mu pravijo menda Skok, s hojo znatno laže. Toda nepričakovano mi je zastal korak in sem se kar sesedel. Prispeli smo namreč do zelo strme stene, ki je bila ne vem koliko desetih metrov visoka, ker gornjega roba ni bilo videti, pod nami pa več ko dve sto metrov globoka in več ko pol stotine metrov široka. Preko tiste strmine je bila v gladki steni kakor razpoka, komaj za dlan, na nekaterih mestih še ožja poličica, klinov ali vrvi nič, tudi razpok za oprijemanje nisem videl.

Strt sem tovarišema priznal, da je moje hoje na Triglav konec in da se vrnem čez Luknjo domov. Špik je pograbil moj nahrbtnik in suknjič ter z njima stekel preko stene. Vrnivši se k nama se mi je ponudil, da me ponese tja čez, samo čvrsto naj se mu obesim na ramena, ali — če bi hotel — da me oprta s spetimi pasovi. Ta način se mi je zdel še bolj tvegav, zato sem jima želel srečno pot in se resno nameril nazaj.

»Takšne sramote mi pač ne napravite, gospod zdravnik,« je rekel Špik in me krepko prijel za ramo. »Zgovorjeni smo, da vaju povedem, in sicer oba na Triglav in do Kredarice, in pri tem ostane! Vi pojdete za menoj, z desnico se oprite na mojo ramo, z levico pa se oprijemajte skale. Ne glejte nikamor kakor samo, kam stopite. Da se ne opotečete, bova držala z gospodom nuncem na zunanji strani palico za ograjo, da ne morete zdrkniti, tudi če hočete!«

»Ne bodi šalobarda,« me je bodril prijatelj, »saj veš, da Špik ne bo tvegaval nesreče s teboj! Vstani in hodi v božjem imenu!«

»Bodi!« sem rekel in vstal. Kmalu je bil prehod izvršen natančno po Špikovem vodilu in brez zapletljajaja. Na drugi strani stene sem se vnovič sesedel. Špik mi je natočil iz svoje čutarice čašo mrzle kave, prijatelj je curnil vanjo še nekaj žganja. Kmalu mi je bila duša privezana. Zapalil sem si cigareto in se mučil, kako bi popravil svojo sramoto.

»Kaj boš otrobe vezal!« je menil prijatelj. »To se pripeti vsakemu, ki ni vajen gor izza mladega!« Morda je tudi on kdaj kaj podobnega doživel.

»Gospod zdravnik je preučen, kakor sem že včeraj rekel! Za v mesta je učenost menda potrebna in koristna, v gorah pa škoduje in posebno v Trenti, ker učenost dela glavo težko!« je modroval Špik.

Nikdar več ni bilo meni tako lepo na Triglavu, kakor tisto popoldne po »trentski šoli za učene ljudi«, kakor je prijatelj označil moje dogodivščine.

»Trentska šola« je vplivala name zelo blago- dejno v marsikaterem pogledu. Znatno mi je oplahnela domišljavost, ki se je človek tako rad naleze po šolah, zakaj očitno mi je bilo takrat dokazano, da je v zaresnih zadevah življenja preprosta razsodnost ali gorjanska pamet več vredna ko šolska ali književna učenost. Kot zdravnik sem se neštetokrat prepričal, kako neugodno vpliva izobrazba na razvoj in potek bolezni, tudi sem se otepal zdravljenja učenih ljudi ne toliko zavoljo njihovega sitnarjenja, kolikor zavoljo slabših zdravstvenih uspehov z njimi. O teh prihodnjic.

VAS V SNEGU

Ko da so starke trudne klecnile sred njiv,
da jih zavetje nizkih jablan varno skrije
pred vihro, ki zlovešča širne gozde vije,
pred mrzlim snegom, ki bo kmalu vse pokril...

Kot kadar mati v mrak zaplaka siv,
v odejo belo sina mrtvega zavije
in v luč pod stropom olja svežega dolije,
da v hladni sobi svetlo je in da vonjiv

od sveč je vsak kotiček: se mi zdi,
ko gledam kopo hiš sred bajne mesečine
in se prebeli sneg kot tisoč biserov blešči.

A brž ko na obzorju prva zarja sine
in luna z zvezdami na nebu obledi,
je sneg le beli prt — z nočjo ves čar izgine.

Vinko Beličič.

SVETONOČNO RAZPOLOŽENJE

S slamnate strehe ledeni curki visé.
Ozka gaz gre v vijugah iz sadovnjaka
k sosedom. V vseh domovih luči goré.
Bele dobrave drhtijo v mesečnem svitu,
čeznje gre daljno pritrkovanje zvonov.

V naši sobi po brinju sežganem diši
in orehah.
Mati z rožnim vencem ob peči kleči,
s starim glasom poje pesmi o Rojstvu.

Moja duša v božični resnični privid
je zamaknjena, noče nič več,
vse bolečine so v meni splahnele.
Iz jasele je topli svet
oblil mi sanjavi obraz
in me vsega je obsijal.

Nocoj je tako domače povsod,
lahkó bi od same sreče umrl.
V skromna, majcena srca Gospod
šepeče nocoj in jih blagoslavlja...
Skoz okna nas gledata mir in ljubezen.

Vinko Beličič.

UGASNIL JE

Ugasnil je na snegu
bleščeči se sonca smeh,
pogled tvoj ko dragulji
ščemi me še v očeh.

Slepota je zakrila
s tenčico mi oči,
ko blesk zvezda ponoči
me tvoj smehlaj skeli.

Tema me zagrnila,
ovila s črnim snom,
srce oledenelo,
zaglušil ga je dvom.

Umrlo žarko sonce,
ugasnil ves je svet,
potapljam se v vesoljstvu —
ugašajoč komet.

Viktor Šonc.

VOZ POD CESTO

Venceslav Winkler

V tesnobo temačnega večera in v enakomerno šumenje dežja je jeknil krik. Ljudje, ki so stali pred hišami in merili vodo, so se zganili in si zašepetali:

»Zdajle!«

Preplašene oči so se uprle v mrak in skušale pregledati ovinek. Težka megla je ležala po dolini in zagrinjala cesto. Hrib ob cesti je rasel iz teme kot nerazločna senca in za tisto senco nekje je zakričalo.

»Bog se nas usmili!« so se pokrižali nekateri.

Čez nekaj časa je zapljuskala voda na cesti, nato so se čuli drsajoči koraki. Med hiše je stopila opotekajoča se senca in truden, hripav glas je zaprosil:

»Naj pride vendar kdo pomagat!«

Ljudje so se spogledali in se ozrli po cesti.

»Kje pa si?«

»Za ovinkom,« je sopihal starec. »Ceste imate razdrapane in vreme tako, saj se mora zgoditi nesreča.«

Še nekaj časa so premišljevali, nato so se napatili iz vasi. Polglasno je šumel dež okoli njih, sem in tja se je zableščala luža.

»Pa kaj te nosi tod v taki uri?« so se jezili ljudje.

»Vreme, vreme,« je sopel starec. »Sama hudina je povsod. Leto, dve leti sem živel od danes do jutri, iz rok v usta. Zdaj ne morem več. Ves svet se je zmešal. Danes meni, jutri tebi. Mislite, da vas ne čaka tak neroden večer? Vse, prav vse gre pod cesto, nerodni vozniki smo. Kakor so nas pač naučili...«

Ljudje so molčali in stopali za njim. Tesnoba v srcih se je večala.

»Pod cesto, pod cesto!« je pritrkavalo nekje v notranjosti.

Nekje za ovinkom se je starec ustavil. S tresočo se roko je pokazal pod cesto. Široko so odprli oči, a so razločili le temen kup nečesa črnega, kar je bilo podobno vozu in konjem. Iz nerazločne gmote je zajokal vprašujoč glas:

»Ali si pripeljal ljudi, Matevž?«

»Pripeljaj!« je suho pritrnil starec in se spustil pod cesto.

Stopili so za njim.

Voz je ležal prevrnjen, oje se je zlomilo. Žena s tremi otroki je slonela na culah in kovčegih in ihtela. Otroci so spali. Obrazi se niso razločili, zarili so se bili v cunje, dež je pršel nanje, a spali so, kakor da se nič ni zgodilo.

»Mislil sem, da bi šli v Ameriko. Voz in konje bi prodal kje v mestu. No, voza zdaj ni več. Bog pomagaj, če se že ceste rušijo.«

Ljudje so molče pomagali. Uprli so se ob voz in ga postavili, kot je treba. Na cesto ga pa niso mogli spraviti. Zasopli, upehani so odnehali in potolažili starca:

»Treba je počakati dneva. Ko se zdani, bo šlo.«

Nejeverno je prikimal starec. Nerodno se je zahvalil in se umaknil k ženi. Zamišljen je gledal, kako so se drug za drugim gubili ljudje na cesto. Še hip in nikogar več ni videl, le tam daleč so odmevali težki koraki.

»Kaj bomo čakali?« je zastrmela žena.

»Čakali,« je potrdil, »dokler se ne zdani.«

»Bog pomagaj!«

Dež je polglasno šumel, zdaj pa zdaj je vzvalovil veter čez hrib. Neba nisi razločil, gosta tema je zagrinjala zemljo. Ženska je tiho ihtela, mož se je naslonil na voz in molčal. Ceste so zgrajene tako nerodno, ves svet je poln napak, zato se pa zgodi nesreča.

Le otroci so se smehljali. Ne oče ne mati nista videla njih smehljaja. Oče je strmel v nerazločni kup, kjer so utripala tri srca, in nehote ga je obšla želja, da bi vsi trije v hipu dorasli, kakor je treba.

»Potem bi moral biti najstarejši za cestarja, da bi hodili po svetu lepo in prijetno,« je zaključil v sanjah — — —

PRVO POGlavJE

Pisavec — samo ob sebi umevno po nepotrebnem — pripoveduje o samo ob sebi umevnih zadevah.

Dr. Janez Plečnik

Lani smo bili na moč zablodili. Kolikor smo si tudi bili na jasnem, da Mladika izhaja prvega v mesecu, nas je vendarle zmotilo in smo živeli v mnenju, da bo zadnja številka Mladike 1933 izšla 31. decembra 1933. Pisali smo torej v dobri veri, da nam še ostaja nekaj prostora za sklepne besede. Željni namreč smo bili, napisati za to »zadnjo« številko nekaj sklepnih besed, nekaj stavkov, ki naj bi posneli vsebino, ki je bila v člankih, ki naj bi povezali one članke v celoto in ki naj bi prenesli vsebino člankov v vsakdanje življenje.

Negodno je sedaj to, da imajo oni (lanski) članki strmo steno ob kraju. Gódi nam pa, da je dana prilika, da povemo marsikaj bolj točno in obsežno pa morda tudi mečje in bolj premišljeno, nego bi zgolj kratka, stisnjena sklepna beseda

povedala. Pri pisanju smo namreč zalotili dosti napak sami na sebi: prirojenih in privzgojenih — pa se nas je lotilo, da spregovorimo tudi o tem.

Tako smo opazili, kako počasno in zamudno nam gre delo izpod rok. Hvaležni smo usodi za ta nauk. Sedaj šele precej dobro umemo opomin, da pisana beseda ostane in da je kar nič več ne moreš spremeniti. Pa je na urno napisana beseda časih močno nepremišljena in dolgo boli pisavca in dolgo moti bravca. Sedaj tudi bolje razumemo pogostne napetosti med državnim pravdnikom in dnevniki in bolje razumemo in mirneje presojamo zaplembe dnevnikov. Res, da državni pravdnik ni Bog nezmotljivi sam — saj vemo, da je možna pritožba proti njegovi odločitvi, in vemo, da (časih tudi) uspeš proti odločitvi državnega pravdnika. Res pa je tudi, da morajo dnevniki (vsakodnevno) napolniti z besedami neko število stolpcev, res je, da je treba na urno opraviti to,



Novoletno jutro. — Šentjakobska cerkev v Ljubljani.
(Fot. Fr. Krašovec.)

in res je, da so na urno napisane besede (rade) nepremišljene. Pa je ravnanje državnega pravdnika (često) umevno — saj on mirno premisli zadevo, jo preudari in nato (morda) zapleni članek — zapleni ga (morda) po pravici. (Skoraj) nerazumljivega in torej malo premišljenega dobiš pri nas — pa drugod tudi — v tiskani besedi v obilju. Vse to je pač bilo na preurno in presvežo roko napisano.

Rus Ivan Petrovič Pavlov (rojen 1849) je danes že starec, je pa še danes v nekih delih prirodarstva vodnik. Ni dvojbe, da je peterburški Pavlov danes najbolj znan in spoštovan med vsemi prirodarji. Mož je opravil velika dela in pridobil človeštvu velika spoznanja. Vkllesali bodo v njegov nadgrobek le besedo »Pavlov« in pozni veki bodo še vedeli za to ime, za ta grob in vedeli, kateri »Pavlov« je to bil. Pavlov torej se je peljal po železnici in starejši žid je sedel njemu nasproti. Nekje sta opazila dolge vrste božjepotnikov, (ruskih) kmetov. Žid zdihne: »Kaj ni škoda? Kaj ti ljudje res nič ne mislijo? Koliko dela ostane nestorjenega in koliko večnosti (energije) se neplodno porazgubi pri takihle procesijah!« »Ha,« — je dejal Pavlov — »ha! To pa gre nad naše spoznanje. Ti kmetje res danes ne obdelujejo zemlje — ne vemo pa, koliko in kake večnosti se nabere pri teh kmetih ob takih procesijah.« Pavlov je človek, ki ima misli kar le pri svojih prirodarskih skušnjah, ki je kar zgolj prirodar, ki ne razmišlja o tem, kako (v podrobnem) zaslužiš denar. On ni katoličan, ni pravoslaven, ni protestant, ni carist, ni komunist. On je bil učenik v Peterburgu ob času carjev in je ostal učenik tudi v Leningradu ob dobi boljševikov. Prav mikavno je mnenje takega nerodnega (indiferentnega, nevtralnega) moža, ki ne sodi po kaki državniški (politični) ali verski ali kupčijski usmerjenosti. Vse, kar se godi, je njemu le menja večnosti in on misli tudi takrat na menjo večnosti, kadar ne opazi dela in sprememb, torej kadar opazi, da kmet ne dela, kadar kmet opravlja svoje pobožnosti, kadar se kmet »sprehaja«. Pavlov namreč prav dobro ve, kako težko je pravotno preudariti in oceniti in meriti menjo večnosti. Pravimo torej: Nad vse mikavno se nam zdi doznati, kake so misli, ki jih procesija vzbudi v Pavlovu, in kake so misli, ki jih procesija vzbudi v (kupčijsko usmerjenem) židu. Razpredli bomo sedajle to misel nekoliko. Bravec naj nam ne šteje v zlo — saj tudi on malokdaj razmišlja o tem.

Naše življenje je menja večnosti. Ta menja je nam (človekom) najbolj »znana«, najbolj »jasna«, najbolj »umevna« (ker najbolj vsak-

danja) takrat, kadar obdelamo zemljo, posejemo to zemljo in pojemo, kar smo pridelali in — z jejo vrnemo sebi večnost (energijo), ki smo jo oddali z delom. — Precej bolj zahotana, nejasna, nepregledna je kupčijska menja večnosti: prodajamo in kupujemo pridelke, pa se zdi, da (skoraj) ne delamo pri tem. Zgodi se, da je kupčijska menja večnosti (časih) velikanska, da pa je delo, opravljano pri tej (pogosto neopazni) menji večnosti, komaj opazno: podpišem kupno pogodbo pa preide nekaj sto vagonov žita v druge roke.

Kar osupneš, kadar gledaš, (mi vsaj) opazujemo tako, kako narašča (taka nevidna) menja večnosti, kadar je več človekov zbranih. Človeške združbe (menda bolje združki) prav dobro vedó za le-to, res pa, da ne govoré o menji večnosti. Podjetniki, družinski poglavarji, državniki, učeni... (pogosto) ne ljubijo sestankov delavstva, družine, državljanov, učencev... Skušnje jih učé namreč, da pride (časih) do nepreračunljive menje večnosti pri takih sestankih. Oni torej prepovedujejo in če treba s silo zatró »shode«. (Mi) smo mnenja, da so take mere pravotno namenjene v cilj in da so (do neke meje) učinkovite.

Proučevavci družbnosti (sociologi) gubajo ustna v nasmešek. Oni porečejo: »To naj je ‚novina‘, vzrasla v prirodarski glavi? Saj to je vendar samo ob sebi umevno in povsem jasno.« — Skušnje (nas) učé, da si močno dobro oglej prav »samo ob sebi« umevne in »povsem samo ob sebi« jasne zadeve.

Samo ob sebi umevno je, da žival potrebuje tem več hrane in tudi hoče tem več hrane, čim več dela. Toda vemo, da lósos (Salmo), kadar potuje po sladkih vodah, ne jé (tedne in tedne) nič; res pa je, da mršaví pri tem. — Samo ob sebi je umevno, da sodnik tem bolj v trdno in gotovo sodi, čim dlje je sodnik. Toda govóri s starimi sodniki — čim skušenejši so, tem bolj se jim čut zagotovosti njihovih presoj krha. (Priznamo: »Imam čut zagotovosti« res ni lepo; precej lepše je: imam čut »sigurnosti«.) Samo ob sebi umevno je, da starejši, skušenejši učenik vidi več in več uspehov od načina, po katerem poučuje. Toda skušnje učé, da učenik tem niže ocenja svoje uspehe, čim starejši in skušenejši je. — Samo ob sebi umevno je, da $1 + 1 = 2$, pa torej da $50 + 50 = 100$. Skušnje pa kažejo, da ne dobim 100 l tekočine, ako zmešam 50 l alkohola in 50 l vode. Skušnje kažejo, da treba zmešati 53·939 l alkohola in 49·836 l vode — potem šele dobim 100 l meše (namesto »samo ob sebi umevnih« 103·775 l). Samo ob sebi jasno je, da pisavec tem bolj čuti jasnost svojih besed in lepoto svojega sloga, čim več je

napisal. Skušnja pa uči, da s tem večjimi težavami in s tem večjimi dvomi (o samem sebi) pišeš, čim več si napisal. — Samo ob sebi jasno je, da stavenik s tem večjim zadovoljstvom gleda na lepoto svojih novih izumništev, čim več jih je izumil. Res pa je, da so umetniki — taki ali taki — tem manj zadovoljni s svojimi izumništvi, čim več so jih rodili. — Samo ob sebi je umevno, da kmet tem točneje sodi o obilici obrodov v bodoči jeseni, čim starejši je. Vemo pa, da kmet tem večkrat poudarja: »Nič se ne ve«, čim več spomladi je doživel.

Zdi se torej, da so razmišljanja o samo ob sebi umevnih zadevah pridovna. Pa bistri možje prav raznolikih dob in močno raznoterih naziranj res priporočajo taka razmišljanja. Ta pravi, da knjiga ne zaglej svetlobe dneva, dokler ni »devet let počivala v miznici«. Ta zopet priporoča vsakdanje večerno »izpraševanje vesti«. Ta priporoča vsakdanske »meditacijo« (razmišljanje). Ta ti priporoča, da piši dnevnik. Vsi ti nasveti — zapira knjige na devet let, izpraševanje vesti, vsakdanske razmišljanje, pisatev dnevnika — povedó kar le nasvet, da preglej zopet in zopet svoja dejanja in poišči pogoške v njih. Skušnje nas učé, da pogoški v mišljenju izvirajo prav iz skal, ki jih označamo za »samo ob sebi« umevna spoznanja. Skušnje nas še učé, da je ravnanje po onih nasvetih res dobro pomembno za vzdrževanje (duševnega) ravnovesja, mirne razsodnosti in za ohranjanje (duševne) svobodnosti. Pri takem »razmišljanju« se zaveš, kako (pogosto) so ti misli hodile po nevarno strmih stenah in kako so (tudi to pogosto) ure in ure koracale po vratnicah, ko bi te bil en korak prenesel preko nizkega praga na (zaželeno) višino, v (zaželeno) spoznanje.

Pozneje kedaj bomo našeli kaj več takih »samo ob sebi« umevnih, pa v resnici prav zahotanih in nejasnih zadev. Danes smo hoteli le povedati, da se spremembe vršé zgolj ob menji večnosti, in opozoriti, kako je menja večnosti nejasna tudi v prav »vsakdanjih« zadevah, in to tudi v zadevah, ki trdijo o njih, da so povsem »prirodarske«. — Pogled v napačnost takih samo ob sebi umevnih »prirodarskih« zadev je — vsaj časih — precej uren pa torej precej urno zavržeš »samo ob sebi umevnost«. Prilika o mešatvi alkohola z vodo nam kaže tako urno zjasnitev: pravimo, da en liter tekočine in še en liter tekočine sta dva litra tekočine; pa zmešamo en liter alkohola in en liter vode ter ne dobimo dveh litrov tekočine — pa spoznamo zmoto v nekaj sekundah. [»Logiki« bodo pritisnili, češ, da zavratno (sofiistično) modrujemo, ker da mrevarimo pojem »te-



Fr. Gorše: Francè Bevk.

Priljubljeni goriški pisatelj, avtor naše letošnje glavne povesti, je zelo dobro in čisto življenjsko podan.

kočine«, pa je naša prilika torej kar ponesrečena — — »logika«, namreč da zida le, kadar je a res a. Povemo, da (mi pri naši priliki) nič ne »konfundiramo«. Opozarjamo le na površnost sodb, ki so prav res pogostne — pri nas in pri drugih. Marsikak »logik« je speljal na dilco nas, pa tudi mi smo na dilco speljali »logike« in morda tudi z našo priliko — to je, kar trdimo, in zgolj to danes trdimo.] Take urne klofute storé prirodarja za opreznega dvomivca. S tem ne trdimo, da napravijo vsakega prirodarja nad vse pametnega, presodnega, duhovitega. Saj vemo: so človeki, ki jih ne vzgoji niti mogočna obilicakušenj in ki jih ne razbistri še tako močno število pogreškov. Hyrtl govori o pomembnosti glave in nadaljuje: »Pa štejejo torej (človeke) v Nemčiji po glavah, v Rusiji po dušah (zgolj moške veljajo), na ladjah in v tovarnah po rokah, pri pešpolkih po bajonetih, pri konjenici kar po konjih.

Per quod agunt homines, per idem numerantur iidem. (Štejejo te po oprasku, ki redno in vidno ga storjaš), prav nikjer pa ne štejejo (človekov) po možganih in mislih, saj duh sije le v redkih.«

Pri preučevanju družnostnih zadev (socioloških problemov) se je treba zagledati v veliko število človekov, ki njih vsak je zásek (original), ki njih vsak bo stopil lastno — čeprav nezatno

— stopinjo, in treba je čakati dolga leta, desetletja, preden se resničnost »samo ob sebi« umevnega pokaže ali prepade. (Mi) cenimo prirodarsko negotovost, čuječnost, dvomečnost, opreznost više od katerekoli in kakorkoli pridobljene (!) duhovitosti in vpoglednosti v bodočnost. S tem seveda ne trdimo, da bi (od roda) duhoviti neprirodar ne bil bolj pameten od nenadarjenega, (od roda) topega prirodarja. Res pa je, da se prerokovanja tudi prav bistrih preučevavcev družnosti (sociologov) niso (skoraj) nikdar obnesla. Prav Sokrat sam je bil, ki je nad vse vidno zasejal dvomeče pretehtavanje (kritische Betrachtung) v človeštvo. Ta Sokratova zapuščina ni obsežna, je pa — po vsebini — zlata.

Pogledamo v svet pa vidimo, kako majhne spremembe se vršé v človeštvu. Spreminja se (skoraj) le posamnik, vse drugo ostaja nespremenjeno. Jemo kot nekdanj, pijemo kot nekdanj, pobijamo se, kot smo se pobijali pred dvemi, tremi tisoč leti, goljufamo kot pred tisočletji, tudi obdelavamo zemljo kot v davnini. Nič, prav nič se (v celem) ni spremenilo; res pa se je posamnik spreminjal v teku svojega življenja: rodil se je, učil se je, vladal je, trpel je, umrl je.

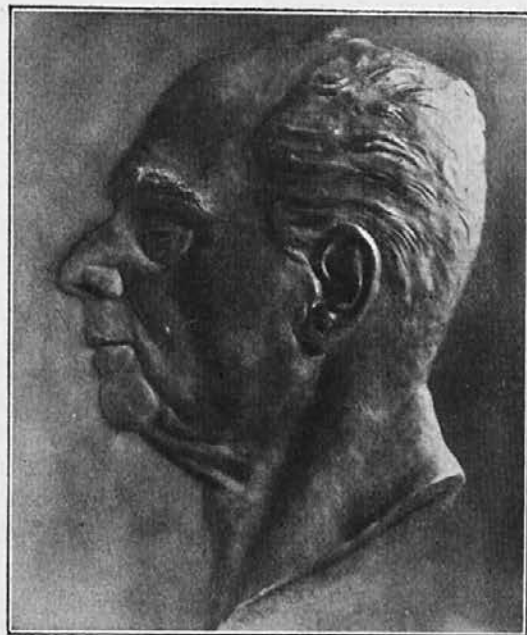
Vrnimo se k razmišljanju o menji večnosti. Trdimo, da nimamo vpogleda v menjo večnosti v tem in tem primerku, in trdimo, da je kar prav, ako podrobneje in dvomeče preišljamo primerke. Spomnimo se na naše božjepotnike. Ta reče: »Koliko delovnih ur gre v izgubo s takimi sprehodi?« — Pavlov pravi: »Ne vemo! Zguba delovnih ur bo (morda) ustvarila neverjetno obilico uspehov!« — Pa torej vprašajmo: Ako bi prepovedali tisto procesijo, bi li potem ne bilo tiste neverjetne obilice uspehov? Mi menimo, da bi Pavlov odgovoril takole: »Ne vemo! Morda (?) bi prepoved rodila še dosti večjo obilico uspehov.« — Menimo torej, da so »zakoni«, ki ravnaajo nad združbami (sociološki zakoni), tako zahomotani, da krive prerokbe ne presenečajo mislečega. Tem manj ga presenečajo, čim dalje gleda v prirodu in pozoruje, kako so prirodarske »povsem enostavne« prerokbe (često) neresnične (nepravilne).

(Mi) smo mnenja, da so družina, država, narodi (tudi) to, kar označajo (povsem nejasno) kot organizem. Drugi so nasprotne sodbe. Neki zopet (tako znani J. v. Uexküll: Staatsbiologie — Anatomie) nekam bojzljivo priznavajo to misel. Tudi ne gre nam za tako besedno prerekanje. Trdimo le, da so prirodni »zakoni« bolj »jasni«, so boljšega stala, so bolj »preiskani« nego zakoni združnosti ter da »silno« dosti vemo o prirodi, pa se naši možgani vendarle kar sproti zatikajo

v tesnicah primerjanja. Ne ljubimo torej (preveč jasnih in samo ob sebi umevnih) razlag in naukov, ki prihajajo od preiskovavcev združnosti, ter smo za to, da nihče ne prerokuj in da vsak zgolj opiši svoje opazke in prepusti bravcu sodbo.

Smo torej tudi tegale mnenja. Vemo, da zablembe tiskane (ali govornjene) besede razburijo tega in onega, nismo pa mnenja, da je tako razburjenje »samo ob sebi« umevno. Miren premislek pove to. Po eni strani ima državni pravdnik pravico in moč, da zapleni; državljani (in prav ti) so dali državnemu pravdniku to pravico in moč. Saj zakon je, ki dá državnemu pravdniku le-to pravico in moč, in državljani so, ki (na koncu koncev) delajo zakone. Državljani (prav) vsake države imajo prav tiste (in take) zakone, ki jim prijajo, in časih tudi, kakršne zaslužijo. Pravijo: Zablembe je uničila ves uspeh našega dela in truda (po domače: konfiskacija je totalno anulirala efekt naše intenzivne aktivitet in minuciozne agilnosti). Toda državni pravdnik ima v sebi zbrano neko večnost (energijo); dobil je to večnost od državljanov, pa tudi oddaja to večnost (v neki meri) državljanom. Vse to je dobro resnična zadeva. Saj tisti, ki so volili (storili so to radi in po najboljši vesti) poslance v parlament in ki so vedeli, da parlament je, ki dela zakone, in ki vedó, da zakon je, ki postavlja državnega pravdnika, in ki vedó, da zakon je, ki vliva večnost v državnega pravdnika — prav ti so pogosto, ki vprašajo: »Le kdo mu je dal take pravice?« Vsi ti človeki sicer kar priznajo, da živi država urejeno in pošteno le, kadar vse spoštuje zakon in kadar zakon vlada. Le-to je — tako porekó — zopet zgolj pravniška misel, ki po njej razburjenje ni opravičeno. Pa tudi prirodarsko mišljenje pravi, da razburjenje ob (katerikoli) zablembi ni opravičeno. Prirodar ve, da ni mogoče »zatreti« ali »uničiti« (nobene) večnosti. Prirodar ve, da državni pravdnik le uveljavlja nekaj svoje večnosti (ob zablembi). Prirodar pa še ve, da je prelivanje večnosti toliko zahomotana zadeva, da nihče — ne državljan ne državni pravdnik — ne ve povedati, kam bo njegovo »prizadevanje« vodilo in pripeljalo. Premišljiv prirodar razmišlja o takih zadevah in pomaje z glavo in pravi ob kraju konca: »Dobro — stavek je zaplenjen in ne bo izpodbujal človekov k nasilju, obupu, žalosti, veselju (Kmetje ne bodo obdelavali polja); ni pa možno, da presodiš, je li ne bo prav to uveljavljanje večnosti rodilo prav posebnega drugačnega prelivanja večnosti (Bog ve, kakšna večnost se bo zbrala pri procesiji v kmetih).«

(Dalje prihodnjič.)



Svetoslav M. Peruzzi: Don Juraj Biankini.

Minilo poletje je Jadranska straža vzdala v Starem gradu na otoku Hvaru spominsko ploščo svojemu velikemu podporniku in rodoljubu, pokojnemu donu J. Biankiniju. Bronasti relief je izvršil naš rojak Peruzzi, profesor v Splitu.

VEČNI KAMEN

Janez Rožencvet

To je bilo v deželi daleč za domačimi gorami.

Tujec in vodnik sta se ustavila, da prenočita v zavetju med skalami. Na zapadu je bilo nebo še svetlo in tujec, ki se je v večernem hladu razgledoval po pokrajini, je razločil ostro zarisane grebene daljnih gorá. Tam, kjer je na obzorju zatonilo sonce, je stal na grebenu štirioglat kamen, kakor da stoji vrh gore velika človeška stavba brez oken in strehe. Čez dan je vročinska soparica puščave zastirala razgled, pred mrakom se je obzorje očistilo in zaradi odsvita sonca se je tujcu zdelo, da gori za kamnom na gorí mirna, svetla luč.

»Kaj je tam?« je vprašal tujec.

»Večni kamen,« je dejal vodnik. »Toda počakaj, da naberem kuriva za ogenj in potem ti povem.«

Vodnik je položil v kotanjico nekaj pesti s trdom nabranega trnja in suhega bilja, posadil vanj dve škatlji konserv, razpihal ogenj in pokril kotanjico s kamenjem, da ni ogenj prehitro gorel.

In ko sta sedela ob pridušenem ognju s hrbtom proti vetru, je vodnik pripovedoval:

— Vsa puščava, ki si jo videl, je bila nekdaj blagoslovljena dežela. Studenci, potoki in reke so namakali rodovitna polja, vasi in mesta so stala tod in v njih je živelo številno ljudstvo

v sreči in obilju, zakaj modro je bilo uravnano vse njegovo življenje. Bog sam je skrbel za ljudstvo in pisal zanj na drugo stran kamna na gori svojo besedo.

Toda pot na goro je bila dolga in nevarna. Zato so hodili tja samo ljudje, ki so bili neustrašeni, vztrajni in vajeni težav in trpljenja, ker niso mislili samo nase. Ti so brali besedo, zapisano onstran večnega kamna ter jo prinašali ljudem. Včasih beseda, ki so je ljudje potrebovali, še ni bila napisana. Takrat so preroki, ki so šli ponjo, počakali pod kamnom ter prosili Boga, naj napiše ljudstvu v stiski besedo, brez katere ni moglo živeti. In Bog je uslišal prošnjo prerokov. Njegova silna desnica se je prikazala na nebu, pomočila prst v sonce in zapisala na večni kamen svojo voljo.

Prevzeti od svete groze so se vrnili preroki z gore, oznanili ljudstvu v stiski novo besedo in iz nje je zrastle ljudem nova sreča. Tako se je godilo stoletja, ljudstvo se je množilo in spoštovalo može, ki niso mislili samo nase in se niso strašili truda in težav za blagor vseh.

Ko je pa blagostanje v deželi tako naraslo, da so imeli ljudje vsega preveč, so dejali: »Zakaj naj bi bila pot k večnemu kamnu tako težavna in skrita? Napravimo tudi do tja gladko cesto, da pojde po njej kdorkoli in kadarkoli, brez posebnega truda, nevarnosti in težav.«

In ljudje so tako storili. Zgradili so gladko, široko cesto do vrha gore. Odklali in prevrtali so skale, premostili prepade in preko strmih peči se je vila lagodna cesta, ki se na njej niti otrok ni mogel spotakniti.

Zdaj so ljudje trumoma hodili na goro onstran kamna. Čez oblake in prepade so gledali kamenito morje golih vrhov daleč za ono goro in begali z očmi po steni večnega kamna, ki je bil večji od vseh njihovih stavb. Toda gola stena je bila prazna, nič ni bilo na njej zapisanega. In kadarkoli so prišli, nikoli niso našli besede.

Sprva jih je bilo strah samote na gori, a potem ko se jih je veliko nabralo, je zaklical nekdo: »Ljudje, saj morda tod nihče ni niti besede zapisal!«

»Pravo je pogodil, nikdar ni stala beseda na kamnu!« je vzkliknila množica. Vrnila se je in oznanjala vsem, ki jih je srečala: »Na kamnu ni bilo nikoli nič zapisanega, preroki so nas varali in mi smo jim na slepo verjeli!«

Mlajši preroki so ugovarjali, toda umeknili so se razvneti množici. Tedaj je stopil pred ljudi star prerok, ki je bil že tolikrat na gori izprosil besede. Zaklical jim je:

»Ljudje božji, kako morete pričakovati, da uzró vaše oči, kar razodene Bog samo svojim izvoljencem.«

Iz starega spoštovanja je množica za trenotek umolknila pred častitljivim prerokom, a kmalu so se oglasili klici: »Slepar, še zdaj bi nas rad slepil, ko smo bili vsi na gori!«

Rotil je prerok množico, a množica mu je odgovarjala: »Ne moti nas, ne verujemo več.«

Tedaj je slabotni prerokov glas zadonel kakor grom v gorah: »Gorje vam, ki pozabljate, da je bila vaša vera vaše življenje. Izgubljeni ste!«

Nihče ni na to odgovoril, a iz množice je priletel kamen v preroka, da se mu je poredila kri po licu. Ni si je obrisal in ni se umeknil.

»Slepar! Slepar!« je zakričala množica in jela kamenjati preroka. Pobesnena ga je kamenjala, dokler se ni zgrudil in ji v zadnjem zdihljaju še enkrat zaklical: »Gorje vam, izgubljeni ste!«

In potem so v tej deželi očetje posiljevali hčere, brat je ubijal brata, matere so prodajale sebe in svoje otroke. V divjem veselju so ljudje zanemarjali delo. In polja, ki jih ni nihče namakal, so okamenevala, pota so propadala, živina je postajala jalova, hiše so se rušile in ljudje so se morali umikati zverem, ki se jih niso mogli več ubraniti. Nazadnje so propadli tudi gozdovi, študenti so usahnili in struge so se posušile. V deželi brez vode je ginilo življenje, dokler ni vsa pokrajina postala puščava, v kateri zdaj niti zver nima več obstanka. —

Vodnik je umolknil, odkril kotanjico in vzel iz pepela pogreti konservi. Veter je odnašal iz pepela še žive iskre, ki so vijugasto odletavale in ugašale daleč v temi. A tujcu se je zdelo, da čuje med vetrom v skalah žalostni prerokov glas: »Gorje vam, izgubljeni ste!«

In potem sta tujec in vodnik jedla.





IVANE ZADNIKAR-WOHL- MUTHOVE POVESTI O PREŠERNU

Tomo Zupan

»Danes je vse le politika in politika. Jaz nisem ne liberalka in ne klerikalka. Ne držim z nobeno stranko. Sem le Slovenka in kot taka sem staroverka.« S temi besedami svoje pripovedovalke o Prešernu, matere Marije Zadnikarjeve, naj začnem.

»Nikoli nisem mislila, da bom morala komu o Prešernu pripovedovati, kot sedaj vam« (pisateljju).

Prešeren na Glinicah za Ljubljano.

Na Glinicah za Ljubljano nas je bilo v domači hiši št. 19 poleg dveh bratov pet sestrá. — Jaz sem bila najstarejša, ko je Prešeren začel k nam v gostilno hoditi: osemnajstletna. »Pri Pém« so rekli naši hiši. Oče so bili v takrat popolnoma nemškem Klatau-u na Češkem doma in niso češkega znali. Po prestani »narodov vojski« pri Lipskem in po odsluženih štirinajstih vojaških letih so v Ljubljano prišli v polk Reichsblau, ki se je pozneje v Hohenlohe izpremenil. Tu so ostali in se oženili. Ta moja hiša na Sv. Petra cesti, v kateri bivam sedaj, je št. 15.

Na Glinice se preselivši smo imeli gostilno. Tu sem je Prešeren k nam zahajal. Zvečer ni hodil. Najraje je prišel ob kakih dveh, da se je potem menda podal v dr. Crobathovo pisarno v Šelenburgovi ulici, ki je bila v Souvanovi hiši, kjer je sedaj »Čitalnica«. Ostal ni nikoli dolgo. Prišel je in odšel. Tako je hodil k nam kake dve do tri leta. V naši hiši, Bog varuj, da bi bil zaklel. Ali da bi bil kedaj le kaj malo napačnega izgovoril, ali le količkaj nespodobno se védel.

Jaz od njega nič slabega ne vem.

V govorjenju je rabil besede »spak«, »zlodi« ali »zlodej«. S hudičem ni nikoli zaklel. Nikoli se ni pridušil ali klafal, kar se po gostilnah godi. Sploh ni nič govoril in nikoli nič storil, kar ne gre. Od svojega govorjenja in vedenja pri nas bo lahko odgovor dajal. — Pri nas ni nikoli za mizo k drugim prisedel, čeprav so ga vabili. Odvrnil je: »Moram itak naprej.«

V naši gostilni je Prešeren z gosti nemško govoril.

Govoril je pa z njimi nemško, kakor vsa takratna civilna družba, ki se je shajala pri nas. Večidel so bili v Ljubljani tuje in vi (pisatelj) ne veste, kako se pri nas domač človek nemškega naléze. — Je pa tudi domačih uradnikov primanjkovalo, ker so študentje tukaj večinoma šli v bogoslovje. Kmet ga je namreč zato dal v šolo, da bo »gospod«.

Z nami dekletu je Prešeren govoril le slovensko. Pa njegovo govorjenje je bilo sila kratko. Saj ni skoraj nič govoril. Je le veliko mislil, pa malo govoril. Sploh tako malo govoril, da ni verjeti.

Samo v svoje pesmi je bil zamišljen.

Da bi se bil vtaknil v kak dalji pogovor — to pa nikoli! Vpognil se je — če smo mu me kaj pravile — in nam gledal v obraz. Poslušal je raje. Zdi se mi, da je hotel le mnenja drugih izvedeti, ker je najraje poslušal.

Kozarec vina je v naši gostilni prav na mizni vogel postavil. In to vselej tako. Le malo je nalil in to malo zmeraj do konca izpil. Redoma četrtinko bokala; časih četrtinko in potem še eno osminko. Dveh četrtink bokala ali enega poliča se skoraj ne spominjam.

S prstom je segel Prešeren v žep in plačal.

V žepu telovnika je imel krajcarje za izpito vino. S prstom je segel v žep in prinesel vun tisti drobiž. Listnice za denar in družega denarja in ure nisem nikoli videla pri njem. Sploh z denarjem in premoženjem, mislim, da ni znal ravnati. Dal je, kar je veljalo. Kak krajcar čez za nاپitnino dati, ni bila takrat šega. Nikoli nobeden ni več dal. Pa ko bi tudi šega bila, nas deklet nobena ne bi bila vzela.

Nam domačim dekletom je rekel »Ti« — me njemu »Vi, gospod doktor«.

Nam je, kakor vsak, ki je prišel, rekel »Ti«; me njemu »gospod doktor«. Če bi bil rekel kedo »Vi«, bi bile mislile, da se norčuje. Tudi še danes nisem prijateljica temu, da je vsako kmečko deklet »blagorodna«. — Po sobi — hiša smo jej rekli — je hodil gor in dol. To tudi takrat, kadar se je veliko ljudi nabralo in je bil bolj drenj. Roke je imel vselej sklenjene na hrbtu, ko je tako hodil. Ko je hodil, je z glavo vedno otresal, majál in mencal. Tako, da so se mu njegovi dolgi kodri tresli po ramenu. Prav tako je bilo tudi, če je kedaj kaj pripovedoval. Z ustnicami je zmeraj gibal, kakor bi nekaj žvečil ali celó jedel; ali kakor da bi bil med seboj govoril. — Ko se je nahodil nekaj minut, je šel večkrat še po cesti naprej gori k Andrejevcu, kjer je bila tudi gostilna. Nikoli nisem videla, da bi si bil na poti s svinčnikom kaj zaznamoval. Tudi ga nisem nikoli videla, da bi bil kadil.

Govoril je vedno počasi in ne z močnim glasom.

Kadar je kaj pripovedoval, saj je bilo redko, je imel večidel pripognjeno glavo. Govoril je vedno počasi, pa ne z močnim glasom. Hitro nikoli, kakor bi bil vsako besedo premislil. Zato so bile tako kratke. Hodil je hitro in majhne korake je delal.

Za petje njegov glas ni bil.

Tega pa ne vem, če je imel lep glas. Prav močen njegov glas ni bil; tako srédenj. Za petje ta glas ni mogel biti. Ni bil nič čist. Vedno bolj zamolkel. — Ni jecljal, kakor so pravili. Le, ker se je tako pripravljaval in z glavo ongavil in otresal, je mogla nastati govornica, da jeclja. — Zunaj na ulici ni takrat pripognjeno hodil, ampak pokonci.

Morda se je kedaj kje šalil. Pri nas ni bil tako znan, da bi mu bilo šlo na šalo. — Vi (pisatelj) vprašate, če se je kedaj smejal. Jaz tega ne vem, kako se je smejal. Njegove okoliščine so bile take, da ni mogel biti vesel.

Časih je res kaj podobnega povedal, kar je bilo mala šala. — Tako je prišel enkrat od Podrožnika in pravil, kaj se mu je bilo zgodilo. »Srečala me je ena babéla — velikrat je rabil svoje besede — ena babéla in me je pozdravila: Hvaljen bodi Jezus Kristus. Jaz njej na to: Od véka do véka. Trdo me je pogledala. Morda je mislila, da sem drugoverec, ko sem tako odzdravil.« — »Tri sto let bo moje ime trajalo dalje kakor štathalterjevo v Ljubljani,« je večkrat rekel pri nas, ko smo bili malo bolj sami. Bil je to menda guverner Weingarten. A tako je rekel le takrat, ko je poprej pil že malo vina, bil torej bolj volje. Tudi takrat je z glavo potresal, ko je to govoril. — Aškerc je zavoljo Prešernovega spomenika pred mostom v Ljubljani bil parkrat pri meni. Ko sem mu to povedala, je dejal: »Saj je le rekel: Moje ime bo ‚gveralo‘.« Ne, trajalo je rekel. — Je toliko svojih slovenskih besedi imel, da ga velikrat nismo dekleta razumela.

Na Šmarino goro je rad hodil.

Največkrat pa nam je pravil, kako rad hodi na Šmarino goro. Vprašale smo ga, zakaj? »Šmarina gora je moja teta,« je odgovoril. »Kako to?« »Ker ima mojega strica.« — Župnik stric Jakob je bil namreč gori za duhovna. — Vinjenega ga nismo videle me sestre nikoli. To se mu je pa videlo, da je pil malo vina. — Ko se je prepričal, da je s to žensko, Ano, zašel — kar nam ni bilo neznano — je pa pil. Pil je že v Ljubljani malo preveč. S tistim je lajšal svoje življenje. Ana Jelovškova je bila vzrok vse njegove nesreče.

Nikoli ni ničesar zoper koga rekel.

Kot človek je bil Prešeren čisto pohleven, čisto miren. Bil je v resnici ponižen. Prav nič častizeljen. Vsaj jaz sem te misli, da ni nikoli žalil nobenega človeka, tako miren je bil. Ne vem, če je bil kedaj jezen. Da bi se bil nad katerim hudoval, ne vem in ne verjamem. Njegov obraz ni bil po tem vstvarjen. — Za ofrt Prešeren ni rajtence dajal. Nosil se je pa za svoj stan vendarle nekako zanemarjeno. Naša mati so nekokrat slišali, da mu dekleta pravimo doktor. So pa na to rekli: »Ja, ali je doktor — saj še enemu šuštarju ni podoben!« Takrat je doktorjev le malo bilo v Ljubljani. — Med nami dekleti doma se je časih slišala tudi beseda: »Prešeren je ‚mem'ca‘.« Kakor bi si govoriti ne upal, je bilo, tako redke so bile njegove besede. — Le v samih pesmih in mislih... in nič v besedah se je zdel, da nima nobene korajže. Vsa njegova prikazen je bila res taka ponižnost, da vi tega niste verjeti v stanu. Jaz imam Prešerna v častitljivem spominu.

Videl se je popolnoma zdrav. A menda ni bil; ne vem, če je bil. Jaz ga jesti videla nisem nikoli; pri nas ni nikoli prigriznil. Le samo vino je izpil. To pa ni pravi red in za zdravje ni dobro. — Prišel je k nam časih dan za dnem. Zgodilo se je pa, da ga po štirinajst dni ni bilo, kakor ga je veter zanesel. Bil je čisto poseben človek.

Njegovih prijateljev ni bilo nikoli k nam na Glinice.

Družbe se ni prijel nobene; tisto pa ne. Večidel je hodil sam in tudi k nam je prišel sam. Njegovih prijateljev: Andreja Smoleja, dr. Blaža Crobatha ni bilo nikoli k nam. Smolej je bil mrtev. Čopa pa že dolgo ni bilo več. Parkrat je prišel s tistim Mihom Kastelcem. Največkrat pa z učiteljem muzike, ki je pri Mahru stanoval in tam klavir učil. Hérzum se je pisal in bil nemški Čeh. Velik in debel je bil. Pozneje je Herzum premožno Angležkinjo vzel za ženo in lahko izhajal. Herzum je učil tudi Luizo Pesjakovo.

Tudi šaljive je Prešeren spisal.

Res, da vem več šaljivih, ki jih je Prešeren spisal — kakor vam je pravila moja hči Kristina, sedaj omožena z lekarnarjem Jakobom Hočevanjem na Vrhniki. To je ona, ki vas je naganjala, da k meni pridite, ker vam več povem kot ona, in povem prav tako, kakor je bilo.

Ena takih je:

Solnce se skriva,
Videl' ga ni,
Ker se peklerska
Jer'ca moži.

Solnčevemu je to veljalo. Tam za vodo, kjer se še danes pravi »Pri solncu«. Solnčev Žane je bil namreč namenjen, da vzame Jerico, hčer krofaste Metke. Bilo je domala sklenjeno. Kar pa se oglasi bogati Anglež Molina iz cukerkabrike ob Ljubljani, ki je pozneje pogorela. S Solnčevimi se je razdrlo in Jerica je vzela Angleža. Jeričinega ženina od Solnca ni potem več bilo v nobeno družbo. Zato mu je Prešeren zložil take vrstice. — Solnčev Žane pa za ženitev sploh ni bil. Ves škrufulozen je potem kmalu umrl. Prav tako tudi Jerica ni bila za tujca Angleža in ni kaj časa živela.

Gostilna »V peklu«.

Kitica pravi »peklerska Jer'ca«, ker se je njene matere gostilni reklo »V peklu«. V peklu zato, ker je bil z ulice tak prepad doli v hišo. Ni nobeden drugače govoril kakor »V peklu«. Na voglu je bila ta hiša, kjer se gre sedaj v realko. V gostilno se je hodilo po stopnicah doli, ki jih danes več ni. Je vse zasuto. Tudi je danes zidana tam večja hiša, ki je lastnina menda postojinskega Lavrenčiča. — Tudi Jerici iz Kovačeve gostilne v Tomačevem je Prešeren naredil verz. Vzela je pozneje enega Kolovretarjevih iz pekovske rodovine v Ljubljani. Kupili so mu potem hišo onostran škofijske cerkve.

Od železne ceste.

Od »Železne ceste« so pa rekli, da je zložena na dr. Jožefa Madra, ki je vzel eno štirih sestrá, ki so s Štajerskega prišle k Mokarju — danes »Slonu« — v Ljubljano. Svoj čas so v Ljubljani zelo zagnali, da to Barbiko misli vzeti Prešeren. Vzel jo je pa dr. Mader, ki je bil takrat vdovec. Sina iz prvega zakona, dr. Ivana, je dr. Mader imel, ki je bil tako sloveč homeopat v Ljubljani. — Kakor sloveč kot doktor, se pa sme imenovati tudi velik kot človek. Svojo mačeho je mladi dr. Mader častil kot lastno mater. Živeli so dolgo

vkup in imeli vsega dovolj. Ženin dr. Jožef Mader je čisto belo glavo imel, ko je vzel to drugo ženo. Zakon je bil srečen. Barb'ka v »Železni cesti« prav natančno kaže na to Barbiko. Dolgo je imela, še po smrti svojega moža, eno Prešernovih sámopisank. Menda to od »Železne ceste«. (Pisatelj pričujočega, znan s to vsekakor častito ženo, se je mnogo potrudil, da bi bil prišel tej pesmi na sled. Po vsem soditi, se je pa te pesmi gospa svoj čas iznebila.)

Prešeren po zunanem.

Po zunanje je bil Prešeren takle: Pokrit je bil zmerom s cilindrom. A njegov cilinder je bil večkrat robát, kakor malo potlačen. — Lase je imel kostanjaste in goste. Bili so zgoraj nad čelom razdeljeni. Viseli so čez čelo doli. Nazaj za ušesa so bili izpeljani in kravžasti. Svetili so se njegovi lasje, ker je bilo skoraj pol belih. Beli po vsej glavi — nad čelom in povsod; ne le pri ušesih, kjer jih nekateri najprej dobé. — Prav take barve kakor njegova glava je bila tudi Prešernova obleka. Temnosivkasta in vsa iz enega blaga. »Mohrengrau« smo taki barvi takrat rekli. Svitle obleke ni nosil nikoli. — Na spomeniku pred ljubljanskim mostom so lasje prav narejeni. A oči mu skoraj vedno delajo prevelike. Imel je bolj majhne in bolj drobne in gledal je bolj mižeče. Kakor ljudje pravijo, bi se smelo o njegovih očeh skoraj reči: Kakor miš iz moke je gledal Prešeren. Tako je gledal, kakor da bi bilo zmiraj na smeh. — Nos ni bil velik. Malo je bil zakrivljen, nekako počasno vpognjen (so »verloren«). Na koncu malo tumpast, a le malo. Na sohi pred frančiškani se mi zdi nos malo prevelik in malo predolg. — Njegov obraz na tem spomeniku je nekoliko preveč potegnjen. Zgornji odelek obraza je bil bolj na široko. Tisti kosti pod očmi sta mu precej zelo vun stali na obeh licih. — Do ust doli mu je zelo podobna sestra Lenka, kakor ste mi njeno podobo pokazali. V usta mu ni podobna. Ves skupen njegov obraz je bolj poln; bolj okrogel, ovalen. — Brade ni imel špicaste. Je bil tudi spodnji obraz bolj širok. O kaki jamici v bradi nič ne vem. — Kravato okrog vratu je nosil precej visoko. In kakor so jo takrat imeli, da se nič ni vun videla srajca. Kravata je bila zmeraj črna. Njegova na zgornjem robu večidel precej vporabljena. — Po osebi ni bil veliko manjši kot vi (pisatelj), ali pa nič.

Menda je bil tako velik, kakor v pesmi pravi:

»Pet črevljev merim; palcev pet.«

Aškerc je prišel — ko so mu namenili spomenik v Ljubljani — in me vprašal: »Kajne, tako velik je bil Prešeren, kot jaz?« Morda precej hudobna sem mu rekla: »Malo večji.« — Dobro rejen je bil, ko je k nam hodil, toda debeluhast — Bog varuj! To ni bil. Vendar pa se mi zdi na spomeniku malo bolj tenek, kakor je bil. Bil je bolj čokat in širokih ramen. Suknja mu je segala komaj ali pa le do kolen; dalje ne. — Ovratnik pri suknji je bil po takratni šegi širok; njegov zavoljo dolgih las le malo snažen. Na obeh straneh pri žepih suknje so takrat nosili velike odmahljaje (lácne). Tudi na njegovi suknji sta bila taka lácna.

V te-le ljubljanske gostilne je Prešeren zahajal.

Gostilen je bilo v ljubljanski okolici in v Ljubljani vselej dovolj. Tistokrat tudi! Naj vam povem nekatere, kamor je Prešeren rad zahajal. — Najprej v ljubljanski okolici. To je bila naša na Glinicah. Andrejčeva na Glinicah. Kovačeva v Tomačevem. Pri »Ruskem carju« na Ježici. — V mestu pa: Mokarjeva, kar je danes »Pri slonu«. »V peklu« pri »krofasti Metki«. Tu sem so po kosilu prav zelo prihajali mestni (purgarski) ljudje in obrtniki. Mesto da bi bili hodili v kavarno, ker takrat ni bilo to tako navadno, kot danes. Na šentpeterskem predmestju pri »Zlatem jagnjetu«, ali pri »Malem cesarju«. Tu so peki imeli svojo ládo (Innungslade — céh). Hiša je stala poleg »avstrijskega cesarja« in je danes podrta. Zato je potem postalo imenovanje pri »malem« ali pri »velikem cesarju« vse enako. Pri velikem ali avstrijskem cesarju (»Großer Kaiserwirt«) so klobučarji in tudi drugi imeli svojo ládo. — Pri Ožbinu ali »Zur Vereinigung«, kar je danes hotel Štrukelj. Tukaj so imeli posebno potujoči rokodelci svoje prenočišče. Ožbinova hiša je bila takrat majhena. Štirioglata oknica so bila z železnimi okovi dobro zavarovana. — Povsod tu je bil od časa do časa Prešeren. Namen mu je bil, kakor se mi zdi, da je ljudi spoznaval. Ker povsod tu je slišal domače in tuje ljudi govoriti, kakor so mislili. Opažoval je táko njih vedenje, kakor so ga bili navajeni. In tega je želel. Zato mislim, da je namenoma hodil po teh gostilnah.

Prešeren je v našo hišo naslednje pesmi sam prinesel.

V našo hišo je prav sam naslednje pesmi prinesel:

1. Od Šmarine gore.
2. Pod oknom ali Luna sije.
3. Senán.
4. Nebeška procesija.
5. Pesem od Nune in kanarčka.
6. Pesem od železne ceste.

Od »Lune« nam jo je prinesel koj gorko, ko jo je naredil. — Povedal pa ni nikoli, komu katera teh pesmi velja. Tudi o »Pesmi od železne ceste« ne besede. Vselej je prineseno pesem na mizo položil in molčal. Rekel je le: »To sem skóval,« ali pa: »Sem pa prinesel za poskušnjo.«

Po hiši smo potem te pesmi valjali in poizgubili. Le edino »Šmarine gore« konec se je ohranil v nekem žepu. Izročila sem ga hčeri Kristini, ki ga sedaj ima. (A po nesreči tik po pripovedovalkini smrti tudi izgubila. T. Z.)

Ko bi bila jaz takrat poznala Prešerna, bi z njegovimi pesmimi pri nas ne bilo, kakor je bilo. Ne bile bi se trgale po naši obleki in izgubile. — V svojem okviru bi bila vsaka visela doli po zidu naše hiše. Moji otroci jej bi bili vili vedno novih svežih vencev. Kaj bo Niko rekel, ko ga boste o tem natančneje poučili? To je moj sin, Josip Niko Sadnikar, ki je kameniškega muzeja posestnik. Starin išče Niko in je zbira po vsej domovini in drugod. Prešeren mu je pa na lastnem domu poginil. — Da sem poznala takrat Prešerna; a poznala sem, žal, le »Crobathovega šlibarja«! Sploh so Prešernu takrat rekli: »Crobathov šlibar.« (Dalje prihodnjíč.)

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Vse naše prve kulturne ustanove, ki smo si jih pridobili ob koncu vojske, kažejo, kako za silo je postavljena naša vrhnja stavba, ki nas predstavlja svetu. Akademije znanosti, ki jo zahtevamo že tako dolgo, še nimamo, muzej, Narodna galerija in konservatorij bi morali dobiti primernejše, svoje zgradbe, tako tudi in še bolj univerza, ki ima komaj za prvo potrebo in po raznih delih Ljubljane prirejene prostore, premajhne predavalnice in včasih neznatne, mračne seminarje. Najbolj žalostno pa je stanje naše osrednje, Narodne knjižnice, zakladnice, ki bi morala biti na razpolago znanstvenikom in predvsem naši akademski mladini, ki si išče v njej pripomočkov za svoj studij. Saj je naša Licejska knjižnica že danes po svojem delovanju prava vseučiliška knjižnica, dasi še nima tega uradnega priznanja, in prav v zvezi z univerzo, ki jo dopolnjuje kakor neločljiv sestavni del, se občuti, kako daleč zaostaja za svojimi nalogami.

Žalostno dejstvo je, da Slovenci, ki povprečno skoraj največ beremo, nimamo dostojne zgradbe za glavno knjižnico, da zaradi pomanjkanja prostorov celó odklanjajo podarjene knjige. Kdor primerja sedanost s preteklostjo, bo priznal, kako je bilo nekdanje vse boljše v tem pogledu poskrbljeno za beroče občinstvo. Stare samostanske in zasebne plemiške knjižnice so bile bogato založene in ko se je proti koncu 17. stoletja ustanovila v Ljubljani prva znanstvena akademija, so imeli v misli tudi javno knjižnico in so svoj načrt z ustanovitvijo semeniške knjižnice delno tudi izvedli. Ta je bila za svoj čas vzorna, v visokem okusu opremljena knjižnica, a prava javna vendar ne. Omeniti moramo tudi knjižnico jezuitskega samostana, a ta je konec 18. stoletja zgorel in z njim večina knjig. Tedaj je bila ustanovljena z ostanki jezuitske knjižnice in s knjigami iz razpuščenih samostanov po Kranjski in celó iz primorskega Devina licejka, osrednja deželna knjižnica s pravico do dolžnih izvodov iz bivše Kranjske, kar je tisoče že pridobljenih knjig kmalu občutno zvišalo. Za takratno Ljubljano, za deseterico profesorjev, ki so v njej iskali virov, in za srednješolce, ki jim je bila predvsem namenjena, je zadostovala. Povojne politične spremembe pa so ji nadele nove, pomembnejše naloge, da kot Narodna knjižnica, ki ji pritičejo tiski iz vse države, služi univerzi. Danes tega skoraj ne more. Lepo število blizu 250.000 zvezkov se z neprestanim prihajanjem novih večja, prostori pa so bili že pred desetletjem premajhni. Pomagati si morajo s kletmi, kjer knjige in časopisi prhnijo v vlagi; uporabljajo stopnišče in grmadijo po delovnih sobah, kjer se časopisni papir na svetlobi ugonablja. V pretesnih in nezdravih prostorih ni mogoče ne zračiti ne segrevati, poslovanje je težavno, knjige se danes skoraj samo spravljajo, uporabljati danes že ni mogoče vseh, ker je iskanje prezamudno. Vse te velike zaloge so že kakor staro muzejsko blago brez pravega življenjskega pomena, ki bi ga morale imeti, če bi bile vsakomur in brez dosedanjih težav pristopne.

Prav tako neprimerno, v nezavarovanih omarah so shranjeni dragoceni rokopisi, redki prvi tiski, prve slovenske knjige, ki jih je zelo lepo število, in ostalina

naših prvih mož, torej vrednosti, ki so nenadomestljive in ki predstavljajo pravo bogastvo vsake velike knjižnice.

Stara licejka je imela 60 sedežev, današnja komaj tesnih 18 — in to za okrog dva tisoč akademikov ne glede na drugo občinstvo, ki jo obiskuje. Knjižnice na današnji univerzi morejo nuditi le najpotrebnejše priročnike, večkrat še teh ne. Smotna in pregledna ureditev pa bi bila potrebna zlasti danes, ko se knjižna in časopisna produkcija tako mrzlično množi. Zmogla bi jo edino moderno urejena knjižnica, ki naj bi služila neposredno življenju.

Po načelih, ki so jih upoštevali graditelji ameriških in velike univerzitetne knjižnice v Oslu na Norveškem, je zasnovan načrt mojstra Jož. Plečnika. Zgradba na prostoru nekdanje knjižnice v Turjaškem dvorcu, ob ostankih rimskega zidú, bi že na zunaj dopolnila estetsko lice tega dela Ljubljane, ki ga je okrnil potres. Novi, udobni, za nove potrebe in naloge preračunani prostori pa bi odpravili nevarnost, da bi se knjižno bogastvo še nadalje uničevalo ali brez koristi samo registriralo.

Centralna in obenem univerzitetna knjižnica bi tudi na zunaj dostojno predstavljala narod, ki mu je knjiga tako blizu.

SLIKAR JOŽEF PETKOVŠEK

V razvoju novejšje slovenske oblikovne umetnosti je pojav slikarja Jožefa Petkovška nenavaden in kar edinstven. Dasi sicer ni imel niti neposrednega vpliva ne na svoje vrstnike ne na potomce in dasi prav za prav ni nadaljeval umetnostnega izročila prejšnjih, je vendar vse njegovo življenjsko delo znamenito in navzlic nedovršenosti pomembno. Tragična usoda, ki mu ni dala, da bi bil razvil svoje nemajhne zmožnosti do popolnega razmaha, je kriva, da je Petkovšek med nami, zlasti med širšimi plastmi razumništva, manj poznan, kot bi zaslužil.

Iz prvega in doslej edinega življenjepisa, katerega je leta 1924 napisal Marijan Marolt v Zborniku za umetnostno zgodovino, naj posnamemo glavne življenjske podatke. Rodil se je leta 1861 na Verdu pri Vrhniki kot kmetški sin, najmlajši izmed šestero otrok. Že komaj triletnemu je umrl oče, ki je bil polgruntar. Tako je mladi Petkovšek kmalu dobil varuha, se šolal na Vrhniki in v Idriji in obiskoval tudi tri leta ljubljansko realko. Ker je slabo izdeloval — zanimanje in izrazite sposobnosti je pa pokazal že tedaj za risanje — ga je mati vzela domov, kjer naj bi bil prevzel posestvo, ki mu je po bratovi smrti pripadlo v last. Ko je bil star osemnajst let, je šel prostovoljno k vojakom, bil v Bosni, odkoder se je 1882 vrnil domov.

Na Vrhniki se je mladi fant seznanil s slikarjem Simonom Ogrinom, ki je tiste čase slovel zlasti kot dober slikar na presno. Prigovarjal mu je, naj se resno oprime slikarstva, in tako je Petkovšek kmalu res odšel v Benetke, da bi se pričel učiti slikanja. Z eno in dvajsetimi leti se je odpravil v Monakovo in tam ostal tri leta. Studiral je na akademiji pri profesorjih Rauppu in Seitzu, kjer se pa ni mnogo

naučil. Kot vse tedanje umetnike, ga je vleklo v Pariz in leta 1884 je res odpotoval. Ostal je tam komaj deset mesecev, vendar je pa ves čas marljivo studiral in delal. Seznanil se je z Jurijem Šubicem, ki je takrat bival v Parizu. Iz tega časa so nekatere izmed najboljših Petkovškovih slik, dasi so še deloma pod vplivom šole in vladajočih umetnostnih struj. Bil je pa Petkovšek že tedaj prav slabega zdravja in je bolehal tudi na očeh.

Po vrnitvi iz Pariza je ostal Petkovšek v domovini. Živel je na svojem posestvu. Znaki duševne bolezni, ki ga je kesneje popolnoma strla, so se pričeli kmalu pojavljati. Bil je nemiren in je stalno potoval. Tako se je, ko je nekoč bival v Slavoniji, kar na naglem oženil v Zemunu z dekletom, katerega je malo prej slučajno srečal na cesti. Z ženo sta po poroki potovala v Italijo in na povratku se mu je v Benetkah med gledališko predstavo pričelo blesti. Od tega časa traja njegova dolgotrajna in huda duševna bolezen, ki ga je trikrat spravila v umobolnico, dokler ni leta 1898 na Studencu umrl. Pokopali so ga na pokopališču pri Devici Mariji v Polju. *

Odločilnega pomena za Petkovškov umetnostni razvoj je bilo bivanje v Parizu. Prišel je tja v času, ko so pojemale zadnji ostanki klasicistične umetnosti in je umirala nepristna, sladkobna romantika. Nekatera Petkovškova dela iz tega časa spominjajo še na te vzore, vendar je pa že začutil duh novega časa, ki se je izživljal v kar najbolj stvarnem, neosebnem realizmu. Za slikarje tako zvane realistične struje ni bilo nobenih čustvenih vrednot, vsak predmet in vsaka snov jim je bila enako zanimiva, za tendenčnost ni bilo mesta. Poglavitna jim je bila resničnost in točnost, s katero so obnavljali predloge. Vendar pri tem ni moglo ostati in kmalu so tudi zakrknjeni realisti spoznali, da brez osebne čustvenega odnosa do predmeta, ki daje toplino in življenjskost, ni prave umetnosti. Za primer naj služi sloviti francoski slikar prizorov iz kmetskega življenja Jules Bastien-Lepage, ki je s svojo čustveno stvarnostjo, s katero je opeval kmetsko ljudstvo, zlasti močno vplival na Petkovška, tako da je ta sliko »Ob košnji« naravnost posnel po nekem delu svojega vzornika. Petkovškovo zanimanje za francoske realiste dokazuje tudi njegova še ohranjena kopija značilno realistične, močne in živahne L. Lhermitteove slike »Izplačevanje koscev«, katero je v reprodukciji objavila Mladika v letniku 1928. — Kot čudaško posebnost naj navedemo, da je svoja dela iz pariških let označeval s psevdonimom J. Petkovich.

Po vrnitvi v domovino je prva leta — v presledkih sicer — precéj delal in ustvaril več velikih podob, od katerih so se pa le nekatere ohranile. Že ob prvih napadih blaznosti je namreč mnogo svojih slik uničil, razrezal platno, kesneje pa mnoge tudi zavrgel. Iz te vrhniške dobe so najvažnejša Petkovškova dela. Mednje sodi v barvi zelo posrečena »Žena v narodni noši«, ki je prav za prav le močno dognana studija za veliko kompozicijo »Nevesta«, katero je pa slikar sam uničil, tako da se je ohranila ena sama fotografija te slike. Prav tako je iz teh let slika »Perice ob Ljubljani«. Studijo za to delo, ki kaže pokrajino na Vrhniki, objavljamo. Iz istega časa je slika »Ob košnji«, katero je v celotni gradnji in v obeh osebah deloma prosto

posnel po Bastien-Lepageu. Pokrajino, ki pa ni popolnoma dovršena, je naslikal doma in nudi pogled izpred njegove hiše. Poznejše njegovo delo je podoba dekleta v slovaški (morda madžarski) narodni noši, ki bere pismo. Slika je izvršena v živih barvah in je dokaz Petkovškovega smisla za barvne lepote.

Med najbolj svojska in značilna Petkovškova dela pa spada njegova podoba »Doma«, katero tudi objavljamo v reprodukciji. O tem delu je napisal Izidor Cankar v »Slovenski moderni umetnosti« naslednje: »V slovenskem slikarstvu nimamo niti enega dela, ki bi bilo v tem (realističnem) oziru tako značilno, kakor njegova slika »Doma«, značilno po svoji snovi in umetniški obdelavi. To je tragedija umetnika, ki se je vrnil nerazumljen in kriv domov iz širnega, tej hiši tujega sveta, tragedija brez zunanjih gest, prizor, ki je poln notranjih dogodkov, a se igra s povešenimi očmi. To je ena plat življenja, ki zanima realista Petkovška, a prav tako ga očitno zanima prostor in njega oprema, ki jo kupiči in opisuje do zadnje podrobnosti, skrbno opazujoč opeko na strehi sosednjih hiš, odseve v ogledalu, oblike stola in pisani prt v kotu pod križem. Oblike gub na obleki, oblike udov in pregibov so trde in lesene, perspektiva je nepravilna, zanemarjena, toda iz te negotove slike veje dih one trpke resničnosti, ki ga je čutili iz istodobne realistične literature.« — Slika predstavlja namreč v domači, značilni kmetski izbi slikarja samega, na levi sedi njegova mati, na desni sestra. Čisto na levi stoji vreteno s predivom, v kotu za mizo je križ s svetimi podobami. Zasnoval je sliko najbrž kmalu po vrnitvi iz Pariza in je hotel z njo izraziti bolešno čustvo osamljenosti in spoznanja, da ga domači ne razumejo več. To, kakor tudi skoraj vse svoje slike, je Petkovšek delal po večkrat, nekatere po trikrat, celo štirikrat. S svojimi deli dolgo ni bil zadovoljen, ko so bila pa dovršena, jih je visoko cenil. Značilno je zanj, da slik navadno ni prodajal, temveč jih hranil zase domá, posamezne pa podaril prijateljem. Po malem se je s slikarstvom ukvarjal prav do zadnjega. Celó v umobolnici na Studencu je še kopiral in se neprestano bavil z umetnostjo.

Življenje Jožefa Petkovška je bilo kakor eno samo dolgo trpljenje. Že prav od početka je nadarjeni slikar slutil in se bal, da ga doleti usoda, ki je omračila um že mnogim iz njegove družine. Navzlic temu je neprestano snoval, delal in skušal doseči popolnost. Pričel se je učiti slikarstva kasno, vendar je navzlic nezadostni tehnični izobrazbi izvršil nekaj del, ki bodo kljub posameznim pomanjkljivostim obdržala v slovenskem slikarstvu zaradi svoje čustvene samoniklosti kot priče nemalega, izvirnega in bogatega talenta vrednost tudi v bodočnosti. Petkovškovo ime se bo ohranilo v naši umetnostni zgodovini kot ime bogato obdarjenega, svojskega tvorca, ki je osamljen in neupoštevan stal na meji dveh svetov, ko je umirala pri nas umetnost zadnjih nazarencov Wolfove šole in so se pojavljali že prvi znaki prebujajoče se umetnosti slovenskega impresionizma.

Kakor danes Petkovška, tako bomo skušali predstaviti v vsaki številki Mladike po enega naših slikarjev, da seznanimo našo javnost s prizadevanji naše umetnosti. Posebno pozornost bomo še nadalje posvečali mlajšim slovenskim umetnikom. K. Dobida.

N O V E K N J I G E

Ciril Debevec: Gledališki zapiski. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1953. Slovenske poti VIII. — Reci, piši in beri, da je to tretja slovenska knjiga o gledališču. Zato se moramo ob njej ustaviti. — Debevec je gledališki človek: ves korenini v svojem poklicu in strastno vanj veruje. Zato naj poudarim precej tole: Knjiga je pisana toplo, prevzemajoče, ker je pisana iskreno. Škoda je le enega: sami »zapiski« so to, misli, vržene na papir, približno urejene in večkrat le subjektivne. — Ta knjiga, ki jo je izdala Tiskovna zadruga, je izpoved idealističnega teatra. Torej za kulturne gizdavce prav za prav neaktualna. Vendar je pred nami — in mi je moremo biti samo veseli. — Debevec veruje, da more teater ob umetniškem prikazovanju človeških usod človeka duševno dvigniti, ga okrepčati, očistiti, viliti mu nove vere in novih sil (prim. str. 9). Od gledališkega vodstva zahteva jasno občuten in točno izražen idejni program (prim. str. 12). Repertoar mora biti moralno opravičljiv, voditi ga mora svetovni etični nazor (gl. str. 17). Režiserja loči ne le po zmožnostih in podobnem, ampak tudi po svetovnem nazoru (gl. str. 36). Vsaka igravčeva umetnina mora vsebovati estetično in etično ceno, brez ene ali druge ni umetnina (prim. str. 47). V tem svojem idealističnem pojmovanju teatra se Debevec krije s stališčem največjega sodobnega teatarskega kritika Iheringa (gl. str. 16). Kot ideal so mu pred očmi igravci Stanislavskega, ki so se zdeli vsi tako dobri in čisti ljudje (gl. str. 40). Naravno je, da se Debevec pokaže odločnega nasprotnika naturalizma, ki mu je najbolj zoprni, na odru pa še celó (str. 47). Najkonkretnije se lahko o tem izjavi, ko govori o inscenaciji (str. 60 sl.). — Kakor nam je to stališče blizu, tako se nam pa le zdi, da so ti pojmi o morali, etiki in idejnosti nekam megleni. Debevec sicer izjavi: »Čeprav smatram igralsko umetnost za suvereno, to se pravi, da ne priznavam njenega izkoriščanja in zlorabljanja v prav nobeno določeno svrhu, bi me vendar močno mikalo (kot reakcija) na vsa ta družabna, zabavna, trgovinska in politična gledališča postaviti nasproti svoje — etično gledališče« (str. 10). Pravi tudi: »Za pravo repertoarno politiko je treba biti najprej fanatik ideje« (str. 17). Povedati pa je le treba, da vsa filozofska »etika« in »moral« nima moči, da bi zavrla propadanje teatra, ako ne temelji v religiji. Tudi pojem »ideje« je preveč raztegljiv. Debevec sicer govori o raznih silah, ki globoko koreninijo v ljudski duši, in misli pri tem med drugim tudi na vero, kar vse da mora teater upoštevati (gl. str. 25), vendar se sam postavlja izven teh sil kot hladen opazovavec in ugotavljevec. Tako pa teh sil ne more dojeti, še manj pa more iz teh sil ustvarjati in preobrazati. Popolnoma napačno je njegovo pojmovanje »razkola« med teatrom in Cerkvijo oziroma religijo (str. 7). Netočna trditev je tudi, da učinkuje teater na vse ljudi enako in kakor se podobne platonične ugotovitve glasé: danes je ljudsko občestvo že preveč razcepljeno, da bi mogli sploh še govoriti o takem občem in velikem teatru. — O raznih važnih stvareh pa Debevcu težko odpustim kratke dokončne sodbe: negativno mnenje

o predstavah na prostem (str. 63), o aktivnosti gledavstva (str. 81). Saj razumemo: Debevec, pristaš visokovredne duhovne režije (gl. str. 37), mora biti hkrati za »šepetajoči teater«, ni pa nujno, da bi moral obsojati »hrupni teater«, ki ima posebno danes svojo pravico do obstoja. — Debevec končno dosti govori o (državnem) narodnem gledališču in o njegovem razmerju do ljudstva. Zdi se pa, da v tem, navidezno res malo idealnem razmerju tudi Debevec kot eden izmed naših redkih zagovornikov idealističnega teatra ni prišel do jasnosti. Narodno gledališče je pri nas ljudstvu nujno tuje in se mu po dosedanem načinu in duhu tudi nikoli ne bo približalo. Delo našega narodnega gledališča namreč preveča liberalizem pod krinko meščanske »suverenosti umetnosti«. Tu je treba iskati vzrokov odtujenosti, česar, žal, Debevec ni poudaril. — Za vsakega, ki se za gledališče količkaj zanima, je Debevcova knjiga priporočila vredna.

Niko Kuret.

Kossak-Szczucka: Legniško bojišče. Iz poljščine prevedel Francè Vodnik. Jugoslovanska knjigarna. Ljudska knjižnica 52. — Knjiga je zgodovinski roman. Ne ukvarja se z osebnimi psihološkimi vprašanji zgodovinskih osebnosti, ampak gradi na zgodovinski tragiki. Pisateljica zna pripovedovati zanimivo in z nekim živjetjem. — Dva tečaja gibljeta povest. Tatarski kan si hoče osvojiti ves zapad. Pisateljica nas pelje v njegovo prestolnico Karakorum. Z njo sledimo njegovi vojski, pripravam, pogovorom in spletkam tja do Legnice. Pisateljica nam ne odkriva vzrokov in notranjih nagibov Tatarov, ampak nam jih samo realistično slika. — Ob istem času vlada v Vratislavi poljski knez Henrik Bradati. Sam poročen z Nemko, je popolnoma germansko usmerjen. V deželo vabi Nemce in jim je naklonjen. Res prinašajo ti v Šlezijo kulturo, civilizacijo in krščanstvo, toda tudi nemški jezik in nemško oblastnost, ki izpodriva slovanski življenj. Vsega tega pa Henrik ne uvidi. Do ljudstva je seglo krščanstvo samo na pol. Praznoverje se prepleta z vero celó na dvoru samem. Upor Henrikovega sina Konrada zlomijo, z njim pade tudi poganstvo in deloma tudi slovanstvo. Šele v bitki pri Legnici spozna poljski kralj škodljivost germanofilske politike. Zapad je zavestno bogokleten in razuzdan (str. 216). Ob vohunu Gaetanu pa najde pisateljica priliko, da nam poda realističen prerez tedanje družbe; v mestih, samostanih, na trgu, v ječah, med potujočimi sholarji, bičarji, na dvoru se nam razprostre kulturno socialna slika tedanjega življenja. Sliko dopolnjuje znanje bajeslovja in zgodovine. Prav v tem je tudi vrednost romana. Odbija pa tendenčno tipiziranje duhovnika Pjetrka (str. 71 sl.) in apostolskega legata (str. 60 sl.). Zgodovinsko krivično sta tipizirana oba velika mojstra redovnih vitezov (str. 245). Je še nekaj takih opazk, iz katerih bi človek skoraj sklepal, da je pisateljica bičala ne iz zgodovinske resnicoljubnosti, ampak radi svoje svetovno nazorne usmerjenosti. Prevod ni svojstveno izrazit, a je slovenski, lahek in prožen. Zato se bere gladko in prijetno. Človek v knjigi ne občuti tujine.

Pavel Slapar.

France Bevk: Železna kača. Roman. Izdala »Goriška Matica«. Str. 287. — Isti: **Veliki Tomaž.** Povest. Izdala Družba sv. Mohorja v Celju. Str. 234. — Bevk se prav rad iz »moderne sveta« vrača v svoje

rodne domače grape. Človek rad vzame v roke Bevkove kmečke zgodbe in povesti, ker v upodobljenih ljudeh, v duševnih bojih teh ljudi, v naravi in delu čuti pristnost, naravnost in svežost, neko notranjo silo, ki ni živčno in duhovno prenapeta in raztrgana, kakor se razrvana in bolešno razdražena javlja sodobna duša v Bevkovih povestih in romanih iz sodobnega sveta. Bevk pri svojih kmečkih zgodbah ljubi okvir. Tudi »Velikemu Tomažu« ga je napisal: »Od zadnjega desetletja preteklega stoletja ... pa do danes se obličje gorá in dolin ... ni bogzna kaj spremenilo ... vse je, kot je bilo. Isto pèhanje za vsakdanji kruh, ista siročina ponekod, iste radosti in bridkosti.« (Str. 5.) Menjajo se oblastniki in biriči, zemlja in kmet pa sta vedno ista, kakor da se tu življenje komaj vsakih sto let premakne za korak. To govori »Veliki Tomaž«, to govori »Železna kača«. Oba sta si presenetljivo sorodna po snovi kakor po ideji. Tomaž iz prve in Skalar iz druge povesti sta isti osebi, enaki sta njiju ženi, popolnoma isti osebi, povsem sorodne in otipljivo podobne so usode njih otrok, na obeh straneh isti boji za grunt, sovraštvo, pohlep in pokora za povzročeno zlo. Oblikovno pa je Bevk v »Železni kači« ustvaril nekaj novega. Medtem ko je v »Velikemu Tomažu« postavil vso težo na glavnega junaka, je v »Železni kači« upodobil sliko vasi med grapami in gorami, izrisal vse nastopajoče osebe, vse njih življenjske zgodbe dopolnil in zaokrožil, dal vsakemu nositi svojo težo, vse pa postavil v konflikt z isto pošastjo, civilizacijo, ki jo tu predstavlja železnica. »Veliki Tomaž« je povest posameznikove usode, »Železna kača« pa je kolektivna slika vasi v konfliktu s civilizacijo, v kateri se tok življenja in dogajanja razvija v premočrtni smeri. V »Železni kači« imamo sliko skupine ljudi, kompleks usod, ne le posameznika, in vsaka usoda prikazuje svoj odnos do skupnega problema in svojo rešitev. — Obe povesti sta dobri kmečki povesti. Medtem ko »Veliki Tomaž« ne pomenja kaj novega v Bevkovem umetniškem razvoju, moramo »Železno kačo« sprejeti kot znak, da Bevk išče novih poti in smeri v svojem oblikovanju. V tem pogledu je »Železna kača« pomembna. »Železna kača« kot izvršeno delo je nedvomen uspeh in ena najboljših Bevkovih kmečkih povesti. — Obe povesti, »Veliki Tomaž« in »Železna kača«, bosta iz razlogov, ki sem jih navedel v začetku tega poročila, našli prav obilo bravcev. Obe to zaslužita.

S. V.

Joža Lovrenčič: **Publius in Hispala**. Roman iz starega Rima. Cesta in njen voz. Povest iz 14. stoletja. Ljudske knjižnice 45. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna. 1931. Str. 218. — V rimski povesti je pisatelj proiciral sliko sodobne družinske in zakonske razrvanosti in moralne razvratnosti na rimsko ozadje. Povesti nedostaje dramatičnega vzgona in se mi zdi, kakor da je samo dobro nastavljena, a ne izrisana in izdelana v vseh možnostih, da bi res nastal roman. Priznati pa je treba pisatelju velik trud in tudi uspeh v stilu, ki večkrat preseneča po svoji rimski pristnosti. — V drugi povesti je pisatelj porabil isti motiv kot F. Bevk v »Umirajočem bogu Triglavu«, zaton zadnjega poganstva na Tolminskem l. 1331. Kot v Bevku tudi tu straši še precej oni romantični nazor o dobrih, miroljubnih starih Slovanih in tista poganska idilika, ki je tako zlagana. Veliko idilike in posladkanosti je zlasti v ljubezni Hispale in Publija v prvi

povesti, v tej drugi pa je genljive solzavosti nepri- merno manj; zato je povest mnogo bolj sveža in resnična, dasi tudi ne brez romantike in narejenosti. — Mislim, da sta obe prav dobri ljudski povesti, ki se bosta mnogo brali.

S. V.

Knjige Hrvatskega književnega društva sv. Jeronima za l. 1933/34. Počenši od 30. septembra vsakega leta, t. j. praznika sv. Jeronima, se razpošiljajo nove knjige Hrvatskega književnega društva sv. Jeronima, ki mu je pokrovitelj hrvatski metropolit in zagrebški nadškof dr. Anton Bauer. Jeronimski člani dobivajo letno tri knjige za 10 Din, pet knjig za 20 Din, devet knjig pa za 40 Din. — Za 10 Din dobé letos koledar »Danica«, »Šljivare« Avgusta Šenoe in gospodarsko knjigo prof. B. Bakića »Bolesti žitarica«. Poleg teh dobé za 20 Din še knjigo nadškofa dr. Ivana Šarića »Evanđelist« in potopis Hrvata, ki je pred tri sto leti potoval »Od Hrvatske do Indije«. Poleg že navedenih dobé člani za 40 Din še: aktualno knjigo dr. Stj. Bakšića in dr. V. Deželića: »Obnova socijalnog poretka«, zgodovinski opis nemirov na Hrvatskem leta 1885 pod naslovom: »Prije Khuena bana«, ki ga je spisal prof. dr. Rudolf Horvat, spominski spis prof. M. Ujevića v proslavo 400letnice bivanja Hrvatov v tujini »Gradišćanski Hrvati« in Soljačićev življenjepis sv. Dominika pod naslovom »Bijeli svetac«. — Društvo sv. Jeronima izdaja tudi štiri časopise: književno revijo »Hrvatska prosvjeta«, ki izhaja desetkrat na leto in ki jo urejujejo dr. Lj. Maraković, dr. Lj. Grgec in dr. H. Bošković, ilustrirani družinski tednik »Obitelj«, ki jo urejuje glavni urednik dr. J. Andrić, »Mala mladost«, ilustrirani mesečnik za otroke, ki mu je urednik Luka Perinić, in nabožni list »Naša Gospa Lurdska«, ki jo urejuje dr. P. Lončar. — Ista založnica pa je doslej že izdala 66 zvezkov »Knjižnice dobrih romana«, domačih in tujih. V 48. zvezku je objavljen tudi prevod Finžgarjeve Dekle Ančke pod naslovom »Anica«. Izdajajo pa tudi »Knjižnico dobre djece« in »Knjižnico društvene pozornice«. Precej obširno delo in lep književni načrt! Prihodnjič bomo kratko poročali o letošnjih knjigah.

Fr. Kotnik.





ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec.

V. Živčevje. Prvi del.

Že nekajkrat smo primerjali človeško telo stroju; poslužimo se te primere tudi danes.

Naj bo stroj še tako popoln in natančno izdelan, namazan in opremljen z gonilno silo, če ni zraven strojnika, ki ga naravnava, je stroj le mrtva stvar. In ni vseeno, kakšen je strojnik. Biti mora trezen, vesten, popolnoma izvežban in imeti mora prisotnost duhá. Šele potem smo mirni, ker vemo, da je stroj v dobrih rokah.

Podobno je z našim telesom. Tudi to je podrejeno upravnemu organu — strojniku, ki skrbi, da se pravilno odmerjajo energija in delo, da se vrši vse v skladnem tempu in doseže najboljši končni učinek. Ta organ je živčevje. Centrala, ki uravnava dejanje telesa, so možgani; kot pomožna centrala služi hrbtni mozeg. Vse telo je prepleteno z živci, ki vzdržujejo zvezo z vsemi deli telesa in z obema centralama. Ni je stvari, ki bi se zgodila v najoddaljnejšem delu telesa, za katero ne bi zvedeli možgani, in ni dela, ki ne bi bilo naročeno in nadzirano od živčevja. Živci teko v dveh smereh. Eni služijo poročevalski službi; ti prihajajo iz telesa skozi hrbtne mozeg v možgane, ti javljajo vse mogoče dogodke in vtise iz vseh delov telesa: toploto in hlad, bolečino, zvok, svetlobo. Nemogoče jih je naštet, brezštevilni so. Vsak živec vodi le istovrstne vtise in občutke. Vidni živec n. pr. samo svetlobo in če udarimo nanj, ne bomo dobili občutka toplote ali bolečine, temveč vedno le občutek nenadne, močne svetlobe. — Druga skupina živcev gre v obratni smeri. Iz možgan skozi hrbtne mozeg in od tod po vsem telesu. Ti nosijo naročila in izzivajo gibanje. Vsak tak živec ima točno opredeljen delokrog in mesto delovanja. Če zadenemo tak sredobežen živec, povzročimo gibanje čisto določenega dela telesa. Kolikorkrat bi se ga dotaknili, tolikokrat bi izzvali gibanje na istem mestu. Ravno tako je z dražljaji v možganih. Tudi tam ima vsak živec svoje stalno, določeno mesto. Pri ohromenju telesa moremo dognati že po mišičnih skupinah, ki so prizadete, kateri del možgan je poškodovan. Ker je vse tako določeno, in sicer stalno, zato tudi natančno vemo, kje se v telesu kaj dogaja. Če smo se spekli, vemo tudi brez pogleda, kje smo se spekli, in če nas kaj boli, vemo, kje je sedež bolečine.

Na notranje organe, srce, ožilje, dihalne in prebavne organe deluje še poseben sestav živčevja, ki je neodvisno od centralnega. Zato tudi nimamo nobene vpliva na njihovo delovanje. Vendar delujejo v

vzorni skladnosti. Srce bije po določenem taktu, pljuča dihajo natančno tolikokrat, kot odgovarja temu taktu, in žile proizvajajo prav toliko pritiska na kri, da se po naznačenem taktu preliva skozi telo. Stecimo le nekaj metrov daleč, pa bo drugače. Gibajoče se telo rabi več hrane, torej več sveže krvi; zato mora srce hitreje bít, kri se mora živeje pretakati in večkrat priti v pljuča, da se osveži. Rdečica in toplota postane občutnejši, znojne kapljice silijo skozi kožo. Ena sama sprememba v telesu in toliko organov je moralo spremeniti svoj delovni takt, da zadosti novim razmeram. In to v pravem času in v odgovarjajočem obsegu. Samo eden naj prehitava ali odnehuje, že je nesreča gotova.

Tako vsestransko sestavljenega stroja kot je naše telo, ni; zato je tudi primera s strojem še vedno pomanjkljiva.

Vse živčevje je sestavljeno iz bele in sive mase; bela masa so živci, siva pa živčne celice. Vse živčne celice so med seboj v zvezi. Kar izve ali stori ena od njih, sporoči nemudoma na vse strani, tako da so vedno vse o vsem obveščene. To je potrebno za harmonijo v sodelovanju. Vsako prekinjenje zveze ima dalekosežne posledice. — Možgani so tudi sedež vsega umskega delovanja.

Naše delovanje je v veliki meri zavedno, to se pravi, vrši se z možgani in po njih volji. Hočemo in storimo. Mnogo pa je dejanj, ki jih storimo brez sodelovanja možgan. Zgodi se v trenutku nevarnosti, da izvršimo gib, ki ga nismo nameravali, in zavemo se je šele potem, ko je izvršen. Poročilo iz ograženega dela telesa prihiti do hrbtne mozga in preskoči takoj, po najkrajši poti, na živec, ki upravlja odgovarjajočo mišico — gibanje se izvrši. Ko je sprožljaj za dejanje že oddan, se obveste šele možgani. Poročilo v glavni center torej ne gre predhodno, kot v primeru zavednega dejanja, temveč šele naknadno. Zato se dejanja zavemo, ko je že izvršeno. — Takih dejanj, imenujemo jih refleksi, je mnogo. Če pridemo z roko preblizu ognja, jo brez premišljevanja odmaknemo; pred mušico, ki leti proti očesu, nehote zamižimo; če nam spodrsne, se lovimo z rokami za oporo.

Refleksna dejanja so prirojena in se jih ni treba učiti. Mnogo pa je v življenju dejanj, ki so v začetku zahtevala volje in sodelovanja vsega živčevja, a so sčasoma, s ponavljanjem in vajo, postala skoro refleksna. Kako napeto pazi otrok, ko usmerja prve korake v svet! Le za trenotek zbegajmo njegovo pozornost, takoj bo na tleh. Mi stojimo in hodimo in še malo ne mislimo, da je to sploh delo. Isto je s pisanjem. Mi niti ne slutimo več, koliko telesnega in duševnega sodelovanja zahteva pisanje! Pozabili smo, ker smo pisali nešteto krat in nam je radi tega postalo lahko. — Dekle, ki kuha prvo kosilo, nima med kuho časa za nobeno drugo delo; za vsako stvar posebej gleda v kuharsko knjigo in vse stehta, kar najbolj vestno more. Izurjena kuharica ve brez mere in vage, koliko potrebuje, in poleg kuhe utegne izvršiti še to in ono drugo delo. Podobno kot kuharici se godi živčevju. Tudi to mora v začetku osredotočiti vso pažnjo na svojo nalogo, mora meriti sprožljaj in tehtati silo za vsak posamezni del dane naloge. Zato gre nevarno in več ali manj pomanjkljivo. S ponavljanjem postaja lažje. Živčevje se je izurilo in kot bi trenil, je vse urejeno.

Delo izvršimo igraje, skoro brez misli. Tako se zgodi z vsakim dejanjem, ki smo ga uvežbali, ki nam je — kot pravimo v vsakdanji govorici — prešlo v navado. »Biti navajen« znači mnogo za človeško življenje, tako v dobrem kot v slabem. Ker pa vemo, da se tem težje navadimo, čim starejši smo, zato je tako važno, da izkoristimo pravi, to je tisti čas, ko se še niso utegnile ukoreniniti druge, morda manj koristne navade. Otroška doba je tisti čas, ko je treba začeti z vežbanjem, in naloga vzgoje je, da se bavi s tem.

Od prvega dne življenja dalje se oblikuje človeško bitje; dan za dnem, korak za korakom postajajo prirojene osobine močnejše, odtiski zunanjih vplivov globlji, oboji rastejo z rastočimi telesnimi in duševnimi silami otroka. Čim bolj zgodaj zastavi vzgoja svoj vpliv, čim bolj je smotrena in dosledna, čim bolj z razumevanjem usmerja svoj vpliv na prirojena nagnjenja, tem boljši bo uspeh. Kar je prej in globlje vsajeno, to se bo globlje ukoreninilo. — Tudi na prirojene osobine mora vzgoja vplivati v veliki meri. Koliko ljudi je po naravi nagle jeze, pa so se naučili vzorno obvladati se; površnih, pa so z vztrajno vajo postali vestni v svojem delu. Temperament je prirojen, vzgoja pa ga obdela in oblikuje.

Na odraslem se spozna, kakšne sile so delovale nanj v mladosti. Govorimo o dobro in slabo vzgojenem, oziroma nevzgojenem človeku. Dobrih navad ne prikrivajo niti beraške cunje, slaba vzgoja kriči tudi skozi najdragocenejšo zunanost. Znana je povest o ukradenem kraljeviču. Roparji so ga odpeljali in nihče ni vedel zanj. Iskali so ga po temle, psihološko utemeljenem principu: če je kraljevič med njimi, ga moramo spoznati po lepem nastopu in plemenitem obnašanju. Res so ga našli in spoznali med tolikimi drugimi.

Ne samo vzgoja, temveč tudi okolje, v katerem se mlado bitje razvija, je pomembno. Složno, sončno ozračje domačega doma bo drugače vplivalo nanj kakor sebičnost, prepir in sirovost med člani družine. — Tudi to otrok kmalu čuti, ali so starši dosledni in edini v svojih vzgojnih ukrepih ali ne in to spoznanje izrabí v svojo korist. Sploh sprejema vase vse, kar vidi, sliši in doživlja med svojci. Mnogo tega bo skušal posnemati. Kako veliko vlogo igra posnemanje v življenju otrok, vidimo najbolje pri njihovih igrah, ki so po večini le posnemanje tistih dejanj, ki so jih opazovali na odraslih. Pa tudi če otrok ne dá izraza svojim opazovanjem, niso šla brez sledu mimo njega. — Zato se ozirajmo vedno tudi na otroke. Ne govorimo in ne storimo v njihovi prisotnosti nič, kar ni zanje. Nikar ne mislimo: Saj še ne razume. Morda res danes še ne razume, toda prišel bo čas, ko bo imel zbranih toliko pojmov, da bo s primerjanjem in spajanjem znanih in nezanih doumel pomen doslej neznanega. In če se bo takrat pokazalo, da je njegova duša polna plevela, ne bo samo njegova krivda, čeprav bo samo on kaznovan za to.

Vzgoja, ki je premehka, pretrda, nedosledna ali pristranska, ne more roditi dobrih sadov. Zakaj se razvajeni otroci tako težko znajdejo v življenju? Zato, ker se nikoli niso naučili skrbeti sami zase. V vsem so jim pomagali drugi, za vse so jim pripravili pot. Z eno besedo: namesto k samostojnosti so jih vzgajali k odvisnosti. Ko so pa v življenju postavljeni pred samostojno nalogo, odpovedo ali vsaj ne-

primerno težje obvladajo prilike kakor drugi. Razvajen človek je samoljuben, navajen, da se vse vrtili okrog njega in da se vsi ravna po njem; sam pa seveda ni pri volji, da bi se prilagodil drugim. Otroci edinci so v veliki nevarnosti, da postanejo taki nedružabni tipi.

(Dalje prihodnjič.)

PRANJE VOLNENIH PLETENIN

Dandanes nosimo mnogo iz volne pletenih oblačil, ki so ali kupljena (strojno delo), ali pa narejena doma. Te jopice, bluže, šali, oblekce itd. so zelo topla oblačila, izredno praktična, se ne mečkajo in tudi drugače niso občutljiva. Prav lahko jih pa pokvarimo, ako ne znamo prav ravnati z njimi pri pranju. Ne smemo jih namreč prati kakor drugo blago, ker je volna občutljiva in ker so izdelana tako rahlo, da prav rade izgubé prvotno obliko. Tako se je zgodilo, da je bil pleten ali kvačkan kos obleke po pranju ali veliko večji ali pa mnogo manjši nego pred pranjem. Če se nam torej ta tvarina zelo raztegne ali uskoči, postane skoraj nerabna, kar je gotovo velika škoda, ker dobra volna ni poceni. Dado se sicer ta oblačila kemično lepo očistiti, vendar je to čiščenje v splošnem predrago.

Da volnene predmete lepo operemo, se ravnajmo po tehle navodilih: Volnenih reči nikoli ne namakajmo, ampak jih takoj operimo! Voda, v kateri peremo, ne sme imeti več kakor 35° C. Seveda moramo ločiti bela oblačila od barvastih. Za bela in svetlo barvasta oblačila naredimo milnico iz milnih lusk. Za 6 do 8 l milnice potrebujemo 50 g mila. Milnico uporabljamo mlačno. Še mokre bele stvari izpostavimo nato za pol ure žvepleni pari, da se lepo obelijo; po žveplanju jih pa temeljito izplaknemo.

Temne volnene predmete pa peremo s skorjo k v i l a j a. Skorjo (100 g na 1 l vode) polijemo s toplo vodo (a ne vrelo), pustimo stati 12 ur, nato precedimo in dobljeno tekočino uporabljamo mlačno. Razen lubja kvilaja, ki je precej drago, je za pranje barvaste volne dobro tudi žolčno milo.

Peremo tako, da vsak predmet pomočimo v pripravljeno vodo oziroma milnico ter ga v njej samo prav narahlo stiskamo. Volnenih tkanin nikoli ne mencejmo, ne drgnimo in ne ovijajmo. Kadar hočemo obleko vzeti iz vode, je ne vlečemo, držeč jo samo na enem koncu, temveč je treba tudi spodnjemu koncu pomagati z rokami, ker jo sicer lastna teža (ker je napoljena z vodo) lahko raztegne. Voda za izplakovanje mora imeti isto toplino kakor voda, v kateri smo prali.

Za obleke, ki naj se lepo prilegajo telesu in torej ne smejo izgubiti prvotne oblike in velikosti, je zelo priporočljivo, da jih pred pranjem točno izmerimo. Premerimo vse dolžine in širine ter si jih zabeležimo. S pomočjo teh beležk lahko oprano obleko, ki smo jo previdno položili na čist prt na ravno podlago, pregledamo, ali ima isto velikost kakor prej. Če bi se bila obleka le kaj skrčila, tedaj jo še mokro lahko raztegnemo v pravo širino in dolžino, kolikor je potreba. Seveda jo je treba tako raztegnjeno obdržati (pripeti ali drugače pritrditi), dokler ni čisto suha. Če je pa kak kos navzlic previdnosti postal preširok, ga zlikamo

z vročim likalnikom, da se niti skrčijo. Sušimo pa volnene reči vedno le v senci in nikoli pri peči ali na soncu. Najlepše se posušé na vetru. Ne smemo jih ovijati ne obešati, pač pa položiti na ravno podlago in pokriti s čisto, mehko krpo, da se posušé. Zlikati jih vedno ni treba. Če jih že likamo, tedaj to le z malo vročim likalnikom in še vlažne, na obratni strani in z vlažno krpo, da se ne uskočijo.

Pletene in kvačkane stvari shranjujemo vedno tako, da le žé v predalih ali na policah, ne pa obešene. Pod šive, ki se radi raztegujejo, prišijemo trak. Obleke, ki so bile narejene doma in niso več moderne, razparamo, volno v štrenah operemo, posušimo, potem pa naredimo kaj novega iz nje. Prav tako naredimo tudi iz kupljenih starih pletenin.

š. H.

O HRANI IN ŽENSKI OBLEKI PRI ZIMSKEM SPORTU

Zimski sport se pri nas tako naglo razvija in širi, da bodo kmalu redkost vsi tisti, ki pozimi sedé za pečjo. Staro in mlado hiti ven na daljše ali krajše izlete v zasnežene pokrajine.

Pri tem zdravem sportu pa sta velike važnosti tudi hrana in obleka. Pri vseh vrstah udejstvovanja v zimski naravi se mora telo zelo veliko gibati, za kar seveda porabi veliko moči; ker smo pa poleg gibanja tudi ves čas na mrzlem zraku, je treba, da se tvori v telesu tudi več toplote. Z gibanjem na prostem se zgorevanje v telesu pospeši in slast pri jedi, ki se pojavi po nekajurni hoji ali smuki, je najboljši dokaz za živahno presnavljanje.

Zato je na vsak način potrebno, da dobi telo tistih živil oziroma redilnih snovi, ki mu dajejo toploto in moč, več kakor sicer. To so ponajveč kruh in maščobe. Za kruh izbirajmo le črn, domač kruh. Maščobo pa dovajajo telesu najboljše orehi, sirovo maslo in olivno olje. Izvrstne so razne vrste rastlinskega masla, kakor n. pr. orehovo maslo. Pa tudi dobra čokolada spada semkaj, ker ima v sebi okrog 50 % kakaovega masla. Da dobi telo dosti rudninskih snovi in vitaminov, pa skrbijo jabolka, oranže, fige in dateljni. Imamo celó nekaj živil, ki nam preskrbé več teh važnih dobrin hkrati, to se pravi, da dajejo moč in dovajajo obenem tudi rudninske snovi. Sem štejemo suho sadje, posebno češplje, fige, grozdje (rozine) in dateljne, ki imajo v sebi precejšnje množine sadnega sladkorja, ki v telesu hitro zgoreva.

Zelo prikladni so za take prilike tudi razni orehovi predelki (paste), ki so zelo okusni in izdelani tako, da so pripravni za na pot. Vsebujejo namreč polnovredno beljakovino in maščobo. Potrebno beljakovino si pa preskrbimo tudi z dodatkom sira, z orehi ali z mlekom, ki ga dobimo spotoma skoraj povsod. Vsa do sedaj našeta živila zadostujejo, da dobi telo ob omenjenih prilikah dovolj potrebnih hranilnih snovi. V prvi vrsti pridejo ta živila v poštev za južine, za okrepčila na poti in za krepak zajtrk. Zadostujejo pa tudi za popolno hrano, če ni mogoče dobiti nič drugega. Če pa nam je dana prilika, da si priskrbimo opoldne in zvečer topel obed, naj bo ta sestavljen ponajveč iz krompirja, zelenjadi in solate.

Žal pa zadenemo še vedno kaj pogosto na sportnike, ki se nepravilno prehranjujejo. Bel kruh s sirovim maslom in klobaso, šunka, slanina, jajca pa kava in čaj so njihova hrana. V vseh teh živilih prevladujejo kislinotvorne soli. Kakor sicer, velja tudi za zimsko turistiko pravilo, da naj bo v hrani več tistih živil, v katerih prevladujejo lugotvorne soli. Taka živila so: mleko, krompir, zelenjad in sadje. Zato pustimo meso doma. Saj ga tako dobimo povsod dovolj, pa naj bo v kmetski gostilni ali pa v imenitnem hotelu. Nosimo s seboj rajši tisto, za kar je izven doma v splošnem bolj trda, t. j. sadje, pa naj si bo sveže, suho ali pa v sadnih izdelkih in podobno.

Kar pa zadeva obleko, bo letos menda vse dobro, kar kdo premore, ker ne živimo v najboljših časih. Vendar si pa praktična žena lahko napravi marsikaj sama, ne da bi jo kdo ve koliko veljalo. Predvsem je treba gledati na to, da je vsa obleka praktična in udobna. Zato se ne smemo držati samo »zadnje mode«.

Najvažnejši del obleke so dobri čevlji, pri katerih ne smemo štediti. Ni treba, da so lepi, pač pa morajo biti dosti veliki in ne smejo propuščati vode. Glede velikosti naj bodo rajši malo večji kot manjši, da imajo dosti prostora dolge in kratke volnene nogavice in da noga ni na tesnem.

Za sportno obleko ne jemljimo nikoli hrapavih in kosmatih vrst blaga, ker se jih rad oprijemlje sneg. Primerno je gladko (impregnirano) blago, ker se ga ne prime voda in tudi ni prevročje. Pretopla obleka ni prijetna, ker se telo že z gibanjem dovolj ugreje. Za sportno obleko najprimernejše vrste blaga so: kamgarn, cord, gabardine in posebne vrste smuški triko. Pod jopico iz takega blaga ali pa iz šotorovine ali balonskega blaga zadostuje, če oblečemo bluzo, občutljivejši pa še pulover z rokavi ali brez njih.

Za začetnice, ki jim je usojeno pogostno padanje v sneg, so gotovo najboljše dolge norveške hlače, ki pa morajo biti dobrega kroja, okusne, postavi primerne. Hlače niso za vsako žensko! Pri dolgih hlačah je gledati tudi na to, da ne visé čez čevlje, kar ni niti lepo niti praktično. Razen hlač nosijo ženske pri zimskem sportu (tudi pri smučanju) lahko tudi kratko, zvončasto ali nagubano krilo, kar pa zahteva seveda spodaj še široke, kratke hlače iz istega blaga, ki se nad kolena zapenjajo. Posebno pripravno je, da so narejene tako, da jih v primeru snežnega viharja potegnemo lahko čez kolena. Noge pa varujejo nepremočljive ovojke, ki se zapenjajo na strani.

Če smo praktični, si za malo denarja napletemo v primerni barvi pulover, čepico, rokavice in nogavice. K temnomodremu krilu ali h kratkim širokim hlačam so najlepše zelo svetle ali čisto bele, debelo pletene nogavice.

Razen enobarvnega blaga so priljubljena tudi nagubana krila iz kariranega blaga s posebnimi, nepremočljivimi hlačami.

Perilo pa bodi iz volnenega ali bombažastega trikoja. Spomladi pa nosimo lahko svilen triko. Vse te tkanine dobro vpijajo pot in se zlahka operejo.

Če primerno skrbimo za pametno obleko in hrano, nam bo zimski sport res postal vir krepkega zdravja, ki ga je danes vse premalo.

š. H.

O DUŠEVNI IN TELESNI KULTURI — V PREMISLEK!

Zadnjič, bilo je prav tiste dni, ko je po hudem deževju zapadel prvi sneg, sem šla po cesti. Čmokudra je bila taka, da je človek do členkov bredel po blatu, razen tega je ležala nad dolino še mokra, mrzla megla, ki je zajedala prav v mozeg. Pred lekarno sem srečala ženo. Sicer je danes revščine na svetu na pretek in jo tako ali tako srečaš ob vsakem koraku; a ta, ki sem jo tu srečala, me je vendar pretresla prav do kosti. Ženska je nosila spredaj na prsih dojenčka, starega kakega pol leta, povitega v borno naglavno ruto, ki jo je imela zavezano preko ramen. Drugi otrok, ki je imel morda poldrugo leto, ji je visel štiporamo na hrbtu in žena je visoko na hrbet stegala roko, da je opirala precejšen, a reven sveženj, ki ga je nosila na hrbtu. Z drugo roko pa je vodila tretjega otroka, kake tri leta starega dečka, ki je ves razcapan in premražen stopical poleg nje.

Zares revščina taka, da bi se je kamen usmilil; toda najhujše to še ni bilo. Saj žena ni prosila, pa vendar sem postrgala drobiž, kar sem ga imela slučajno v torbici, in sem stopila do nje preko ceste. Žena je spustila dečka, ki se je je držal za roko, da bi vzela denar, tedaj pa se je zgodila nesreča. Ali je bil otrok že tako slaboten, ali ga je mati izpustila, izgubil je ravnotežje in cmoknil v lužo.

Pa tudi to še ni bilo najhujše. Najhujše je bilo, da je baš takrat prišel mimo mlad, zlikan moški, lični gospod Rude. Blato mu je švrknilo po zlikanih hlačah, da je bil umazan prav gori do toplega, s kožuhom obšitega suknjiča. Tedaj je nastal ogenj v strehi. Gospod Rude se je raztogotil, klel, zmerjal in se pridušal nad nesramno beračijo, da se je kar kadilo in je uboga mati trepetala od strahu; ubogi fant, ki je ležal v mrzli blatni luži, pa se je pričel dreti na vse grlo. Jezen je brcnil gospod Rude v ubogi kupček nesreče, ki se je valjal v blatu, in odvihral.

Gospoda Rudeta dobro poznam. Strasten sportnik je in žogo brca ob vsakem vremenu: v soncu, v dežju in snegu in nekajkrat sem ga že videla blatnega do kolen in še preko, ko se je meril z nasprotniki pri nogometu. Takrat nikoli ni zmerjal, potrpežljivo je prenašal blato, ki ga je škropila žoga. Zmerjal je le sedaj, ko ga je po nesreči zamazal siromašni človeček.

Vem, nič posebnega ni tale primer. V tisočih se ponavlja dan za dnem v naši civilizirani in kultivirani dobi. Pa prav zato! Prav zato tembolj živo dokazuje ono že sto in stokrat izrečeno tožbo, da naša mladina ob pretiranem sportu otopi in postaja sirova. Današnja telesna kultura in sport nam v nemali meri ubijata duševno zdravje in duševno kulturo.

Da je telesna kultura potrebna, to rad priznava vsak pameten človek. Za zdravje telesa moramo skrbeti. Toda napačno je, če se tej skrbi tako predajamo, da ob njej popolnoma zanemarjamo duševno kulturo. Dandanes pa je svet postal kar nor na telesno kulturo, kakor to imenujejo. Razni voditelji narodov proglašajo za prvo svoje načelo pri narodovi obnovi telesno kulturo. Hitler je javno priznal, da mu je prva skrb telesna kultura in telesna moč nemškega naroda, duševna izobrazba pa da je šele drugotnega pomena.

Če je kmalu po vojski ves svet tako rekoč ponorel nad sportom, je bilo to umljivo. Saj vemo, da je človek le prerad nagujen k skrajnosti. Po dobi, ki je pretirano zanemarjala telo; ko se je vsa družba zgražala, če se je ženska prikazala s kratkimi, le do komolca segajočimi rokavi na cesti; ko skoraj nismo vedeli, kaj je kopel; ko smo gore gledali le iz doline in jih občudovali — ni nič čudnega, če smo zapadli v nasprotno skrajnost in se sprostili nesmiselnih, škodljivih predsodkov. Toda zdaj je od tega minila že lepa doba in čas bi že bil, da se streznimo in se zavemo, da spartanska vzgoja nikakor ni najboljša vzgoja. Zgodovina je potrdila pedagoški nauk starih: Zdrava duša v zdravem telesu. Za telesno nego se brigamo, tudi za prosveto v obliki civilizacije še skrbimo, zanemarili smo pa kulturo. In narod, ki nima kulture, je obsojen na smrt. Tudi to nam priča zgodovina.

Zdihujemo, da današnja mladina ni prava. Kažemo na ameriške gangsterje, ki ogražajo življenje mirnih Američanov in ki so zvečine mladi ljudje. Kažemo na naše mlade brezposelne — ne na vse, Bog varuj, le na redke izjeme — ki čez dan nadlegujejo javno in zasebno dobrodelnost, zvečer pa jih najdeš v zakotnih brlogih, mnoge z ljubico na kolenih, ko se zalivajo z vinom ali žganjem. Zgražamo se nad njimi in jih obsojamo, in vendar so ti ljudje bolj vredni našega pomilovanja ko našega obsojanja. Saj končno niso sami krivi svojega blodnega življenja! Kriva je družba, ki je te ljudi pač učila, ni jih pa vzgajala. Teh ljudi v mladosti nihče ni učil, kaj je prav in kaj je zlo. Njihovih napak, ki so že takrat živele v njih, čeprav še majhne, ni nihče ozdravljaj. Svojo moralo so si skrojili sami, marsikdo pri nogometu in podobnem, v kinu in ob šundu. In po tej morali zdaj živé.

Zares, ta mladi rod, ki tvori današnjo mladino, ni bil duševno vzgojen. Nekdaj so ljudi največ vzgajali duhovniki. To je bil in je še danes njih glavni poklic. Potem pa je liberalizem, ki je zahteval popolno človekovo svobodo, besedo »vzgoja značaja in vesti« zavrgel, češ, vest pomeni vedno neke sponse. Tedaj je duhovnik kot vzgojitelj izgubil v svetu svoj veliki pomen, ki ga je imel in ga ima v človeški družbi. Podili so ga v cerkev, naj le tam uči in poboljšuje ljudi. Ponekod se je ta proces izvršil prej, ponekod pozneje, ponekod se vrši še danes. Tako v svetu ni bilo nikogar, ki bi ljudi zares temeljito vzgajal. Učitelj je bil in je skoraj še vedno le učitelj, vzgojitelj more biti le mimogrede. Res se danes mnogo bolj in upravičeno poudarja važnost njegove vzgojne naloge. Toda učni načrti, na katere je učitelj navezan pri svojem delu, so s snovjo tako natrpani, da še misliti ni, da bi učitelj v šoli mogel tudi zadosti temeljito vzgajati.

In tako živi mladina tja v en dan, po svoje. Voditelji narodov govoré jeklene besede, civilizacija sega v nebotične višine, človeštvo bo skoraj izpodrinilo samega Boga z njegovega prestola, življenje v družbi pa postaja z vsakim dnem težje. Duša družbe je bolna.

Sicer nam razni voditelji obetajo boljše čase. Vse, kar je bilo starega, so podrli, povsod gradé na novo — tudi za nekdanje vzgojitelje so našli namestnike. V dobi telesne kulture je postal narodov vzgojitelj njegov telovadni učitelj. Vzgojo so iz cerkve prenesli v telovadnico in na sportni prostor. In to naj bolno človeštvo ozdravi? Kako strašna slepota je človeka!

K. H.

KUHARICA

Samo ena knjiga je na svetu potrebna, in ta je kuharska. (Ibsen.)

Pljučna juha.

Skuhaj v slani vodi dva debela, na majhne kocke zrezana krompirja v dveh litrih vode. V kozi napravi prežganje iz velike žlice masti in moke. V blede zarumenelo prežganje prideni žlico drobno zrezane čebule in zelenega petršilja ter mešaj, da se nekoliko zarumeni. Nato prideni dve pesti kuhanih in na drobne rezance zrezanih telečjih, govejih ali svinjskih pljuč, ki jih v prežganju nekoliko časa praži, nato stresi k pljučem kuhani krompir z vodo vred, prideni vejico majarona in kuhaj vse skupaj še nekaj minut, prilij žlico kisa in juha je gotova.

Sveže svinjsko meso z zelenjavo.

Zreži na kocke $\frac{1}{4}$ kg mastnega svinjskega mesa, deni meso v kozo in prideni na rezance zrezano zelenjavo, nekaj listov ohrovt, zelja, majhen koren, por, koreninico petršilja, košček zelene in dva olupljena, na kosce zrezana krompirja; prilij žlico kisa, osoli, prideni ščep kumne in pol litra vode; pokrij in duši na ognjišču najmanj uro časa. Postavi kot samostojno jed na mizo.

Sveže svinjsko meso z makaroni.

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg poparjenih makaronov v slani vodi. Kuhane stresi na rešeto, da se odtekó, $\frac{1}{4}$ kg svinjskega mesa pa razreži na lešnik velike kose, deni ga v kozo, posoli in potresi nekoliko s poprom, prideni žlico masti, nekaj koscev čebule in nekaj žlic vode, pokrij in duši, da se meso zmešča. Posebej pa skuhaj dva paradiznika (če jih imaš) v slani vodi s $\frac{1}{4}$ l vode. Kuhane paradiznike z vodo vred pretlači skozi sito. Naloži v skledo najprej makarone, nato polovico mesa, nato zopet makarone, ki jih potresi z žlico bohinskega sira, zopet ostalo meso in makarone. Nato zmešaj žlico kisle smetane s pretlačenimi paradizniki in polij po makaronih. Postavi za četrto ure v pečico in postavi v isti posodi za tri do štiri osebe na mizo.

Ohrovtovi žlinkrofi.

Skuhaj majhno ohrovtovo glavo v slani vodi. Kuhano odcedi, ožmi in dobro seseklaj. Razgrej žlico masti in prav malo zarumeni v njej žlico zrezane čebule, prideni ohrovt in ga praži za minuto časa. Nato ga odstavi, nekoliko osoli, prideni ščep popra, strok strtega česna, žlico kisle smetane, nekoliko krušnih drobtin in raztepeno jajce. Napravi testo kakor za rezance in ga na tanko razvaljaj. Pokladaj omenjeni nadev s kavino žličko kupček za kupčkom za prst narazen, zakrij kupčke s testom in obreži vsakega z zobčastim kolescem. Dvigni vse štiri vogle in jih v sredi na vrhu s prsti stisni; kjer se testo strne, pritisni s prstom. Kuhaj žlinkrofe v zavreli vodi četrto ure, jih odcedi, stresi na krožnik, potresi z drobtinami

in zabeli z mastjo, v kateri si zarumenila košček čebule. Postavi žlinkrofe kot samostojno jed na mizo.

Zapečeni ohrovt.

Majhno ohrovtovo glavo razreži na štiri dele, jo skuhaj v slani vodi, jo odcedi, naloži v kozo ter polij z nekaj žlicami olja, potresi z žlico krušnih drobtin in žlico nastrganega bohinskega sira ter postavi v pečico, da se nekoliko zarumeni. Prav tako kakor ohrovt pripraviš tudi zeljnato glavo.

Novoletni šarkelj.

Deni v skledico pet žlic mlačnega mleka, žličico sladkorne sipe in 2 dkg drožja; vse to zmešaj in postavi, da vzide. Mešaj za deset minut v skledi: 10 dkg sirovega masla, 8 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato prilij $\frac{1}{4}$ l toplega mleka, nekoliko osoli, prideni pol žlice drobno zrezanih limonovih olupkov, $\frac{1}{2}$ kg moke, žlico kisle smetane in vzišli kvas; to vse dobro stepaj četrto ure. Nato prideni pest rozin. Stepeno testo pokrij in postavi za četrto ure na toplo, da nekoliko vzide. Nekoliko vzišlo še enkrat dobro utepi in ga stresi v dobro pomazan in z na listke narezanimi mandeljni potresen model, pa samo do polovice, ker dobro naraste. Nato šarkelj pokrij s prtičem in postavi na toplo, da vzhaja. Vzisllega pomaži z raztepenim beljakom ali smetano in peci v srednje vroči pečici uro časa.

Medene paličice z orhi.

Ugneti na deski $\frac{1}{2}$ kg pšenične moke s celim jajcem, $\frac{1}{10}$ l mrzlega mleka, 12 dkg medú, 4 dkg masla, 10 dkg sladkorja, kavno žličico jedilne sode, ščep cimeta, ščep stolčenih nageljnovih žbic in od pol limone zrezane lupine. Ko testo pol ure počiva, ga razvaljaj za nožev rob na debelo in izreži s koleščkom v prst dolge in široke paličice, ki jih pomaži z raztepenim beljakom, in pomazano plast položi v drobno zrezane orehe, zmešane s sladkorno sipo. Pokladaj paličice drugo poleg druge na pomazano, z moko potreseno pekačo. Peci jih hitro v bolj vroči pečici.

Silvestrova jabolka.

Kilogram gambovcev (mošangerjev) operi, olup in jim izdolbi sredico. Položi jabolka v kozo drugega poleg drugega, prilij nekoliko vode, potresi s sladkorjem in prideni nekaj koscev limonovih olupkov. Pokrij in duši, da se jabolka zmeščajo. Nato jih naloži na krožnik, deni v vsako izdolbino nekoliko mezge, napravi kremo in nekoliko ohlajeno zlij na ohlajena jabolka in jih postavi za uro časa na hladno.

Krema.

Mešaj v lončku nekaj minut dve žlici sladkorja, nekoliko vanilije, jajce, še en rumenjaki in kavno žlico riževe ali pšenične moke. Nato prilij $\frac{1}{2}$ l mleka in mešaj z motičem na slabem ognju toliko časa, da se zgosti in naraste. Nato mešaj še na hladnem nekaj minut.

M. R.



ČARODEJEV KOTIČEK IN ZABAVNE IGRE

Raztrgan cigaretni papir.

Izprosi si od prijatelja, ki je v družbi, listek cigaretnega papirja. Listek nato raztrgaj na drobne kosce in jih sesvaljkaj v kroglico. Kroglico izroči kaki dami, ki je navzočna, in jo prosi, naj jo zopet razmota. Vsi se bodo čudili, kako je mogoče, da je listek zopet cel. Treba je le nekoliko spretnosti. Preden prosiš za cigaretni papir, moraš že imeti med prsti skrit drug sesvaljkan listek. Medtem ko svaljkaš raztrgani listek, spretno oba zamenjaš in prej skritega izročiš, da ga razmotajo.

Karta se sama obrne.

Ko si že pokazal nekaj umetnosti s kartami, bo najučinkovitejši tale zaključek. Kdo izmed navzočnih naj potegne karto, ki si jo vsi ogledajo, potem pa naj položi, ne da bi jo tebi pokazal, pod ostale karte. Ti jih večkrat premešaj, vendar tako, da boš spravil spodnjo karto na vrh. Potem pomakni zgornjo karto ob široki strani nekoliko na desno čez druge karte; primi karte s palcem in sredincem na obeh ožjih koncih ter spusti vso igro iz precejšnje višine (n.pr. $\frac{1}{2}$ m) na mizo. Zračni pritisk bo vrhnjo karto obrnil in vsi bodo v njej spoznali karto, ki so si jo prej ogledali.

Potegnjeno karto ugameš.

Skrivaj si oglej in zapomni spodnjo karto in pazi, da ti pri mešanju ostane spodaj. Potem prosi enega izmed navzočnih, da potegne eno karto, ki si jo ogleda in jo tudi drugim pokaže. Ko so si jo vsi zapomnili, naj jo položi pokrito na mizo, ti pa vrh nje položi ostale karte. Nato prosi, naj kdo karte prevzdigne; lahko tudi večkrat, ker se s prevzdigovanjem karte ne zmešajo. Ko se je zgodilo, vzemi karte v roko, ter jih pregleduj. Ko zapaziš karto, ki si si jo že prej zapomnil, veš takoj, da je karta pred njo tista, ki jo je oni potegnil, ter jo pokažeš navzočnim.

Preprosta rešitev.

V gostilno je prišlo dvanajst gostov. Vsak je naročil po enega slanika in po dva v oblicah kuhana krompirja. Gostilničar pa je imel le enajst slanikov; vendar bi rad vse goste zadovoljil. Kako se je rešil iz zadrege? Družba bo najbrž ugibala sem in tja. — Gostilničar pa se je rešil na prav preprost način; poslal je namreč še po enega slanika.

Držal boš nekaj, kar bodo vsi videli, le ti ne.

Resen stopi k enemu izmed navzočnih in mu reci, da mu boš dal nekaj v roko, kar bodo vsi videli, le on ne bo videl. Nato ga primi za desno roko, si jo

dobro oglej, kakor bi hotel videti, če je dovolj umita, potem pa jo upogni proti levemu ušesu, ki naj ga prime. Vsi razen njega bodo videli, kaj drži.

Neločljivi kralji.

Poišči vse štiri kralje ter položi enega vrh kart, seveda tako, da tega ne bo nihče opazil. Ostale tri kralje položi na mizo ter pripoveduj o njih, da so si tako zvesti, da ne morejo biti drug brez drugega. Če jih tudi razdružim, bodo kmalu zopet skupaj. Nato položi enega vrh igre, drugega spodaj in tretjega vtakni med karte, približno v sredo. Ko se je to zgodilo, naj kdo izmed navzočnih karte prevzdigne; ti pa jih razgrni po mizi in vsi bodo videli tri kralje zopet skupaj. Kako se je to zgodilo, menda ni treba pojasnjevati. En kralj je že takoj v začetku ležal vrh kart, drugega sem položil vrh prvega in tretjega, t. j. spodnjega, je položil vrh drugega tisti, ki je karte prevzdignil. Da pa en kralj ni tisti, ki so ležali prej na mizi, pa menda ne bo nihče opazil.

Pletilka, ki je ni mogoče preskočiti.

Vzemi pletilko, kakršne uporabljajo ženske za pletenje nogavic, in trdi, da ima tako lastnost, da je ne more nihče preskočiti. Kdor ne veruje, naj poskusi! Takoj se bo kdo oglasil in bo hotel poskusiti. Da se bo zdela čarovnija vsem navzočnim bolj resna, zbrisi pletilko n. pr. s svilen o krpico, jo skrbno oglej, če je dovolj svetla, potem pa jo položi tik ob steno ter reci, naj jo kdo preskoči, če jo more. Seveda je nihče ne more.

Nemogoče pa jo je tudi sredi sobe preskočiti, če skakač ne sme kolen prav nič upogniti in mora vse telo ostati negibno.

Katera po številu?

Ne da bi gledavci opazili, si oglej in zapomni spodnjo karto. Potem karte premešaj, vendar tako, da ostane spodnja karta vedno spodaj. Nato pokaži gledavcem karte od sebe obrnjene, tako da vidijo vsi spodnjo karto in da si jo lahko zapomnijo. Ko si karte vnovič premešal — seveda zopet tako, da je ostala spodnja spodaj — deni karte za hrbet ter vprašaj, katera po številu naj bo karta, ki so si jo zapomnili. Če reče kdo n. pr., naj bo deveta, odštej za hrbtom in pokladaj na mizo osem zgornjih kart, kot deveto pa potegni spodnjo in jo pokaži začudenim gledavcem.

✱

Če bo kaj posebnega.

Zelo zahteven trgovec odslovi svojega starega potnika, češ, da mu pošilja premalo naročil. Namesto njega pa pošlje po kupčiji svojega zelo mladega, a zelo vestnega trgovskega pomočnika in mu, preden odide, do pičice natančno popiše, kako se ima ravnati: »In kadar opravite svoje posle, pojdite v gostilno, naročite si zrezek in vrček piva, povečerjajte in pojdite spat. Pošljite mi vsak dan poročilo, in če bo kaj posebnega, mi brzojavite.«

Novi potnik odpotuje in se točno drži gospodarjevih navodil. A že peti dan brzojavi: »Zrezka nimajo; kaj naj storim?«

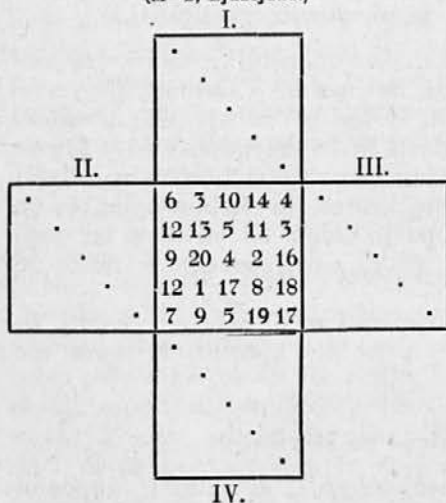
UGANKE

Ureja Josip Novak.

Kitajski napis.
(Radoš, Stari trg.)



Vremenska uganka za januar.
(M-b, Ljubljana.)



Pomen besed: I. zelo obljuden kraj, rokodelec, moško krstno ime, veter, del strehe; II. umetnik, dan v tednu, sad, dragocena koža, zidivo; III. kemična prvina, mera, drobno kamenje, brogarsko orodje, pokrivalo; IV. rokodelec, nebno telo, del telesa, žensko krstno ime, rodovitna zemlja.

Če pogodiš prave besede v štirih praznih kvadratih, dobiš tudi v prekotnicah, zaznamenovanih s pikami, besede, ki so ključ za vremenski pregovor, ki ga bereš v srednjem kvadratu.

Enačba.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

$$(a-b) + (c-d) + (e-f) + (g-h) + (i-j) + (k-l) + (m-n) + (o-p) = ?$$

a-b = poljski sad, b = zaimек, c-d = za rast potrebno, d = turški plemič, e-f = slovenski pesnik, f = veznik, g-h = deklško ime, h = del glave, i-j = grška kraljica, j = števnik, k-l = drama Grillparzerja, l = član družine, m-n = tekočina, n = vzklík, o-p = podoba, p = zaimек.

Konjiček.

(Rado R., Maribor.)

da-	pe-	iz-	pa-	bar-	po-	ro
za	nje	mo	čat	be-	tri-	ve.
mo	gle-	Du-	bek.	me-	pra-	ve-
ptic	čut	šu-	ha.	lu-	u-	
sti,	va-	Koc-	nje	slu-	lja	vil-
mo	ter	po-	tež-	zi-	mo	či
Ču-	no-	blje-	ša-	in	ne	in

Sestavljalnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Kostanj	1-1	Ročnik	0-0
Vitez	1-0	Rim	1-0
Eva	1-1	Hlad	1-0
Palestina	3-0	Liker	1-1

Posetnica.

(-ran, Hardek.)

Dvo St. Jerhovšak

Sleme

Kaj je ta mož?

Sprememba.

(Miroljub, Vižmarje.)

L	i	p	a	r	e	s	a	t	i	s	a	t	r	t	a
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×

Namesto križcev postavi druge črke, da dobiš nove besede. V zadnji vrsti bereš pregovor.

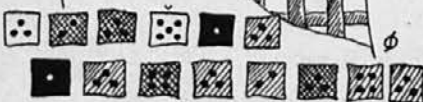
šaljiva računska naloga.

(M-b, Ljubljana.)

Koliko je $\frac{1}{4}$ od »osemdeset«?

Zimska noč.

(S. O., Sele.)



Smučar.

(R. K., Ljubljana.)



**VSE NI SMUČAR
KAR JE NA DILCAH**

Črkovnica.

(L. Dobrovolje, Verd.)

D

B	b	o	z	e	a	v
Č	t	r	k	b	a	č
E	i	o	p	o	e	r
A	a	m	r	l	t	s
D	i	d	j	r	m	a
C	o	c	i	v	j	e

e.

Steber.

(Luka Gorski, Javorje.)

a	a	a	a	a	vas na Gorenjskem
a	a	a	a	a	členonožec
a	a	a	a	a	moško krstno ime
a	a	b	b	b	glodavec
b	b	č	d	d	je vsakemu težko
e	e	e	e	g	rokodelec
g	g	i	i	j	župnija na Gorenjskem
k	k	k	k	k	nebno telo
k	l	l	l	l	krma
l	m	m	m	n	pritok Save
n	n	o	o	o	kmečki zdravnik
o	o	o	o	o	slaba lastnost
o	o	o	p	p	nasilje
p	r	r	r	r	hrošč
r	r	r	r	r	gospodarsko orodje
r	r	r	r	s	goba
s	t	t	u	v	mornar
v	v	z	z	z	poljska ptica

Srednja vrsta od vrha navzdol pove znan rek.

Nauk ugankarjem.

(Rado, Kozje.)

a s o m e č e s r t d u š i n i
z v r t j a š a o b u š p s l e

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

L I S T N I C A — U R E D N I Š T V A

Zvesta naročnica »Mladike«. Naznanite mi svoj naslov, da Vam pisмено odgovorim. Pošljite obenem še kaj drugega.

A. V., Moste. Risanje uganke Vam ni uspelo. Poskusite sestaviti nekaj nerisanih ugank, pa mi jih pošljite.

P. Z., Ljubljana. Poslano bom ob priliki priobčil. Pošljite še kaj.

-ik, Maribor. Napisal si dijaško črtico Odločitev, kjer opišeš dijaka Toneta, kako se upre svojemu starokopitnemu in nemškutarskemu stricu, večnemu sitnežu. Res dijaška storija in po dijaško napisana. Tvoj Tone pa je zelo grob fant. A obdelal si vso zgodbo, ki sicer more biti resnična, prav po šolsko. Konec je dijaško tendenčen: »Tovariši so bili na Toneta zelo ponosni, ko so zvedeli za večerajšnji dogodek. V njem so videli borca, ki se je boril za pravice vseh mladih. Zato so mu častitali, v odmorih so vsi stali okoli njega. Šalili so se, smejali in se niso zanimali za šolske skrbi. Sošolke so gledale nanj s ponosom, z zaupanjem in spoštovanjem. Da, Tone je bil junak dneva.« Kriza avtoritete menda s tem še ni rešena. Vzgojitelj pa bo tvojega Toneta brž prepoznal in ga znal presukati v fanta iz tega otroka. Literarno ta zadeva nima vrednosti.

Fabjan. Studentovska ponočna šala pa res še ni literatura. Pa zaljubljenost v »trikrat mojo Amalijo«, ki piše vzdihne in naravo ogleduje, tudi ne. Prečudna zmes nežnega in smešnega je pa pesem: Mama.

Veter je tako hladan,
moj nos pa moker kakor čep,
zunaj pod oblačnim nebom
je temna noč.

Nekoga je posilil kašelj.
V žaru bliska
so se prikazale krizanteme.

Meni se je zdelo, da me burja boža
in z menoj joče: »Mama, mama!«

Vasiljev. Noč.

Tiho hodi mrak po polju,
v lahek sen uspava njive,
s sladkim šepetanjem nežno
v sence jih ovija sive.

Sanja njiva, mirno sanja
z njo še zvezdica srebrna,
in nad njo skrivnostno plava
temna noč, vsa črna.

Verz ti je začel peti. Mnogo si pridobil pri Vidi Jerajevi. Murnu in Cvetku Golarju, to se pozna tem pesmim. Motivov iz južnih krajev, ki so gotovo nedoživet, bi ne priporočal:

Tožno ihtijo resede,
v solzah umira platana,
mrtva sameva aloja,
tiha ob njej je fontana.

Pesem Črni vrani je dobra. Močno pa diši po zelo podobnih gori imenovanih pesnikih. Ali je res tvoja in originalna? Piši take pesmi v mladinske liste, za naš list bi bile primerne, če bi bile vsebinsko bogatejše in globlje. To pride sčasoma, če Bog dá in sreča junaška.

R E Š E V A V C E M U G A N K

Način razdelitve nagrad za marljivo reševanje ugank v minulem letu je ugajal veliki večini naših reševavcev. Imeli smo skozi vse leto nad 50 več ali manj rednih reševavcev. Nekateri sicer žele zopet mesečne nagrade, a so v taki manjšini, da ne moremo upoštevati njihovih želj. Zato bomo ohranili tudi v novem letu lanski način razdeljevanja nagrad, ki omogoča, da dobi vsak, ki le količkaj marljivo rešuje, vsaj majhno nagrado za svoj trud.

Kakor lani, razpisujemo tudi letos tele nagrade:

- I. 10 izvodov brezplačne »Mladike« za l. 1955, oziroma 10 knjižnih nagrad v vrednosti po 84 Din.
- II. 10 knjižnih nagrad v vrednosti po 50 Din.
- III. 10 knjižnih nagrad v vrednosti po 40 Din.
- IV. 10 knjižnih nagrad v vrednosti po 30 Din.
- V. 10 knjižnih nagrad v vrednosti po 20 Din.
- VI. neomejeno število knjižnih nagrad v vrednosti po 15 Din.

Vsak mesec bomo vpisali vsakemu reševavcu število rešenih ugank, ki jih bomo na koncu leta sešteli. Kdor bo rešil med letom več ugank, tisti bo imel pravico do večje nagrade. Recimo, da bo treba med letom rešiti 100 ugank. Vsi, ki bodo rešili vseh 100, bodo imeli pravico do I. nagrade. Če bo pa takih več kakor 10, kolikor je razpisanih prvih nagrad, bo izmed njih 10 izžrebanih, ostali pa dobé II. nagrado. Če jih bo pa manj kakor 10 rešilo vseh 100 ugank, dobé vsi I. nagrado; ostale prve nagrade pa dobé tisti, ki so za temi rešili največ ugank, n. pr. 99, 98 itd.

Tako bomo nadaljevali, dokler ne bodo izčrpane vse nagrade od I. do V., to je prvih 50 nagrad.

Vsi ostali reševavci, ki bodo pravilno uganili vsaj polovico ugank (n. pr. od 100 vsaj 50), bodo dobili VI. nagrado.

Vsak, ki se bo toliko potrudil, da bo rešil vsaj polovico vseh ugank, bo dobil nagrado; sicer ne veliko, a gotovo. Boljši reševavci bodo imeli seveda upanje na boljšo nagrado. Imena reševavcev bodo priobčena vsak mesec.

Pozor! Ker se nekaterim zdi škoda rezati platnice, na katerih je bila doslej tiskana legitimacija za reševavce ugank, bomo v bodoče opustili te legitimacije. Vsak reševavec naj namesto legitimacije pove, ali je sam naročnik »Mladike«, oziroma naj priloži rešitvi ovojni naslov, ali pa naj pove ime tiste družine ali društva-naročnika, kateremu tudi sam pripada.

N A R O D N O B L A G O

(S Češnice pri Podnartu. — Več precej podobnih je že zbral Štrekelj v Slovenskih narodnih pesmih.)

Zlati očenaš.

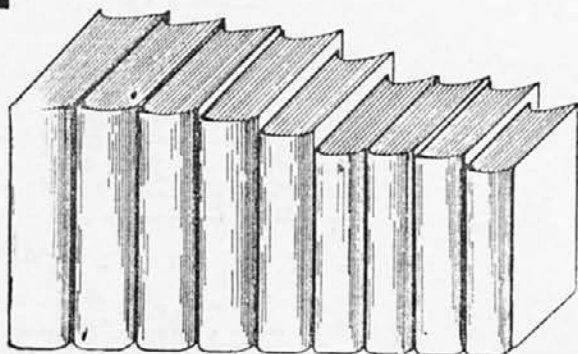
Jezus se je k martri bližov.
Judje so prišli, so ga zvezal,
v rihtno hišo so ga prepelal,
na pisan stol so ga posadli,
krvav so ga gajžlal,
s trnjevo krono so ga kronal,
s ta pet in petdesetega leta so mu križ naredli.
Ješ premajhen, križ prevelik,
vendar ga je morov privlečt
na goro Kalvarijo.
Gor so ga privlekli,
na zemlo je padu,
krvav pot potiv.
Na križ so ga spel,
s trem trupli na križ pribijal,
ta križ so v tla usajal.
Zemla se je tresla.
Marija je to zašlišova,
h križ se je prbližova
in milo jokala.
Solze so na zemlo kapale
kokr milšče¹ jagode.
Ješ pravi: »Lesem, lesem,
joger božji svet šent Janž
spravte to ženo spod križa.« —
»Kako je to? Jest sm bva zmeraj toja mat,
zej sm pa ana tuja žena?
Naj se tvoj mater srce odtrga
kokr usač mater.«
Tice ob vodah ne pojo,
rože v gorah ne cveto,
scelne skale so pokale,
svete žene so jokale.
Vam povem, moji bratje in sestre:
kdor bo to molitvico molu,
usak petek, soboto, nedelo,
bo tri duše z vic rešu:
ana bo vočova, ana bo materna,
ana bo pa nega samega.

Zapisal Jože Vovk.

¹ Stara žena, ki mi je molitev narekovala, je na vprašanje, kaj so to »milšče jagode«, odgovorila: »Kaj jaz vem, molitev tako pravi!«

M

LADIKA



SVOJIM

NAROČNIKOM

Uprava »Mladike« bo tudi v novem letu svojim naročnikom priskrbela iz zaloge Družbe sv. Mohorja knjige po zelo znižanih cenah. — Vsak naročnik, ki ima »Mladiko« plačano do 30. junija 1934, more v mesecu januarju dobiti 5 knjig za Din 27.—. — Denar je treba poslati vnaprej in na hrbtu položnice oziroma nakaznice pripomniti: Želim III. skupino knjig, ki jih daje »Mladika« svojim naročnikom.

V III. SKUPINI SO TELE KNJIGE:

1. BAAR: KRIŽEV POT

Roman češkega duhovnika, povzet iz resničnega življenja. Zelo zanimiva vsebina.

2. JAKLIČ: PEKLENA SVOBODA

Povest iz dobe, ko je bil naš kmet še pod graščinsko oblastjo.

3. SLEMENIK: IZDAJAVEC

Zgodovinska povest iz turških časov.

4. BRECELJ: ČUDA IN TAJNE ŽIVLJENJA

Knjiga je ilustrirana in opisuje nad vse zanimivo splošno življenjeslovje.

5. RAZNE POVESTI

Vsebina knjige: Tratnik: Konec povesti, Kostanjevec: Oče in sin, Bohinjec: Glagoljaš Štipko, Fatur: Zvonjenje v gozdu pri Ptuju, Živalske pravljice.

Te knjige stanejo sicer Din 64.—, naročniki „Mladike“ pa jih dobé franko na dom dostavljene za Din 27.— Kdor želi vse te knjige vezane, naj doplača Din 30.—

Ne zamudite ugodne prilike! V marcu bo na razpolago že IV. skupina knjig